

KASVISSYÖNTI HELSINGIN SANOMISSA
REPRESENTAATIOIT JA LUONTOSUHDE

Johanna Kälkäjä
Uskontotieteen pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2020

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Humanistinen tiedekunta		Laitos – Institution	
Tekijä – Författare Johanna Kälkäjä			
Työn nimi – Arbetets titel Kasvissyönti Helsingin Sanomissa. Representaatiot ja luontosuhde			
Oppiaine – Läroämne Uskontotiede			
Työn laji – Arbetets art Pro gradu -tutkielma	Aika – Datum 21.4.2020	Sivumäärä – Sidoantal 87	
<p>Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan kasvissyönnin representaatioita Helsingin Sanomissa vuoden 2017 aikana. Kiinnostus kasvissyöntiä kohtaan on vaikuttanut mediassa viime vuosina kasvaneen, mikä on antanut viitteitä suomalaisen ruokakulttuurin mahdollisesta muutoksesta kasvispainotteisempaan suuntaan. Tutkielmassa tarkastellaan tätä muutosta, ja kysytään, millä tavoin ja minkä aiheiden kautta kasvissyöntiä Helsingin Sanomissa lähestytään.</p> <p>Ruokavalinnat nähdään tutkielmassa arvomaailmaa ja maailmankuvaa heijastavina tekoina, jolloin ruokakulttuurin muutos voi kertoa myös muutoksista ihmisen suhteessa luontoon ja eläimiin. Kasvissyöntiä lähestytään luontosuhteeseen ja ruokakulttuuriin vaikuttaneiden historiallisten prosessien kautta. Länsimaisen kulttuurin hyötyyn ja hallintaan perustuva luontosuhde ja eläinkuva ovat ajautuneet myöhäismodernina aikana kriisiin, eivätkä modernin ajan kahtiajaot luontoon ja kulttuuriin sekä ihmiseen ja eläimeen ole enää toimivia. Lihansyönnin kulttuurin nähdään edustavan luontoa hyväksikäyttävää ja hallintaa korostavaa luontosuhteen mallia, jonka vastakulttuuriksi ja uudenlaisen luontosuhteen rakentajaksi kasvissyönnin kulttuuri asettautuu. Media-aineiston pohjalta kasvissyönnistä piirtyvää kuvaa analysoidaan diskurssianalyysin keinoin myös sen suhteen, millä tavoin modernin ajan kahtiajaot luontoon ja kulttuuriin sekä ihmiseen ja eläimeen näkyvät aineistossa, ja millaista luontosuhdetta kasvissyönnin representaatiot kuvastavat. Koska median vaikutusvalta on merkittävä mediarepresentaatioiden sekä heijastaessa että muovatessa yhteiskunnan arvomaailmoja, antaa media-aineiston tarkastelu oleellista tietoa ruokakulttuurin ja luontosuhteen muutoksen suunnista.</p> <p>Kasvissyönnin representaatiot on jaoteltu kuuteen teemaan. Eniten kasvissyöntiä käsitellään hinnan, helppouden ja maun kautta (30 tekstiä), tavallisuuden ja kotimaisuuden kautta (28 tekstiä), ympäristöystävällisyyden kautta (26 tekstiä), ja terveellisuuden kautta (21 tekstiä). Pienempi osa käsittelee eläinkuvaa (11 tekstiä) ja ruoantuotantoa (10 tekstiä). Kasvissyöntiä käsitellään enimmäkseen positiiviseen sävyyn. Eettisten tekijöiden vähäisempi näkyvyys voi johtua ostopäätöksiin eniten vaikuttaviin tekijöihin keskittymisestä tai kasvissyönnin normalisoitumisesta, jolloin sen ideologista taustaa ei ole tarpeen mainita. Kasvissyönnin kulttuuriin yhdistetään enimmäkseen luonnonläheisyyden ja ekologisuuden merkityksiä, mutta niiden rinnalla esiintyy ajoittain myös kuvauksia luonnon hallintaan pyrkimisestä ja ruoantuotannon tehokkuuden ihannoinnista. Luonnon hallinnan tavoite on kuitenkin lihan- ja kasvissyönnin kulttuureissa eri: kasvissyönnissä se tähtää hyväksikäytön sijaan ekologisuuteen. Jaottelu ihmisiin ja eläimiin ei näyttäyty enää toimivana, mutta luonnon ja kulttuurin jaottelu vaikuttaa pysyvämmältä kasvissyönnin representaatioihin yhdistyessä niin luonnonläheisyyttä kuin luonnon hallintaakin korostavia esimerkkejä.</p>			
Avainsanat – Nyckelord kasvissyönti, luontosuhde, eläinkuva			
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia			

Muita tietoa

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto	5
1.1. Kasvissyönti Suomessa	5
1.2. Teoreettinen tausta ja aiempi tutkimus	6
1.3. Tutkimuskysymykset, aineisto, ja analyysimenetelmä	8
2. Ihminen, eläin ja luonto modernista myöhäismoderniin	11
2.1. Luontosuhteen ja eläinkuvan kehittyminen länsimaisessa kulttuurissa	11
2.2. Näkökulmia modernin luontosuhteen ristiriitaisuuteen	13
2.3. Lihan merkitykset	16
2.4. Myöhäismoderni aika ja kasvanut ristiriita	18
2.5. Lihan merkitysten muutos	21
2.6. Kasvissyönti vastakulttuurina	22
3. Aineiston tulkinnan teoreettinen ja metodologinen tausta	24
3.1. Media kulttuurin muovaajana	25
3.2. Medioitunut yhteiskunta	26
3.3. Merkitysten tuottaminen ja vastaanottaminen	27
3.4. Tekstin tulkinta	28
3.5. Kriittinen diskurssianalyysi	29
3.6. Kriittinen diskurssianalyysi käytännössä	32
3.7. Tutkimusaineisto	35
4. Kasvissyönnin mediarepresentaatiot	39
4.1. Eläinkuva	39
4.2. Ruoantuotannon luonnonmukaisuus, innovaatiot ja ekologisuus	46
4.3. Ympäristöystävällinen kasvisruoka?	50
4.4. Tavallinen, kotimainen ruoka	54
4.5. Kasvissyönnin hinta, helppous ja maku	59
4.6. Terveellisyys	63
4.7. Kasvissyönnin kulttuuri: merkitykset ja luontosuhde	68
5. Johtopäätökset	73
6. Lähteet	76
7. Kirjallisuus	80

1. Johdanto

Kasvissyönti on puhuttanut mediaa viime vuosina erityisen paljon. Aihe on ollut otsikoissa niin ympäristö-, eläinoikeus-, kuin terveyssyistäkin. On puhuttu ”kasvisbuumista” ja kasvisruoan trendikkyudesta, kuitenkin samalla todeten, ettei tämä trendi tule olemaan ohimenevä. Liha on jo vuosikymmeniä ollut suomalaisen ruokakulttuurin kulmakivi (Mäkelä 2005), mutta viime aikoina liian runsaaseen lihansyöntiin on kasvavassa määrin yhdistetty niin terveyteen, turvallisuuteen, eläinten hyvinvointiin kuin ympäristöönkin liittyviä ongelmia (Latvala ym. 2011). Lihansyönti on politisoitunut ja muuttunut kiistanalaiseksi aiheeksi. Samaan aikaan kasvanut kiinnostus kasvisruokaa kohtaan on antanut viitteitä suomalaisen ruokakulttuurin muutoksesta.

Tarkastelen pro gradu -tutkielmassani tätä ilmiötä analysoimalla Helsingin Sanomissa vuoden 2017 aikana julkaistuja kasvissyöntiä käsitteleviä artikkeleja. Mistä puhutaan, kun puhutaan kasvissyönnistä, ja millaisessa valossa ilmiö esitetään? Kulttuuriset kategoriat ihmisestä, luonnosta ja eläimestä määrittävät sitä, mikä nähdään hyvänä ruokana (Fiddes 1991, 38–40). Kasvissyönnin representaatiot toimivatkin työssäni linssinä, jonka lävitse voidaan tarkastella, millaisena nämä kategoriat kuvataan kasvissyönnin kulttuurissa.

1.1. Kasvissyönti Suomessa

Kasvissyönti ei ole Suomessa uusi ilmiö: ensimmäisiä kasvissyöjien yhdistyksiä perustettiin jo vuosina 1907 ja 1913. Toisen maailmansodan jälkeen kasvissyönnistä tuli harvinaisempaa, ja vasta 1970-luvulla se alkoi kiinnostaa uusia kuluttajaryhmiä. Tämä kehitys heijasteli laajempaa yhteiskunnallista kiinnostusta ympäristöasioihin ja rauhanliikkeeseen. (Vornanen 2016, 270-272.)

2010-luvulla kiinnostus kasvissyöntiä kohtaan on kasvanut erityisesti, ja siitä ovat kertoneet muun muassa uusien kasvipohjaisten tuotteiden kehitys, vegaaniruokavalion suuri näkyvyys sosiaalisessa mediassa, sekä erilaiset kasvissyöntiin liittyvät tapahtumat ja festivaalit, kuten Lihaton lokakuu. (Jallinoja ym. 2018, 15.) Vegaanisten tuotteiden myynnin on myös raportoitu nousseen nopeasti (KESKO, 2017).

Kasvavasta kiinnostuksesta huolimatta kasvissyöjiä ei kuitenkaan ole kovin paljoa: vuonna 2014 vain neljä prosenttia suomalaisista identifioitui kasvissyöjiksi (Helldan & Helakorpi 2014, 153). Eläinperäisen proteiinin tuotanto ja kulutus sen sijaan on Suomessa korkeaa. Etenkin maitotuotteita kulutetaan Suomessa runsaasti (maitojaterveys.fi). Lihan kulutus on viime vuosikymmeninä kasvanut, ja vuonna 2018 keskiverto suomalainen kulutti lihaa vuodessa 78,5 kiloa (lihatiedotus.fi). Tästä huolimatta Tilastokeskuksen mukaan lihattomat ruokavaliot ovat alkaneet hiljalleen yleistyä: vuonna 2016 kotitalouksista kahdeksan prosenttia ei kuluttanut lihaa lainkaan (stat.fi).

Vaikka kasvissyöjien tai lihankulutuksen määrä ei tilastojen valossa ole merkittävästi muuttunut, on kasvissyönti ilmiönä kuitenkin aiempaa enemmän esillä ja sen vuoksi myös tutumpi. Eläinperäiset tuotteet eivät kenties enää ole samalla tavalla normi, vaan niiden rinnalle on tullut vaihtoehtoja tai jopa uusia normeja. Kasvipohjaisten tuotteiden kulutuksen kasvaminen kertoo kiinnostuksesta kasvisruokaa kohtaan. Kasvissyönnin normalisoitumisesta kertoo myös viimeisimmät ravitsemussuosituksot, joissa kasvisruokavalioihin suhtaudutaan aiempaa positiivisemmin ja ne nähdään kaikille ikäryhmille soveltuvina (VRN 2014, 32, 40-42). Kaikissa ihmisryhmissä kasvissyönti ei kuitenkaan ole yhtä yleistä, vaan tyypillisesti kasvissyöjiä ovat Suomessa naiset, korkeasti koulutetut ja yksin asuvat (Vinnari ym. 2009, 483). Ruokakulttuurin muutosta ennustaa monien suomalaisten aikomus vähentää lihan kulutustaan tulevaisuudessa. Etenkin vanhuksot ovat vähentäneet tai aikovat vähentää lihansyöntiä, ja lisätä kasvisten kulutusta. (Latvala ym. 2011, 10.)

1.2. Teoreettinen tausta ja aiempi tutkimus

Tutkielmani kiinnittyy useammalle eri tieteenalalle: yhteiskuntatieteelliseen ruoka- ja eläintutkimukseen sekä mediatutkimukseen. Yhteiskuntatieteellistä ruokatutkimusta on nykyisin runsaasti, vaikka se alkoikin yleistyä vasta 1990-luvulla (Albala 2012, xv). Ruokavalinnat ymmärretään tieteenalalla yksilön ja yhteiskunnan arvomaailmaa ja maailmankuvaa heijastelevina tekoina, joihin vaikuttaa esimerkiksi käsitykset ihmisen suhteesta luontoon ja muihin lajeihin. Syömistä lähestytään sosiaalisena ja kulttuurisena toimintana, jolla joko muokataan tai uusinnetaan kulttuuriin sisältyviä arvojärjestelmiä. (Fiddes 1991, 38–40.) Kulttuuriantropologiassa ruoka nähdään kommunikaatiojärjestelmänä,

jota ei voida lähestyä muusta kulttuurista irrallaan (Sulkunen 2003, 60). Ideologioita ja arvoja kuvastaessaan ruoka voikin konkretisoida ja tehdä näkyväksi monia kulttuurisia muutoksia (Fiddes 1991, 38–40; Fiske 1992, 159). Kasvissyönnin muuttuvan aseman voidaankin nähdä kertovan muun muassa muutoksesta luontosuhteessa ja eläinkuvassa (ks. esim. Karhu 2012, 23; Tuomivaara 2003, 116-119). Kasvissyönti myös kyseenalaistaa lihansyönnin perustan jo pelkällä olemassaolollaan ja osoittaa, että lihalle on olemassa vaihtoehtoja. Lihan politisoituminen näyttäytyykin tässä valossa erilaisten kulttuuristen järjestysten yhteentörmäämisinä.

Ruoan näkyvyys mediassa ja siten myös median rooli ruokakulttuurissa on etenkin viime vuosikymmeninä voimakkaasti kasvanut. Media sekä heijastelee että muokkaa kulttuuria ja siten myös yhteiskunnan arvomaailmaa. (Dickinson 2013, 439-440.) Sen voidaan nähdä tarjoavan yhteiskunnalle (ainakin näennäisesti) yhteisen, jaetun keskustelun areenan, jolloin mediatekstien voidaan myös olettaa edustavan yhteisesti jaettuja näkemyksiä (Kantola ym. 1998, 8; Nieminen ym. 2009, 14; Fairclough 1995, 6).

Median rooli ruokakulttuurissa on niin merkittävä, ettei sitä ruoan tutkimuksessa voida olla huomioimatta. Aiheen tutkiminen oli vielä 1990-luvun alkuun mennessä vähäistä, mutta 2010-luvulle tultaessa tilanne kääntyi pääläelleen. Kuten mediatutkimustakin, harjoitetaan median ja ruoan tutkimista useilla eri tieteenaloilla ja monin eri metodein. Usein tutkimus keskittyy yhteiskunnan ja kulttuurin sekä mediainstituutioiden välisiin vuorovaikutussuhteisiin. Fokus voi olla esimerkiksi median vaikutuksessa kulttuuriin. (Dickinson 2013, 439-441.)

Median ja ruoan tutkimuksen yleisenä puutteena on nähty se, että mediaa lähestytään peilinä, joka heijastaa sosiaalisia muutoksia ja niiden tuloksia. Heijastamisen sijaan media tulisi nähdä tekijänä, joka osaltaan aikaansaa näitä muutoksia. Tutkimuksen tulisi aiempaa enemmän pyrkiä ymmärtämään tekijöitä, jotka vaikuttavat kulttuuriin ja ruokavalintoihin. Median näkeminen vaikutusvaltaisena toimijana mahdollistaa myös itse mediaan vaikuttavien tekijöiden kritiikin. Ruokatutkimus voi tällöin keskittyä myös niihin taloudellisiin, poliittisiin, institutionaalisiin ja kulttuurisiin tekijöihin, jotka median toimintaa määrittävät. (Dickinson 2013, 442-443.)

Pyrkimystä huomioida median vaikutusta on kulttuurintutkimuksessa ollut, mutta median vaikutusvaltaa on kuitenkin saatettu vähätellä, tai mediarepresentaatioiden rooli

merkitysten rakentamisessa on nähty liian vaikeana tutkimusalueena (ks. esim. De Solier 2005; Hollows 2003; Ashley ym. 2004; Schneider & Davis 2010). Vaikka ruokakulttuurin tutkimisen tarpeeseen ollaankin kulttuurintutkimuksessa jo herätty, on median ja ruokatottumusten välisen suhteen tutkimiselle edelleen suuri tarve (Dickinson 2013, 452). Oma tutkimukseni ei pelkkään media-aineistoon keskittyessään suoraan tätä suhdetta käsittele, mutta suhtautuu kuitenkin mediaan vaikutusvaltaisena toimijana, joka muovaa yhteiskunnan arvomaailmaa ja vaikuttaa sitä kautta myös ruokailutottumuksiin.

Ruokatutkimuksen ja mediatutkimuksen lisäksi tutkielmani pohjaa yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen eläintutkimukseen, joka tarjoaa taustaa sille, miten eläinkuva ja luontosuhde ovat historian saatossa kehittyneet, ja millä tavoin käsityksiä luonnosta ja elämistä nykyisin tuotetaan ja uusinnetaan (Kupsala & Tuomivaara 2004, 310-311; Franklin 1999, 2-3.). Uskontotieteen pro gradu -työksi tutkielmani käsittelee uskontoa ja sen vaikutusta ruokakulttuuriin hyvin vähän. Yhteys uskontotieteeseen löytyykin enemmän kulttuurin, arvomaailmojen ja maailmankuvien tutkimisesta sekä uskontotieteellekin tyypillisten menetelmien, kuten media-analyysin ja diskurssianalyysin, käyttämisestä. Pohdin kuitenkin myös uskonnon vaikutusta luontosuhteen kehittymiseen, sekä sitä, liittyykö uskonto mediassa ilmeneviin kasvissyönnin representaatioihin.

1.3. Tutkimuskysymykset, aineisto, ja analyysimenetelmä

Helsingin Sanomat toimii Suomen laajalevikkisimpänä sanomalehtenä hyvänä esimerkkinä siitä, millä tavalla, mihin sävyyn ja minkä teemojen kautta kasvissyöntiä mediassa käsitellään. Analysoin kasvissyönnistä piirtyvää kuvaa etenkin sen suhteen, millä tavoin modernin ajan kahtiajaot luontoon ja kulttuuriin sekä ihmiseen ja eläimeen näkyvät aineistossa, ja millaista luontosuhdetta kasvissyönnin representaatiot kuvastavat.

Aineiston rajaaminen pelkkiin kasvissyöntiä käsitteleviin teksteihin ei mahdollista esimerkiksi sen tarkastelemista, mikä on kasvissyönnin asema muihin ruokavalioihin verrattuna. Voisi myös olettaa, että tutkielmassa käytetty otos antaa esimerkiksi lihansyönnistä negatiivisemmän kuvan kuin silloin, jos tarkasteltaisiin kaikkia Helsingin Sanomissa esiintyneitä lihansyönnin representaatiota. Nyt tutkielmani muodostaa kuvan aiheesta vain kasvissyönnin yhteydessä käsiteltynä. Sama pätee kaikkiin analyysissä esiintyviin teemoihin.

Aineiston valitsemisessa varteenotettava vaihtoehto perinteiselle media-aineistolle olisi ollut myös sosiaalinen media, jonka vaikutusvalta on mahdollisesti lisääntynyt ja kenties jopa ohittanut perinteisemmän median. Esimerkiksi suosituimpien kotimaisten ruokablogien vertailu olisi voinut antaa ruohonjuuritason kuvan siitä, millaisten vaikutteiden ympäröimänä suomalaiset kuluttajat tekevät ruokavalintojaan. Toisaalta tutkimus olisi silloin voinut rajoittua esimerkiksi tiettyyn ikäryhmään tai ruoasta erityisen kiinnostuneisiin ihmisiin. Helsingin Sanomilla sen sijaan on vakiintunut asemansa ja laaja lukijakunta, jolloin se tarjoaa luotettavamman väylän sen tarkasteluun, mikä on ainakin näennäisesti yhteisestä ja jaetusta ruokakulttuurista annettu kuva.

Vuosi 2017 valikoitui aineiston keruun aikarajaukseksi sekä kasvissyöntiä käsittelevien artikkelien runsauden että tutkielman teon aloittamisajankohdan vuoksi. Aineistonkeruu oli tutkielmanteon ensimmäinen vaihe, jonka pohjalta lähdin hahmottelemaan tarkempaa tutkimuskysymystä ja teoreettista taustaa.

Kasvissyöntiä käsitteleviä aineistooni päätyneitä tekstejä löytyi vuodelta 2017 runsaasti, 116 kappaletta. Ryhmittelen tekstit havaintojoukkoja muodostamalla seuraaviin osa-alueisiin: eläinkuva, ruoantuotanto, ympäristöystävällisyys, tavallisuus ja kotimaisuus, kasvisruoan hinta, maku ja helppous, sekä terveys. Kriittisen diskurssianalyysin keinoin hahmottelen eri osa-alueissa esiintyviä diskursseja sekä niiden välisiä valtasuhteita. Suhteutan löytyneitä diskursseja tutkielman teoreettiseen taustaan ja pohdin, millaisia tekijöitä kasvissyöntiin yhdistetään, millaisia arvoja ja merkityksiä siihen liittyy, ja millainen kuva luontosuhteesta aineiston pohjalta muotoutuu.

Aloitan tutkielman taustoittamalla ruokakulttuuriin vaikuttavia tekijöitä etenkin modernisaatioprosessin näkökulmasta. Modernisaatioprosessi muutti sekä luontosuhdetta että eläinkuvaa, mitkä puolestaan vaikuttavat ruoantuotantoon sekä siihen, mitä pidetään ravintona. Käsittelemän myös lihaan ja kasvisruokaan liitettyjä merkityksiä. Taustoituksen jälkeen siirryn käsittelemään mediatutkimusta ja media-aineiston analyysiä kriittisen diskurssianalyysin kautta. Esittelen aineiston valintaan ja käsittelyyn liittynyttä prosessia, ja perustelen analyysin toteuttamisen tavat. Analyysiluvussa käyn läpi aineistossa esiintyneet teemat sekä nimeän niissä käytettyjä diskursseja. Johtopäätöksissä jatkan vielä aineiston analysointia kokonaisuutena teoreettisen taustan kautta.

Muutamien käsitteiden käyttöä on vielä tarpeen avata. Tutkielmassa esiintyy toistuvasti kasvissyönti ja lihansyönti ikään kuin omina, vastakkaisina kulttuureinaan, vaikka todellisuudessa jako ei ole näin selkeä. Keinotekoinen erottelu kuitenkin mahdollistaa esimerkiksi niihin liittyvien arvomaailmojen tarkastelun ja on siten tässä tapauksessa tarpeellista. Puhun tutkielmassa myös ihmisistä ja eläimistä, vaikka tiedostan erottelun olevan ongelmallinen ja ylläpitävän kulttuurista järjestystä, jota tutkielmassa myös kritisoidaan. Esimerkiksi ihmisistä ja muista eläimistä puhuminen voisi olla korrektimpaa, mutta ymmärrettävyyden vuoksi päädyin käyttämään yleiskielisiä ilmauksia.

2. Ihminen, eläin ja luonto modernista myöhäismoderniin

Kasvissyöntiä lähestytään tässä tutkielmassa luontosuhteeseen ja ruokakulttuuriin vaikuttaneiden historiallisten prosessien kautta. Länsimaisen kulttuurin hyötyyn ja hallintaan perustuva luontosuhde ja eläinkuva ovat ajautuneet myöhäismodernina aikana kriisiin. Ympäristöongelmien, eläinperäisten tuotteiden tehotuotannon ja luontoa ja eläimiä kohtaan tunnetun huolen samanaikainen kasvu on johtanut ristiriitatilanteeseen. Avaan tässä luvussa tämän tilanteen taustoja etenkin modernisaatioprosessin kautta, kuvaamalla sen vaikutuksia ihmisen ja luonnon väliseen suhteeseen ja siten myös ruokakulttuuriin. Käsittelen myös lihan ja kasvisruoan saamia erilaisia merkityksiä. Lihan yhdistyessä hyötyyn ja luonnon hallintaan näyttäytyy kasvissyönti vastakulttuurina, joka luo uudenlaista luontosuhdetta. Luvussa esiintyvät käsitteet ja teoriat tarjoavat taustan, jota vasten peilaan kasvissyönnin mediarepresentaatioita. Luvussa 4 analysoin, millaisena kasvissyönnin kulttuurin luontosuhde näyttäytyy mediarepresentaatioissa, ja ovatko tässä luvussa kuvatut kahtiajaot edelleen näkyvissä.

2.1. Luontosuhteen ja eläinkuvan kehittyminen länsimaisessa kulttuurissa

Ihmisen suhde luontoon ja eläimiin on historian saatossa vaihdellut. Eri aikakausien aatteet ja kulttuurit, sekä teknologia ja elinkeinot ovat osaltaan sitä muovanneet. (Ylimaunu 2002, 115.) Käsitelmä eläimistä on tiiviisti yhteydessä käsitykseen ihmisestä, sillä ihmisyyttä on määritetty eläimellisyyden kautta ja toisinpäin. ”Eläimellisyyttä” käytetään yleensä kielteisessä merkityksessä, ja siihen liitetään ihmisyyden ulkopuolelle jätetyt piirteet, kuten vietit. Eläinkuvat ovat aina tulkintaa, eikä objektiivisen kuvan saaminen ole mahdollista. Media tuottaa tietynlaisia eläinkuvia uutisoidessaan esimerkiksi häirikkösusista tai Särkänniemen delfiineistä, tiede tuottaa toisenlaisia järjestellessään eläimiä ”lajeiksi”, joilla on tiettyjä ominaisuuksia. Yleinen tapa jakaa eläinkuvia on samankaltaisuutta ja erilaisuutta korostaviin. Samankaltaisuutta korostavissa ihminen ja eläin nähdään perustaltaan samankaltaisina, erilaisuutta korostavissa taas painottuu ihmisyyden erityisyys. Eläimiä saatetaan pitää jopa ihmisen vastakohtana, ja ainakin hierarkisesti ne ovat ihmistä alempana. Erityisyydestä kertoo jo tapa puhua ”eläimistä” sen sijaan että puhuttaisiin ”muista eläimistä”; ihminen on siis

käsitteellisestikin muista erotettu. (Aaltola 2004,17-20, Thomas 1983, 30-36, Tester 1991, 27-39)

Kahtiajakoa eläimiin ja ihmisiin voidaan pitää yhtenä länsimaisen kulttuurin keskeisimmistä jaotteluista, kuten myös jaottelua luontoon ja kulttuuriin. Ihmisen ja eläimen erilaisuuden korostamiseen ovat vaikuttaneet sekä filosofiset näkemykset että kristinusko, kuin myös 1600-luvulta lähtien rationaalisuuden korostaminen tieteessä. Kristinuskossa erotteluun on vaikuttanut käsitys ihmisestä henkisenä olentona, jolla on sielu ja kyky rationaaliseen ajatteluun, ja eläimistä taas ainoastaan ruumiillisina olentoina, jotka toimivat täysin vaistojensa varassa. Ihminen on siis ainoa, jolla on itseisarvoa, ja eläimillä pelkkää välinearvoa niiden ollessa ihmisille hyödyksi. Toisaalta kristinuskon oppeja voidaan tulkita monin eri tavoin. Yleinen on myös käsitys ihmisestä luonnon ”kaitsijana”, jolloin ihmisen on hyväksyttävä hyötyä luonnosta, pitäen siitä saman aikaisesti myös huolta. Tällöin eläimillekin annetaan jonkinlainen itseisarvo. (Aaltola 2004, 22-27, Haraway 1991, 11-15.)

Kyseinen tilanhoitajaetiikka voimisti jaottelua hyviin ja pahoihin, eli hyöty- ja haittaeläimiin (Ylimaunu 2002, 123). Tämän jaottelun lisäksi eläimille on annettu kristinuskossa hyvin vaihtelevia merkityksiä. Lintuja esimerkiksi voidaan pitää arvossa, ja niiden saatetaan nähdä tuovan viestejä tuonpuoleisesta. Käärmeisiin taas yhdistyy vaara, ja niitä voidaan pitää demonisina olentoina. Veikko Anttonen selittää käärmeisiin liitettyjä negatiivisia mielikuvia niiden ihmisestä kaukana olevalla fysiologialla. Huomion kiinnittyminen fyysisiin eroavaisuuksiin saa ihmisen kokemaan toisen lajin muiltakin ominaisuuksiltaan erilaisena. (Anttonen 2002, 65-67.) Nykyisessä keskustelussa eläinten syömisen eettisyydestä tämän voisi nähdä ilmenevän keskittymisenä nisäkkäisiin: kalojen tai hyönteisten kokemuksia harvemmin nostetaan esiin, kun taas helpommin samaistuttavien nisäkkäiden, kuten sikojen ja lehmien, hyvinvointi on noussut huolenaiheeksi.

Uskonnon lisäksi tieteen kehittymisellä on ollut osansa eläinkuvan muotoutumisessa. 1600-luvulla rationalismi muovasi uusiksi ihmisen suhdetta luontoon. Luonnosta tuli passiivinen tutkimuksen kohde, ja ajan ihanteen mukaisesti ihminen asetti itsensä sen ulkopuolelle voidakseen tarkastella sitä ”objektiivisesti”. Samalla rationaalisuudesta tehtiin ihmisen erityisominaisuus ja luonto alettiin nähdä mekaanisena. Luonnon tutkimisen tavoitteena oli päästä sen hallitsijaksi ja kyetä hyödyntämään sitä tehokkaammin. Myös eläinkuva muuttui, ja eläimistä tuli luonnon tavoin tutkimuskohteita, jotka redusoiitiin

tieteellisin selitysmallein pelkästään biologisiksi olennoiksi. Tällainen eläinkuva on vielä monin tavoin voimissaan. Valtava osa eläimistä on määritelty tuotantoeläimiksi, ja eläimiä käytetään myös tutkimuksen teon välineinä. Jopa eläintutkimuksessa mentaalisten kykyjen olemassaoloa epäiltiin kauan, ja eläinten ajateltiin toimivan täysin vaistojensa varassa. Tieteen kehittyessä ihmiskeskeisyys kuitenkin jossain määrin myös horjui. Kun maailman huomattiin olevan laajempi ja monimutkaisempi kokonaisuus kuin aiemmin oli ajateltu, oli se vaikeampi nähdä pelkästään ihmistä varten luotuna. (Aaltola 2004, 27-32.)

Tänä päivänä etenkin talous ja media ovat tekijöitä, jotka vaikuttavat merkittävästi eläinkuvaamme. Eläinperäisten tuotteiden markkinoinnilla pyritään luomaan kuvaa hyvinvoivista tuotantoeläimistä, joiden olemassaolon tarkoituksena on ruokapöytiimme päätyminen. Välineellinen eläinkuva mahdollistaa taloudellisen hyödyn, jolloin sitä halutaan tukea esimerkiksi kampanjoimalla lihan terveellisyyden tai perinteisten maaseudun arvojen puolesta, lobbaamalla eläinkokeita tai vaikkapa antamalla oppikirjoissa esimerkkejä eläinten käyttötavoista niin biologiassa kuin kotitaloudessakin. Mediassa toistuvia eläinkuvia ovat joko ”häiriköiksi” määritellyt petoeläimet tai eläintarhoihin suljetut ”suloiset” eläimet. Eläinkuvista kertoo myös tavat kuvata eläinaktivisteja terroristeina tai naiiveina kettutyttöinä, ja turkistarhaajia viattomina perheellisinä. (Aaltola 2004, 35-36.) Vaikka tieteen kuva eläimistä ja niiden kyvyistä on muuttunut, määritellään eläimiä edelleen suhteessa niiden ihmiselle tarjoamaan hyötyyn. Tämä aiheuttaa ristiriitatilanteen, jonka taustoja käsittelen seuraavana.

2.2. Näkökulmia modernin luontosuhteen ristiriitaisuuteen

Modernin ajan luonto- ja eläinsuhteen keskeiseksi piirteeksi on luonnehdittu sen ristiriitaisuutta, jonka on nähty olevan seurausta modernisaatioprosessin aikana tapahtuneesta kehityksestä. Muun muassa historioitsija Keith Thomas (1983) on käsitellyt tämän kehityksen kulkua sekä taustoja teoksessaan ”Man and the natural world: Changing attitudes in England 1500–1800”. Thomasin mukaan myötätunto eläimiä ja luontoa kohtaan on kasvanut sitä mukaa kun on niiden hyödyntäminenkin. Vielä 1500-1600 -luvulla vallitsi yksimielisyys siitä, että ihmisen tuli hallita luontoa ja eläimiä, ja käyttää niitä omaksi hyödykseen, mutta 1800-luvulle tultaessa tämä käsitys alkoi rakoilla. Thomas selittää tätä sekä eläinten

kaikkoamisella ihmisten elinpiiristä että muuttuneilla käsityksillä ihmisten ja eläinten eroista. (Thomas 1983, 242–243; Karhu 2012, 7-8.)

Thomas toteaa Englantiin keskittyvässä tutkimuksessaan eläinten kuuluneen läheisesti ihmisen elinpiiriin vielä 1600-luvulle saakka. Eläimiä tarvittiin sekä työnteossa että ruokana, ja niiden kanssa saatettiin asua jopa saman katon alla. Muun muassa kristinuskon vaikutuksesta eläimet nähtiin hyvin ihmiskeskeisestä perspektiivistä. Niiden koettiin olevan ihmistä varten, ja eläimiä määriteltiin niiden käyttötarkoituksen mukaan. (Thomas 1983, 18–19, 53–54.) Luonnontieteiden kehittyessä 1600-luvulla maailmankuva kuitenkin muuttui, ja eläinten määrittely alkoi perustua enemmän niiden omiin ominaisuuksiin, ei ihmisen tarpeisiin. Luonto alettiin kokea enemmän ihmisestä erillisenä, ja koettiin, ettei sen kanssa olla enää moraalisisessa vuorovaikutuksessa. Sen sijaan luonnosta tuli kokoelma tosiasioita, jotka ihmisen kuuluu tieteen keinoin selvittää. (Thomas 1983, 87–91; Aaltola 2004, 24–27; Karhu 2012, 8.)

Teollistumisen ja kaupungistumisen seurauksena eläimet alkoivat kadota ihmisen elinpiiristä. Thomasin mukaan etäisyyden kasvettua alettiin luontoon ja eläimiin yhdistää uudenlaisia seikkoja, kuten kauneutta ja puhtautta. Saasteongelmista kärsivissä teollisuuskaupungeissa syntyi kaipuu luontoon, ja herkkyys ja myötätunto eläimiä kohtaan kasvoivat. (Thomas 1983, 181–183, 243–269.) Yksi merkki tästä oli 1600-1700-luvuilla keskiluokan parissa kasvanut lemmikkieläinten suosio (Thomas 1983, 105–107; Twigg 1983, 26). Eläimet saivat uuden roolin ihmisen rinnalla, ja niihin alettiin suhtautua yksilöinä, joilla on kyky tuntea. Halu suojella sukupuuttoon kuolevia lajeja nousi, ja koulutettujen keskuudessa kasvissyönnistä syntyi yhteiskunnallinen liike, jossa lihansyönti näyttäytyi vastenmielisenä tottumuksena. (Thomas 1983, 112–116, 275–276, 296–297; Karhu 2012, 9-10.)

Yhteiskunnallinen kehitys ei kuitenkaan sopinut yhteen tämän uuden myötätuntoisen asenteen kanssa. Teollistuminen ja materiaalinen vaurastuminen edellyttivät aiempaa mittavampaa luonnon hyödyntämistä. Lihantuotanto kasvoi nopeasti ja eläinten kasvatus muuttui tehotuotannoksi. Samalla muuttui tuotannon sijainti: lihan oltua aiemmin peräisin ihmisten lähialueelta tai kodin piiristä, siirtyi sen tuotanto nyt pois useimpien ihmisten silmien alta. Ristiriidan synnytti osaltaan juuri sijainnin muutos: kun tuotannosta etäännyttiin, heräsi huoli tuotanto-olosuhteisiin. Uusi lempeämpi suhtautuminen eläimiin ja niitä kohtaan

harjoitettuun väkivaltaan sai yhä useamman kokemaan lihantuotannon huolta ja epämukavuutta aiheuttavana asiana. (Tuomivaara 2003, 115–116; Fiddes 1991, 227.) Jo 1700-luvulla teurastamot rakennettiin piiloon ihmisten katseilta (Fiddes 1991, 300–301; ks. myös Vialles 1994).

Thomasille luontosuhteen ristiriitaisuus selittyy siis asennemuutoksella, eläimiä ja luontoa kohtaan heränneellä myötätunnolla. Hän keskittyy tarkastelemaan suuria linjoja ja pitkää ajanjaksoa. Juuri tästä Thomasia onkin kritisoitu, ja on kysytty, voiko mikrohistoriaa tällä tavoin jättää tarkastelun ulkopuolelle. Myöskään jako maaseutu- ja kaupunkielämään ei todellisuudessa ole niin selkeä, eikä elämä niissä niin homogeenista, kuin Thomas antaa ymmärtää. (Karhu 2012, 10.) Myös Norbert Elias näkee luontosuhteen muutoksessa olevan kyse uudenlaisen herkkätunteisuuden noususta, mutta hän selittää muutosta eri tavalla. Eliasin mukaan kyse on sivilisaatioprosessista. Sivilisoitumisella hän tarkoittaa prosessia, jossa ihmisten ja yhteiskuntien toiminta muuttuu yhä säädellymmäksi. Sivilisaatio pitää sisällään niin tieteen kehityksen kuin tapakulttuurinkin. Keskeistä prosessissa on eläimellisten viettien hylkääminen ja siirtyminen kohti järjen valtaa. (Elias 1994, x.)

Eliasin käsittelemä ajanjakso on laaja (vuodet 1000-1700), ja hän toteaaakin sivilisaatioprosessin alun ajoittamisen olevan hankalaa. Hän yhdistää prosessin kansallisvaltioiden syntyyn ja yhteiskunnalliseen työnjakoon, joiden seurauksena yhteiskunnan valtarakenteet muuttuivat. Ulkoisen pakon sijaan ihmisten toimintaa alkoi entistä enemmän määrittää sisäinen kontrolli. (Elias, 1994; Sinnemäki 1994, 228–231.) Tämä uusi kontrolli näkyi etenkin ruokakulttuurissa, eli siinä, miten ja mitä syötiin. 1600-luvulle tultaessa yläluokan keskiajalla suosima tapa tuoda liha ruokapöytään kokonaisina ruhoina lähestulkoon katosi. Kotitaloudet pienenivät ja lihantuotanto siirtyi kodin ulkopuolelle, jolloin kokonaiset ruhot eivät olleet enää käytännöllisiä. Elias kuitenkin väittää, että suurempi syy muutokseen oli uusi, herkkätunteisempi tapa suhtautua eläimiin. Lihan eläimellinen alkuperä haluttiin piiloon ruokapöydästä, jolloin lihan tuli olla valmiiksi käsiteltyä ja eläimeksi tunnistamattomassa muodossa. Sivilisaatioprosessi siivosi eläimellisyyden pois niin ihmisestä kuin tämän ruokapöydästäkin. (Elias 1994, 102-103.)

Thomas ja Elias siis ovat yhtä mieltä asennemuutoksen tapahtumisesta modernisaation/ sivilisaatioprosessin myötä, mutta selittävät asiaa eri tavoin. Thomas keskittyy enemmän sosiaalisiin tekijöihin ja Elias yhteiskunnallisten valtarakenteiden

muutokseen. Myös Klaus Eder käsittelee teoksessaan ”The Social Construction of Nature” (1996) luontosuhteen muutosta. Eder korostaa modernin luontosuhteen määrittyneen hallinnan ja hyödyn kautta, sillä yhteiskunnallinen kehitys ja sen ylläpito vaativat yhä kiihtyvää luonnon hyväksikäyttöä. Empatia luontoa kohtaan on kuitenkin voimistunut sitä mukaa kuin sen hyväksikäyttökin, mikä ilmenee muun muassa ekologisena liikehdintänä. (Eder 1996, 160–163.)

2.3. Lihan merkitykset

Lihansyönti on Ederin mukaan modernille yhteiskunnalle keskeinen itsensä esittämisen keino. Ero luonnon ja kulttuurin välille tehdään syömällä lihaa tavalla, joka eroaa petoeläimistä: käsittelemällä, kypsentämällä, ruokalajeiksi tekemällä. Ihminen hallitsee luontoa kuluttamalla sitä, ja siten lihansyönnillä uusinnetaan sekä ihmisen valtaa luontoon nähden että ihmisen ja eläimen välistä erontekoa. (Eder 1996, 132.) Fiddes (1991, 65) esittääkin lihan olevan keskeisessä asemassa kaikissa kulttuureissa, joissa luonto nähdään ihmiselle alisteisena. Lihankulutuksen voidaan nähdä symboloivan yhteiskunnallista kehitystä ja luonnon armoilta vapautumista. Myös sen korrelaatio bruttokansantuotteen kanssa on vahva; esimerkiksi Suomessa lihankulutus on kaksinkertaistunut sitten 1960-luvun. (Karhu 2012, 14.) Liha saa myös sukupuolittuneita merkityksiä, ja toimii siten patriarkaalisen yhteiskunnan järjestyksen ja vallan uusintajana (Adams 2000).

Lihan erityisasema tulee selkeästi näkyville tarkasteltaessa ruokatabuja. Eder ehdottaa ruokatabujen merkityksen löytyvän niiden funktiosta yhteiskunnan pohjimmaisten moraalisten ongelmien säätelijöinä (Eder 1996, 59). Ruokatabujen antropologisessa tutkimuksessa on huomattu tabujen koskevan lähes aina lihaa, joskus muitakin eläinperäisiä asioita, muttei lähes koskaan kasvikunnan tuotteita (Tuomivaara 2003, 109). Julia Twigg esittää artikkelissaan ”Vegetarianism and the Meanings of Meat” (1983) syömisen tuottavan voimakkaan samastumisen syötävään asiaan: olemme mitä syömme. Sen vuoksi juuri liha on ruokasäännöissä keskeisimpänä huolenaiheena: lihan syömisen tuodessa eläimen osaksi itseä tuo se samalla esiin ristiriitaisuuden ja kompleksisuuden suhteessamme eläimiin ja luontoon. Lihan syömiseen liittyvä huoli ilmenee muun muassa tarpeena muokata liha eläimeksi tunnistamattomaan muotoon. (Twigg 1983, 18, 22.) Samastumisen ongelma selittää myös,

miksi lemmikki- tai petoeläinten syömistä pidetään yleensä vastenmielisenä ajatuksena: ne ovat liian lähellä ihmistä ollessaan lemmikkien tapauksessa melkein perheenjäseniä ja petoeläinten tapauksessa saalistajina liian ihmisen kaltaisia (Eder 1996, 86–87).

Syötäväksi kelpaavan lihan kriteerejä ovat lajin lisäksi tapa, jolla eläin on kuollut. Vanhuuteen, sairauteen tai onnettomuuteen kuollut eläin ei länsimaissa täytä näitä kriteerejä, sillä eläimen täytyy olla tietyllä tavalla teurastettu. Kuoleman täytyy siis olla ihmisen hallittavissa, mikä onkin yksi tapa nostaa ihminen luonnon yläpuolelle. (Karhu 2012, 13.)

Lihaan myös liitetään merkityksiä, jotka tekevät siitä muusta ravinnosta poikkeavaa. Usein sitä esimerkiksi pidetään kasviperäistä ravintoa arvokkaampana. Lihaa ei ole aina ollut yhtä runsaasti tarjolla, ja arvokkaana ja satunnaisesti saatavilla olleena ravintona on sillä ollut merkityksensä myös sosiaalisille suhteille. Tietyt lihan tuottamiseen liittyvistä vaiheista, kuten metsästys ja teurastus, on nähty miesten tehtävinä. Ravintona liha on nähty tärkeämpänä miehille, jolloin naisten ja lasten lihankulutusta on tarpeen tullessa voitu rajoittaa. Miesten kasvissyönnin voi aiheuttaa paheksuntaa ja asettaa kyseenalaiseksi koko miehuuden kasvisten yhdistyessä naiseuteen ja heikkouteen. Liha nähdään siis vahvasti osana miehistä identiteettiä, voimaa, valtaa ja maskuliinisuutta. (Adams 2000, 36–38; Twigg 1983, 24–25.) Kasvissyöjiä ovatkin useimmiten naiset. Tätä voidaan selittää naisten suuremmalla kiinnostuksella terveelliseen ravintoon, mutta lihaan liittyvällä symboliikalla on väistämättä osansa. (Karhu 2012, 15.)

Carol Adams tarkastelee klassikkoteoksessaan ”The Sexual Politics of Meat. A Feminist Vegetarian Critical Theory” (2000) lihaa patriarkaalisen yhteiskunnan symbolina ja näkee lihankulutuksen keskeisenä keinona uusintaa patriarkaalista kulttuuria. Adams mieltää kasvissyönnin feministiseksi teoksi ja yhdistää eläinten sorron muidenkin alistettujen ryhmien sortoon. Sekä naiset että eläimet joutuvat Adamsin mukaan omilla tavoillaan esineellistämisen ja kuluttamisen kohteiksi. (Adams 2000, 73-74.)

Jussi Mylläri tutkii pro gradu -tutkielmassaan ”Joustavan kasvissyönnin käytäntö osana maskuliinisuuden toteuttamista” (2019) miesten lihansyönnin vähentämistä ja sen yhteyttä maskuliinisuuden toteuttamiseen. Tutkimukseen osallistuneet haastatellut olivat miespuolisia yliopisto-opiskelijoita, jotka eivät olleet täysin kasvissyöjiä, vaan pelkästään vähensivät lihansyöntiään. Haastatellut liittivät lihaan kylläisyyden, lihasten kasvattamisen sekä palkintoruoan merkityksiä, ja kasvisruokaan puolestaan edelläkävijyyden,

vastuullisuuden, sivistyksen, reiluuden sekä miehekkyuden merkityksiä. Ympäristö vaikutti merkittävästi haastateltujen ruokavalioon: sallivassa yliopistoympäristössä haastatellut kokivat kasvissyönnin sopivan maskuliinisuuteen, mutta konservatiivisemmassa ympäristössä miehisyyden koettiin voivan kasvissyönnin vuoksi horjua. Lihansyönnistä poikettiin lähinnä sallivammissa ympäristöissä, ja konservatiivisemmän mieskuvan konteksteissa kasvissyöjäksi leimautumista pyrittiin välttämään. (Mylläri 2019, 10, 68-71.) Kulttuuri siis selkeästi määritteli miesten ruokavalintoja: lihansyönti näyttäytyi tietyssä kontekstissa maskuliinisuuden kannalta välttämättömänä, toisessa taas tilaa uudenlaisten merkitysten luomiselle oli enemmän ja maskuliinisuus kyettiin yhdistämään myös kasvissyöntiin.

Lihankulutus näyttäytyi siis tämän teoreettisen taustan pohjalta patriarkaalisen ja luontoa hallitsemaan pyrkivän kulttuurin symbolisena keinona uusintaa valtaansa sekä luontoon että alistettuihin ryhmiin nähden lihan toimiessa yhteiskunnallisen kehityksen, luonnonhallinnan, vahvuuden ja maskuliinisuuden symbolina. Lihaan liittyvä symboliikka on kuitenkin tullut ongelmalliseksi suhtautumisen eläimiin muuttuessa yhä empaattisemmaksi (Tuomivaara 2003, 110–111, 123). Kasvissyönnin kulttuuri edustaa negatiivista lihansyönnin kulttuurista ja tekee poikkeavuudellaan näkyviksi sen taustalla vaikuttavat arvot ja symboliikan sekä niiden ongelmat ja ristiriidat. Eder uskookin, että huomion kiinnittyminen kyseisiin, yleensä tiedostamattomiin kulttuurisiin taustaoletuksiin voi heikentää lihansyönnin kulttuurista asemaa. Kasvissyönnin kulttuuri pyrkii ratkaisemaan modernin luontosuhteen ristiriitaisuudet tuomalla tilalle teollista yhteiskuntaa vastaan asettuvan sosiaalisen kehityksen mallin ja häivyttämällä ihmisen ja eläimen välistä erontekoa. (Eder 1996, 132–136, 149, 154, 160–161.)

2.4. Myöhäismoderni aika ja kasvanut ristiriita

Myöhäismodernilla ajalla ristiriita on entisestään kasvanut. Eläinkysymyksen politisoituminen on saanut aikaan sen, ettei eläinten hyvinvoinnista puhumista voida enää täysin sivuuttaa. Eläinten aseman lisäksi lihansyöntiin on alettu aiempaa enemmän yhdistää myös terveyteen ja ympäristöön liittyviä kysymyksiä. Tämän seurauksena lihan merkityksetkin ovat alkaneet muuttua. Kulttuuriset muutokset eivät rajoitu kuitenkaan

pelkkään ruokakulttuuriin, vaan koko ihmiskeskeisen modernin projektin on väitetty joutuneen kriisiin. (ks. esim. Karhu 2012, 16.)

Adrian Franklin (1999) esittää eläinten ja ihmisten välisen eronteon hämärtyneen seurauksena myöhäismodernin ajan mukanaan tuomista muutoksista. Myöhäismodernia aikaa määrittävät Franklinin mukaan misantropia, riskireflesiivisyys sekä ontologinen turvattomuus. Ihmisen luontoa tuhoava toiminta on alkanut herättää misantropiaa, antipatiaa ihmislajia kohtaan. Uudet uhkakuvat eivät johdu enää ulkoisista tekijöistä, vaan ihmisen omasta toiminnasta. Järjestyksen ja jatkuvuuden tunteet ovat alkaneet kadota ihmisten arkikokemuksesta, ja tieto vaikeasti hallittavista riskeistä, kuten ympäristötuhoista, luovat turvattomuutta. Samalla kun luontoon on alettu entistä enemmän yhdistää puhtauden ja viattomuuden piirteitä, on sen hyväksikäyttö esimerkiksi eläinperäisten tuotteiden tuotannon suhteen sekä voimakkaasti kasvanut että mekaanistunut. Kulttuuriset ja taloudelliset tekijät määrittävät, mitä eläimiä kohtaan tulee tuntee myötätuntoa, jolloin suhde luontoon ja eläimiin on väistämättä ristiriitainen. (Franklin 1999, 40-59; Karhu 2012, 17-18.)

Suomessa rakennemuutos lihantuotannossa tapahtui myöhemmin kuin esimerkiksi Iso-Britanniassa tai Yhdysvalloissa, mutta sen vaikutukset eläimiin liitettyjen merkitysten suhteen ovat olleet samankaltaiset. Kulttuuriantropologi Matti Sarmela (2002, 174-189) on tarkastellut suomalaisessa eläinkuvassa tapahtunutta muutosta vertailemalla 1920-luvun pientiloja 1960-luvun jälkeiseen teollistuneeseen lihantuotantoon. Vaikka ihmiset ja eläimet koettiin pientiloillakin eriarvoisina, kuuluivat kaikki kuitenkin samaan sosiaaliseen piiriin. Teollistuneissa olosuhteissa taas eläimistä tuli osa taloudelliseen hyötyyn ja tehokkuuteen pyrkivää järjestelmää. Ihmisen kanssa arkea jakavien olentojen sijaan eläimistä tuli pitkälle jalostettuja tuotantoyksiköitä, joiden oman kokemuksen olemassaolo oli kiellettävä.

Tuomivaara huomauttaakin myöhäismodernin ajan ristiriitaisuuden näkyvän selkeiden juuri eläinten kohtelussa. Eläinlajeille annetaan toisistaan poikkeavia merkityksiä, joiden mukaan niitä myös kohdellaan eri tavoin: toisia hellitään lemmikkeinä, toiset ovat ravintoa. Kohtelun normit voivat vaihdella jopa saman lajin sisällä: esimerkiksi koiran asema on lainsäädännönkin tasolla erilainen riippuen siitä, onko koira esimerkiksi lemmikki vai koe-eläin. (Tuomivaara 2003, 28.)

Ristiriitatilanteesta ei kuitenkaan tarvitse olla tietoinen. Arkiselta katseelta piiloon jääviä ristiriitoja on kulttuurisissa luokituksissa monenlaisia, eivätkä ihmisten ja eläinten väliset

suhteet ole siinä ainutlaatuisia. Luokitukset saavat epätasa-arvon näyttäytymään luonnollisena, ja järjestystä ylläpitävät asenteet ja instituutiot tarjoavat avun ongelmien piilottamiseen. ”Eettisten silmälappujen” käyttämisen mahdollisuus kertoo näiden keinojen vahvuudesta. Eläinten ja ihmisten välisen suhteen ristiriitaisuus näkyy kuitenkin selkeämmin kuin koskaan aiemmin yhä useamman pitäessä nykyisiä eläinten kohtelun tapoja ongelmallisina. (Tuomivaara 2003, 28–31.)

Ratkaisuja ristiriitaisuuteen on nähty olevan kahdenlaisia. Ensimmäinen on juuri ”silmälappujen” käyttäminen, ongelman salaaminen. Salaamista tapahtuu monella tasolla, niin lihantuotannon sijoittamisena pois ihmisten katseiden alta kuin alkuperän häivyttämisenä ruokapöydässä, kun lihan ei haluta olevan eläimeksi tunnistettavassa muodossa. Toinen ratkaisutapa esittää hyväksikäytön osana kompromissia: eläimistä hyötyminen on hyväksyttävää mikäli se on kehityksen kannalta välttämätöntä. (Tuomivaara 2003, 116–117.) Elintason nostaminen on ollut modernin ajan keskeisin tavoite, jolloin kaikki sen kannalta tarpeellinen hyväksikäyttö on kyetty oikeuttamaan (Vialles 1994, 122–123). Listaani voitaisiin lisätä vielä erilaiset tunteidenhallintastrategiat. Eläimiä voidaan esimerkiksi esineellistää puhumalla niistä materiaalina, numeroina, jolloin niiden kokemus ja tunteet voidaan jättää huomiotta. Tuotannossa myös eläinten suuri määrä sekä yhdenmukaisuus mahdollistavat esineellistävän kohtelun. Eläinten nimeämistä vältellään, sillä se tekisi eläimestä yksilön ja yhteisön jäsenen. Eläinten monenlaiset roolit myös mahdollistavat eräänlaisen moraalisen tasapainottelun: lemmikkieläimistä huolehtimalla voidaan ikään kuin korjata toisille eläimille aiheutettu kärsimys. (Tuomivaara 2010, 133, 140; Arluke & Sanders 1996.)

Modernin ajan ratkaisut ristiriitatilanteelle eivät kuitenkaan ole enää olleet riittäviä. Edistysusko on myöhäismodernissa vaihtunut erilaisten riskien ja epävarmuuksien määrittämään tulevaisuuskuvaan. (Karhu 2012, 20.) 1970-luvulta alkaen lihan vaikutuksista terveydelle ja ympäristölle on alettu voimakkaasti huolestua ja etenkin 1990-luvun ruokaskandaalit horjuttivat näkemystä lihasta terveellisenä ja tarpeellisenä ruokana. (Tuomivaara 2003, 116–118.) Lihantuotannon ongelmia on myös tuotu mediassa toistuvasti esille, eivätkä ne siten ole enää ihmisten katseilta piilossa. Liha on kehityksen sijaan alkanut symboloida ekologisia ja terveydellisiä riskejä ja hyväksikäytön perustelujen löytäminen on käynyt vaikeaksi. (Tuomivaara 2003, 116–118.)

Sekä eläintuotteiden tuottajat että kuluttajat joutuvat tasapainoilemaan kahden eri suhtautumistavan välillä. Tuottajiin kohdistuu paineita pärjätä markkinoilla, jolloin eläimestä saatava hyöty on maksimoitava. Eläimen hyvinvoinnista ja tarpeiden toteutumisesta on kuitenkin samaan aikaan mahdotonta huolehtia. Tuottajan rooli on itsessään jo ristiriitainen: eläimestä tulee huolehtia, mutta siihen ei saa kiintyä. Kuluttaja kohtaa samansuuntaisia ristiriitoja toivoessaan halpoja eläintuotteita, mutta huolestuessaan samaan aikaan halpuuden mahdollistavien huonojen tuotanto-olosuhteiden aiheuttamista ongelmista. Tuotantoeläimiä halutaan pitää tuntevina yksilöinä, mutta eläinyksilön asema ei saa kuitenkaan olla niin vahva, että eläinten syömisen oikeutus jouduttaisiin kyseenalaistamaan. (Kupsala 2007, 29–30.)

2.5. Lihan merkitysten muutos

Median rooli uusien eläinkuvien ja lihan merkitysten muotoutumisessa on ollut keskeinen. Liha- ja maitomainokset luovat eläintuotannosta toisenlaista kuvaa kuin esimerkiksi eläinoikeusaktivistien kuvaama materiaali. Suurelle yleisölle tieto tuotanto-olosuhteista välittyy juuri median kautta, jolloin tuotanto ei enää tapahdukaan aivan kuluttajan katseilta piilossa. (Franklin 1999, 143; Kupsala & Tuomivaara 2004, 317.)

Kun modernina aikana lihaan yhdistettiin positiivisia asioita kuten kehitys ja luonnon hallinta, on myöhäismodernina aikana alettu kyseenalaistaa aiempaa kehityksen suuntaa. Fiddesin mukaan Britanniassa 1970-luvulta saakka laskussa ollut punaisen lihan kulutus kertoo kulttuurisesta muutoksesta. Liha yhdistyy kasvavassa määrin ympäristöongelmiin, eikä ihmisen ylivaltaa luontoon nähden pidetä enää samalla tavalla positiivisena asiana. Luonto näyttäytyy puhtaana ja viattomana, jolloin luonnon hallinnan symboli, lihansyönti, on alkanut näyttäytyä barbaarisena toimintana. (Fiddes 1991, 107, 116–118.)

Lihan muuttunut asema näkyy selkeästi myös esimerkiksi mainonnassa. Kaisa Karhu tarkastelee pro gradu -tutkielmassaan ”Lihan ja tuotantoeläimen muuttuvat merkitykset mainonnassa 1970–2010-luvuilla” (2012) suomalaisen lihamainonnan muutoksia, ja sitä, millaista kuvaa suomalaisesta maataloudesta mainoksissa rakennetaan. Kun 1970-luvun mainoksissa lihansyönti yhdistettiin yhteiskunnalliseen kehitykseen ja lihantuotannon tehostaminen esitettiin positiivisessa valossa, on mainonta Karhun mukaan 1990-luvulta lähtien keskittynyt tuotantoeläimeen liittyvien mielikuvien rakentamiseen. Käsitystä

hyvinvoivasta tuotantoeläimestä pyritään luomaan hyvän ihmisyyden kautta esittämällä lihantuottajat sekä kuluttajat vastuullisina yksilöinä. Itse lihan merkitykset ovat vaihtuneet välttämättömyydestä terveellisyyteen ja ympäristöystävällisyyteen.

Lihateollisuus on siis joutunut reagoimaan tapahtuneeseen muutokseen, ja asettumaan puolustuskannalle niin lihaan liittyvissä terveys-, eläin- kuin ympäristökysymyksissäkin. Lihankulutukseen yhdistetään erilaisia elintamosairauksia, ja terveystekijät ovatkin yleisin syy vähentää lihansyöntiä. (Beardsworth & Keil 1997, 214.) Suomalaisissa ravitsemussuosituksissakaan eläinperäisiä tuotteita ei suositella enää entiseen tapaan. Eviran aikuisille suunnatuissa ravitsemussuosituksissa todetaan, ettei lihaa ole suositeltavaa syödä enempää kuin 500g viikossa. Uutena lisänä suosituksissa todetaan vegaaniruokavalion sopivan huolellisesti koottuna myös raskaana oleville, imettäville, sekä lapsille ja nuorille. (VRN 2014, 22, 32).

2.6. Kasvissyönti vastakulttuurina

Vastauksena modernin ajan synnyttämille ongelmille on kasvava joukko päättänyt ryhtyä kasvissyöjiksi. Julia Twiggin mukaan kasvissyönnissä moni asia on lihansyöntiin verrattuna käännetty pääläelleen, ja sen vuoksi kasvissyöntiä tarkastelemalla nousee esiin myös lihansyönnin taustalla vaikuttava, normaaliutensa takia usein piiloon jäävä ideologia (Twigg 1983, 18). Käsittelen seuraavaksi kasvissyönnin ja lihansyönnin kulttuureja vertailemalla niitä toisiinsa. Jaottelu kahteen kulttuuriin on tietysti keinotekoinen ja yksinkertaistava, mutta mahdollistaa kuitenkin molempien taustalla vaikuttavien ideologioiden näkyväksi tuomisen. Lihansyönti ei myöskään ole välttämättä enää samalla tavalla ainoa normi, kuin se Twiggin teoksen julkaisun aikaan 1980-luvulla oli. Valtavirtaa se kuitenkin tilastojen valossa edelleen on.

Twigg toteaa kyseisten kulttuurien poikkeavan toisistaan hierarkiansa suhteen. Kasvissyöjälle arvostetuimpia ruokia ovat lihan sijaan useimmiten kasvikset, hedelmät ja siemenet. (Twigg 1983, 27-28.) Twiggin ruokahierarkiaan pohjaten myös Dagevos ja Voordouw (2013, 63–64) tarkastelevat erilaisten lihankuluttajien ruokahierarkioita. Runsaasti lihaa kuluttavien ja lihaa vain vähän kuluttavien ruokahierarkiat eroavat Dagevosin ja

Voordouwijn mukaan selkeästi toisistaan. Lihan merkitys ei siis ole pysyvä, ja myös sen arvo voi muuttua ruokavalion muuttuessa kasvispainotteisemmaksi.

Hierarkia on toinen myös ruoan kypsentämisen suhteen, sillä kasvisyöjien keskuudessa raakaravinto nähdään usein erityisen arvokkaana. Raakaruokaan yhdistyy luonnonläheisyys, eli päinvastoin kuin lihansyönnin kulttuurin tarpeella tuoda ruoka kokkaamalla luonnosta kulttuuriksi, korostuu raakaruoan syönnissä identifioituminen luontoon. Liha yhdistyy kasvisyönnin kulttuurissa aggressiivisuuteen ja julmuuteen, kun taas lihansyönnin kulttuurissa voimaan ja hallintaan. (Twigg 1983, 27–29.) Suhtautuminen elintarvikkeiden valmistuksen teollisuuteen onkin Karhun mukaan muuttunut. Vielä 1980-luvun mainoksissa teknologian ja teollisuuden osuudesta eineksien tuotannossa kerrottiin häpeilemättä. Teollinen ruoan, ja etenkin lihan, tuotanto yhdistettiin yhteiskunnalliseen kehitykseen. 1990- 2000-luvuille tultaessa lihamainoksissa halutaankin jo päinvastoin korostaa luonnollisuutta, eikä tuotantoprosessia nosteta esille. (Karhu 2012, 53-54, 66-68.)

Yksilön syyt kasvisyöntiin voivat vaihdella terveellisyydestä eläinten asemaan tai ympäristökysymyksiin, mutta Twiggin mukaan kaikkien näiden syiden taustalla vaikuttaa kuitenkin sama, rauhaa ja tasa-arvoa painottava etiikka (Twigg 1983, 20). Myös Klaus Eder esittää kahden vastakkaisen luontosuhteen kilpailevan keskenään myöhäismodernissa yhteiskunnassa. Lihansyönnin kulttuuri, joka edustaa teollista, hyväksikäyttävää ja luontoa objektivoidua ekologisen järjen mallia, on määritellyt modernin ajan luontosuhteen. Modernin tuottama ristiriitaisuus on synnyttänyt myös luontoa moralisoivan ja estetisoivan ekologisen järjen mallin, jota kasvisyönnin kulttuuri edustaa. Ederin mukaan luontosuhteen kehityksen suunta on vielä ratkaisematta, ja on riippuvainen siitä, kummanlainen ekologinen järki yhteiskunnallisessa keskustelussa saa enemmän sijaa. (Eder 1996, 5–6.)

Näiden karrikoitujen kuvausten pohjalta voitaisiin siis sanoa kasvisyönnin pyrkivän haastamaan modernin hallintaan ja hyötyyn perustuvan ja luonnon ja kulttuurin toisistaan erottavan mallin, ja korvaamaan sen luontosuhteella, jossa ihmistä ja luontoa ei tarvitse erottaa. Eläinkysymyksen ja samalla lihan peruuttamattoman politisoitumisen vuoksi on myöhäismodernin ajan väistämättä pohdittava luontosuhteen ristiriitaa ja sen ratkaisuja uudelleen (Tuomivaara 2003, 116–119.) Modernin ajan ajattelulle keskeiset dualismit, kuten luonto-kulttuuri sekä eläin-ihminen, tarvitsevat tilalleen uusia merkityksiä, ja kasvisyönti asettuu keskeiseksi osaksi tätä uudenlaista kehityskulkua. (Karhu 2012, 23.)

3. Aineiston tulkinnan teoreettinen ja metodologinen tausta

Median vaikutus kulttuuriin ja yhteiskuntaan on kasvanut viime vuosikymmeninä (Nieminen & Pantti 2009, 11; Kantola ym. 1998, 7). Media tarjoaa meille tietoa kaikilta elämän osa-alueilta, ja teknologian kehittymisen myötä se myös saavuttaa ihmiset yhä tehokkaammin. Median voidaan ajatella tarjoavan yhteiskunnalle yhteisen, jaetun maailman, jonka alueella käydään arvoja ja käsityksiä muovaavaa keskustelua. (Kantola ym. 1998, 8; Nieminen ym. 2009, 14; Fairclough 1995, 6.) Mediatekstien voidaan siten helposti olettaa myös edustavan kulttuurissa jaettuja näkemyksiä ja merkityksiä (Kantola ym. 1998, 8). Vaikutusvaltansa ansiosta mediaan keskittyminen onkin kiinnostava lähtökohta kulttuurin sekä sen muutosten tutkimiselle.

Lähestyn tässä tutkielmassa median ja viestinnän tutkimusta semioottisen koulukunnan ottein. Mediatutkimus ei ole yhtenäinen kenttä, vaan se pitää sisällään erilaisia lähestymistapoja. Toisin kuin alan toisen pääkoulukunnan, prosessikoulukunnan mukaan, ei semioottisessa lähestymistavassa viestintää nähdä merkitysten siirtona, vaan niiden tuottamisena. Tarkastelussa on tällöin tekstien rooli kulttuurissa, ja menetelmät ovat semioottisia, eli merkkeihin ja merkityksiin keskittyviä. Viestinnätutkimuksessa viestinnän sanotaan toimivan merkkien ja koodien varassa. Merkeillä tarkoitetaan itsensä ulkopuolisiin asioihin viittaavia välineitä, ja koodit taas määrittävät sitä, miten merkkejä voidaan liittää toisiinsa. Koodit perustuvat jaettuun kulttuuriin, odotuksiin ja tottumuksiin, jotka usein ovat julkilausumattomia. (Fiske 1992, 14-15, 103-104.)

Mediatutkimus on viime vuosikymmeninä siirtynyt kohti semioottista ja diskurssianalyttistä tekstintutkimusta (Kantola ym. 1998, 13). Tulen tässä luvussa esittelemään tarkemmin molempia lähestymistapoja sekä niihin kuuluvaa käsitteistöä. Käsittelen ensiksi median merkitystä kulttuurissa ja yhteiskunnassa, sekä media-analyysiä. Tämän jälkeen siirryn esittelemään diskurssianalyysiä ja sen taustaa, sekä millä tavalla sitä omassa työssäni hyödynnän.

3.1. Media kulttuurin muovaajana

Media-analyysi voi tarkastella esimerkiksi sitä, millä tavoin mediatekstit edustavat kulttuurissa jaettuja merkityksiä ja millä tavoin taas eivät, sekä millainen rooli medialla on kulttuurin ja yhteiskunnan muutoksissa. (Kantola ym. 1998, 8.) Kulttuurintutkimukselle tyypilliseen tapaan millään asialla ei nähdä olevan mitään itsestäänselvää ja lukittua merkitystä, vaan merkitykset ovat aina esimerkiksi kontekstista riippuvaisia (Kantola ym. 1998, 18). Vaikutusvaltaa voidaan tarkastella myös pohtimalla median funktioita. Niitä voivat olla informaation tarjoaminen, viihdyttäminen ja mielihyvän tuottaminen, tai mahdollisuuksien tarjoaminen yhteisöllisyyden kokemiseen sekä välineet identiteetin rakentamiseen. Media on itsekin osa kulttuuria, mutta sillä on myös valtaa luoda sitä rakentamalla merkityksiä ja yhteiskunnallista todellisuutta. (Nieminen ym. 2009, 12-14.)

Olemme riippuvaisia median tarjoamasta tiedosta, sillä se kytkee meitä yhteiskuntaan. Tiedon mukana vastaanotamme mielipiteitä, näkökulmia ja tapoja suhtautua eri asioihin. Mediasisältö edustaa aina jotain näkökulmaa, eikä siis ole objektiivista. (Nieminen ym. 2009, 15, 105.) Ylipäänsä kielenkäyttöä nähdään kriittisessä tekstianalyysissä aina määrittävän näkökulmat, ja niiden takana vaikuttava ideologia (toim. Kalliokoski 1999, 8). Toimittajat tuottavat mediasisältöä aina väistämättä omaan koulutukseensa, kokemuksiinsa ja näkemyksiinsä pohjaten, jolloin teksteille syntyy tietty viitekehys. Tämä kehys vaikuttaa siihen, mihin sävyyn asia esitetään ja millainen sanomasta tulee. Kehys toimii työkaluna, jonka avulla käsiteltävä asia rajataan ja joka vaikuttaa siihen, mitkä seikat sisällössä korostuvat ja mitkä jäävät piiloon. (Nieminen ym. 2009, 97-98.)

Van Dijk huomauttaa toimittajien yhteiskunnallisen aseman jääneen mediatutkimuksessa sivurooliin, sillä enemmän on keskitytty toimittajien suhteeseen muihin vallanpitäjiin. Van Dijkin mukaan toimittajat kuitenkin itsekin kuuluvat yhteiskunnalliseen eliittiin, sillä tiedon hankkiminen ja käsittely ovat keskeisiä vallankäytön tapoja. Median jännitteinen asema sekä yhteiskunnallisen todellisuuden heijastajana että muovaajana näkyykin sen tavoissa sortua usein toistamaan (ja samalla tuottamaan) eriarvoisuutta, kuvatessaan asioita valkoisesta, keskiluokkaisesta ja miehisestä näkökulmasta. (toim. Kalliokoski 1999, 73-74.) Medialla on yhä suurempi vaikutus siihen, miten ihmiset

merkityksellistävät todellisuutta ja muodostavat arvomaailmojaan, ja tämän vuoksi mediatutkimusta tarvitaan.

3.2. Medioitunut yhteiskunta

Käsitteenä media on lähtöisin latinan kielen sanasta *medium*, joka viittaa tiedon välittämiseen ja julkiseksi tekemiseen. Se on yleiskäsite joka voi viitata sekä yksittäiseen välineeseen että joukkoviestintään kokonaisuudessaan. Laajemmassa merkityksessä mediaan sisältyy myös inhimillinen toimija, sekä ”median toiminnan ja käytön sosiaaliset ja kulttuuriset tavat”. Medioitumisella puolestaan tarkoitetaan yhteiskunnallista tilannetta, jossa käsityksemme maailmasta rakentuu pitkälti median tarjoamaan tietoon pohjaten, ja henkilökohtaisen kokemuksen suhteellinen merkitys laskee. Medioitumisen vaikutus ei rajoitu pelkästään tiedon saantiin, vaan sillä on merkityksensä myös identiteettien ja arvomaailmojen rakentumisessa. Erilaiset mediat ovat kasvavassa määrin mukana tehtäessä identiteettityötä, eli pohdittaessa kysymyksiä kuten kuka minä olen, ja millainen on arvomaailmani. Identiteetti rakentuu aina suhteessa muihin ihmisiin tai muihin ryhmiin. Media tarjoaa esityksiä samanlaisuudesta ja erilaisuudesta, ja on siten määrittämässä tekijöitä, jotka erottavat ja yhdistävät ihmisiä. Medioituminen vaikuttaa myös erilaisiin instituutioihin, kuten tieteeseen ja politiikkaan. Poliittikkaa tehdään kasvavassa määrin mediajulkisuuden ehdoilla, sillä ihmisten käsitykset politiikasta muodostuvat median välityksellä. (Nieminen ym. 2009, 14-18.)

Myös itse mediapolitiikka on muuttunut 1980-luvun jälkeen ja median vapautuminen valtiollisesta säätelystä on johtanut sen kaupallistumiseen. Tämä näkyy mediasisältöjen viihteellistymisenä ja vaikuttaa käsiteltyjen aiheiden valitsemiseen niiden oletetun houkuttelevuuden ja myytävyyden perusteella. Se, kuka erilaisia medioita omistaa ja kuka niitä rahoittaa vaikuttaa siihen, millaisia diskursseja ja representaatiota mediassa esiintyy. Vaikka kaupallistuminen jossain määrin johtaakin mediasisällön muotoutumiseen sen vastaanottajien kulutuskäyttäytymisen perusteella, on tuottajalla kuitenkin valta päättää niistä vaihtoehdoista, joista kuluttaja valitsee. Kaupallistumisen ei voida suoraan sanoa johtavan mediasisällön laadun heikkenemiseen, ja laatua onkin parempi arvioida muun muassa tarkastelemalla, millaisia näkökulmia media tarjoaa, miten se kommentoi omaa aikaansa, sekä

millaisia malleja se tarjoaa identiteettien ja arvomaailmojen rakentamiseen. (Nieminen ym. 2009, 21-23, 67, 93.)

3.3. Merkitysten tuottaminen ja vastaanottaminen

Tekstin merkitys syntyy vuoropuhelussa. Merkitystä ei määritä pelkästään tekstin tuottaja, vaan myös vastaanottaja, joka tulkitsee sitä omasta näkökulmastaan milloin milläkin tavalla. Tekstit ovat siis aina monimerkityksisiä. Kiinnostava kysymys lukijan valtaan liittyen onkin, kuinka vapaa tämä on tulkinnassaan ja merkityksenannossaan. (Nieminen ym. 2009, 109-110.)

Mediatutkimuksessa yleisöä on hahmotettu sekä pelkkänä vastaanottajana, aktiivisena tulkitsijana että tiedostavana kansalaisena (Nieminen ym. 2009, 108). Median viestintätapojen muuttuessa myös yleisöt ja niiden roolit ovat muuttuneet. Yleisön käsite on mediatutkimuksessa hankala, sillä se voidaan määritellä monin eri tavoin. Käsitteeseen yleisöstä vaikuttaa aina kulttuuri ja ideologiat. Yleisöjä muodostuu sekä yhteiskunnasta ja sen olemassa olevista ryhmistä käsin, mutta myös mediaesitysten kautta. On jopa kysytty, onko yleisö oikeastaan olemassa sitä kuvaavien mediaesitysten ulkopuolella. Yleisö nähdään tällöin diskursiivisena ilmiönä, mediaesitysten tuottamana konstruktiona. (Nieminen ym. 2009, 138-142.)

Kulttuurisessa yleisötutkimuksessa keskeiset kysymykset liittyvät viestinnän sosiaaliseen, kulttuuriseen ja yhteiskunnalliseen kontekstiin, sekä representaatioiden ja ideologian väliseen suhteeseen. Viestinnällä nähdään olevan todellisuutta rakentava vaikutus. Tutkimuksen aiheena ovat vastaanottajien tavat merkityksellistää mediaesityksiä. Vastaanottoa tutkiva yleisötutkimus esittää, ettei median vaikutusta voida tutkia pelkkiä mediasisältöjä analysoimalla, vaan keskeistä on se, miten vastaanottajat niitä tulkitsevat. Yleisö nähdään siis aktiivisena. Oleellisia tarkastelunaiheita on ensinnäkin se, miksi tietyistä asioista tuotetaan mediaesityksiä ja toisista ei, millaisia merkityksiä yleisön halutaan mediatekstistä vastaanottavan, sekä miten yleisön lukutapaa pyritään ohjailemaan. Lisäksi oleellista on tarkastella, miten yleisö lopulta tulkitsee ja merkityksellistää vastaanottamiaan mediatekstejä. (Nieminen ym. 2009, 152, 158-159.)

3.4. Tekstin tulkinta

Mediatekstejä tulkittaessa on hyödyllistä paikantaa tekstistä sen konteksti sekä intertekstuaaliset viitteet. Konteksti on laaja käsite, johon sisältyy sekä tekstin tekemisen että vastaanottamisen kontekstit, tekstuaalinen konteksti, sekä historialliset, yhteiskunnalliset ja kulttuuriset kontekstit. Konteksteilla tarkoitetaan siis tekstin tulkintaa kehystäviä tekijöitä. Intertekstuaalisuus puolestaan tarkoittaa mediateksteihin sisältyviä viittauksia toisiin teksteihin, sekä sitä, että tekstejä luetaan aina suhteessa toisiin teksteihin. Myös tekstin genre ohjaa sitä, miten tekstiä tulkitaan, sekä millaisia odotuksia lukijalla on sitä kohtaan. Erilaisia genrejä eli lajityyppejä määrittelee muun muassa niiden muoto sekä funktio. (Nieminen ym. 2009, 110-116.)

Tekstin tulkitseminen edellyttää jaettuina kulttuurisia merkityssopimuksia, eli tietoa siitä, mitä mikäkin asia voi tarkoittaa. Asioita, jotka edustavat muutakin kuin vain itseään, kutsutaan merkeiksi. Esimerkiksi pyörivä maapallo televisiossa on kulttuurisesti jaettu merkki, jonka ymmärretään tarkoittavan uutisten alkamista. (Fiske 1996, 113-115?.)

Kielitieteilijä Roland Barthes on erotellut merkin sen denotatiiviseen sekä konnotatiiviseen merkitykseen. Denotatiivisella merkityksellä tarkoitetaan yleisesti hyväksyttyä, sanakirjasta löytyvää merkitystä, kun taas konnotatiivisella kontekstista riippuvaista, assosiatiivista merkitystä. Konnotaatioiden subjektiivisesta luonteesta johtuen voidaan konnotatiiviset käsitykset virheellisesti ymmärtää denotatiivisina tosiasioina. (Fiske 1996, 113-115.)

Uskomuksista ja ajatusmalleista muodostuvat järjestelmät, ideologiat, toimivat juuri konnotaatioiden tasolla. Esimerkiksi mustien kansalaisyhteiskuntaisteluun liittyneessä musta-termin negatiivisista merkityksistä eroon pyrkimisessä oli kyse konnotaatioiden tasolla käytävästä merkityskamppailusta. Kieli voi siis olla väline oman ryhmän etujen ajamiseen. Kulttuurin vallitsevat merkitykset voivat tuntua ennalta määrättyiltä, mutta ovat kuitenkin sosiaalisesti rakentuneita, muuttuvia, ja monin eri tavoin merkityksellistettävissä. Median esittäessä asioita kriittikittömästi itsestään selvyyksinä tulee se siis tukeneeksi niiden takana vaikuttavaa ideologiaa. (Nieminen ym. 2009, 118-120.)

Barthes puhuu myyteistä kulttuurin tapoina ymmärtää tai ajatella jotakin asiaa. Myytit ovat kertomuksia, joilla kulttuuri selittää asioita. Ne voivat koskea niin elämää, kuolemaa,

mieheyttä, naiseutta, kuin esimerkiksi perhettäkin. Myyttien funktioksi Barthes nimeää historian naturalisoinnin. Hän näkee myytit hallitsevassa asemassa olevan yhteiskuntaluokan tuotoksena, jolloin ne tukevat vallitsevaa valtajärjestystä. Peittämällä myytteihin kuuluvien merkitysten tausta ja historia esitetään ne luonnollisina ja epäpoliittisina. Myyttien tutkiminen keskittyy niiden taustan ja ideologian paljastamiseen. Myytit eivät missään kulttuurissa ole yleispäteviä, vaan aina on olemassa valta- sekä vastamyyttejä. (Fiske 1996, 117-119.)

Myös metaforat vaikuttavat Barthesin mukaan siihen, miten tulkitsemme arkikokemustamme. Esimerkiksi lausumasta ”aika on rahaa” voitaisiin puhua arkimetaforana. Siihen sisältyy väite, että vain tuottavasti käytetty aika on hyvää, ja oikein käytettyä aikaa. Metaforan tarkoitus on saada meidät muuttamaan ajatteluamme kapitalistisen ideologian mukaiseksi. Vastaavanlaiset arkielämän metaforat ovat usein huomaamattomia, sillä ne alkavat tuntua itsestään selviltä, osalta arkijärkeä. Tällöin ne vaikuttavat myyttien tavoin luonnollisilta, vaikka ovatkin yhteiskunnallisesti tuotettuja. (Fiske 1996, 123-126.)

Fiske toteaa juuri yleisen arkijärjen rakentamisen olevan olennaisimpia hegemoniastrategioita. Aatteiden ideologisuus peittyi, kun ne saavat muidenkin kuin hallitsevien luokkien hyväksynnän. (Fiske 1996, 231.) Thompson on sitä mieltä, että ideologian määrittäminen arvojen ja uskomusten järjestelmäksi tekee käsitteestä liian neutraalin. Hän haluaakin lisätä määritelmään ideologian tehtävän valtajärjestyksen ylläpitäjänä. Thompsonille ideologia myös näyttäytyy juuri kielen käytön ilmiönä, jolloin ideologioiden tutkimus vaatii kielen käytön tutkimusta. (Kalliokoski 1999, 15.)

3.5. Kriittinen diskurssianalyysi

1980-luvulla diskurssianalyysistä tuli mediatutkimuksen yleinen väline osana yhteiskuntatieteiden tulkinnallista käännettä. Analyysimuotona diskurssianalyysi ei varsinaisesti ole mikään metodipaketti, vaan ennemminkin tietynlainen näkökulma. Siihen liittyy laaja joukko erilaisia käsitteitä, sillä diskurssianalyysiin ovat vaikuttaneet monet eri tieteenalat, kuten antropologia, semiotiikka, sosiologia, sosiaalipsykologia sekä kirjallisuudentutkimus. (Nieminen ym. 2009, 124-125; Kantola ym. 1998, 96.) Kriittiselle diskurssianalyysille, jota tässä työssä hyödynnän, kielen tutkimisen lisäksi oleellista on ajatus kielen käyttöön liittyvästä valta-aspektista. Kielenkäyttö nähdään sosiaalisena ja

yhteiskunnallisena toimintana, joka on toisaalta muuttuva yhteiskunnallinen tuotos, ja toisaalta kuitenkin myös itse yhteiskunnallisesti vaikuttava (Fairclough 1997, 76. Sajavaara & Piirainen Marsh 2000, 196-197.)

Stuart Hall määrittelee diskurssin ryhmäksi lausumia, ”jotka tarjoavat kielen sitä varten, että voitaisiin puhua tietynlaisesta jotakin aihetta koskevasta tiedosta”. Käytetty diskurssi määrittää sitä, millä tavalla tietty asia nähdään, ja rajoittaa muita näkemisen tapoja. Se on siis tapa puhua. Diskurssista riippuen samaa asiaa voidaan merkityksellistää eri tavoin. (Nieminen ym. 2009, 124-125; Kantola ym. 1998, 96.) Diskurssin ei kuitenkaan suoraan nähdä vaikuttavan siihen, miten asiat ymmärrämme, vaan yhdessä muiden, kuten hallinnollisten ja poliittisten tekijöiden kanssa, diskurssit vaikuttavat näkemyksiimme (Sajavaara & Piirainen-Marsh 2000, 198). Keskeinen henkilö kriittisen diskurssianalyysin kehittämisessä on Michel Foucault, jonka käsitykseen diskurssista sosiaalisena käytänteenä teoria pohjaa (Sajavaara, Piirainen-Marsh 2000, 192; Kalliokoski 1999, 22).

Tulkintakehyksen käsite on lähellä diskurssia, sillä molemmat muodostavat kehyksen, jonka sisällä tiettyä asiaa käsitellään. Kehyksen ulkopuolelle jäävät asiat eivät ole osa samaa diskurssia. Esimerkiksi Madonnasta voitaisiin keskustella sekä akateemisessa diskurssissa että fanien diskurssissa, jolloin ensimmäiseen voisi kuulua aiheen tarkastelu feministisen teorian kautta, ja jälkimmäiseen taas aiheen lähestyminen ihailun tai samastumisen kautta. (Nieminen ym. 2009, 124-125.) Diskurssilla ei tarkoiteta kuitenkaan teemaa tai aihetta, eikä myöskään asennetta tai mielipidettä, vaan puheen tavasta rakentuvaa näkökulmaa (Kantola ym. 1998, 98).

Kriittinen diskurssianalyysi esittää, että havainnoimme todellisuutta aina jonkin diskurssin kautta (Kantola ym. 1998, 125). Kielen käyttö näyttäytyy luovana toimintana, joka on aina erilaisten todellisuuden versioiden rakentamista. Tämä rakentaminen ei välttämättä tapahdu tietoisesti, vaan erilaisia diskursseja muodostuu väistämättä, kun ilmiötä yritetään ymmärtää. Käytetty kieli syntyy siitä tilanteesta, missä sitä käytetään, mutta toisaalta kieli myös rakentaa tilannetta. Voitaisiinkin sanoa, että ”kuvailemalla maailmaa ihmiset tekevät maailmastaan kuvaustensa kaltaisia”. (Kantola ym. 1998, 97.) Faircloughn mukaan nyky-yhteiskunnassa diskurssit muovaavat kulttuuria entistä enemmän (Fairclough 1995, 2). Diskurssit, samoin kuin niiden kohteet, ovat historiallisia ja siten aina muuttuvia. Valtasuhteet muuttuvat samalla kun niitä koskevat puheen tavatkin. Tietty diskurssi ei myöskään yksinään riitä konstruoimaan

todellisuutta, vaan intertekstuaalisen luonteensa vuoksi ne viittaavat aina toisiin diskursseihin. (Fairclough 1995, 12-13, Sajavaara & Piirainen-Marsh 2000, 201.)

Representaation käsite liittyy olennaisesti diskurssianalyysiin. Sillä tarkoitetaan esitystä, jonkin esittämistä jonkinlaisena. Esiteltävä asia tarjotaan valmiiksi määriteltynä ja tiettyssä kehyksessä. Toisaalta representaatiot ovat kulttuurisesti rakentuvia, toisaalta ne taas rakentavat kulttuurista todellisuutta. Representaatiot voivat toimia vallankäytön välineinä tarjotessaan mahdollisuuden määritellä, miten esitetty asia tulee nähdä. (Nieminen ym. 2009, 121-122.) Leena-Maija Rossin sanoin representaatio on tällöin politiikkaa, kamppailua merkityksistä (Rossi 2010, 261-262). Representaatioiden poliittisuuteen liittyy olennaisesti Foucault'n käsitys vallasta tuottavana, ei pelkästään ylhäältä alas, vaan myös alhaalta ylös liikkuvana. Esimerkkinä tuottavuudesta Foucault nimeää seksuaalidiskursseihin liittyvän vallan, ja sen vaikutuksen seksuaalisuuskäsitysten monimuotoistumiseen. (Foucault 1998, 92-102.)

Esittävän luonteensa lisäksi representaatiot ovat myös toiminnallisia liittäessään yhteen merkityksen, kielen sekä kulttuurin. Merkityksellistäminen vaatii aina jonkinlaista, vähintäänkin mielensisäistä tuottamista. Representaatioista voidaan siis puhua performatiiveina, ”asioita aikaansaavina toistotekoina”. Kielifilosofi J. L. Austinin ajatus siitä, että puhekäytännöt ovat myös asioita aikaansaavia tekoja, on erityisesti Judith Butlerin performatiivisuuden teorian välityksellä yleistynyt. Esimerkkinä representaatioiden tuottavuudesta Rossi mainitsee vuosien 2005 ja 2006 aikana syntyneen kuohunnan tanskalaislehden julkaisemista Muhammed-pilakuvista. Niiden voi tulkita tuottaneen stereotyyppittävän kuvan muslimeista terroristeina, mikä myös suorastaan tekee heistä joillekin ihmisille terroristeja. (Rossi 2010, 261-267.)

Median käyttämällä representaatioilla on siis vaikutusta siihen, miten näemme itsemme ja toisemme, ja siten medially on vaikutusvaltaa myös ihmisten välisiin suhteisiin, oikeuksiin ja aseisiin, sekä sosiaaliin käytäntöihin. Juuri negatiivisävyisestä luokittelusta, tyyppittelystä ja yleistyksistä syntyvät stereotypiat ovat tästä hyvä esimerkki. Stereotyyppien ongelmallisuus liittyy niitä koskevaan vallankäyttöön, eli siihen, kenen etua stereotypiat ajavat. (Nieminen ym. 2009, 12-123.)

Representaatioita ja niiden luomia valtarakenteita on mahdollista muuttaa toisin toistamalla. Stuart Hall on esittänyt kolmea eri taktiikkaa stereotyyppien murtamiseksi:

merkkien uudelleen merkityksellistämistä, negatiivisen korvaamista positiivisella, sekä ”representaatioiden saattamista toimimaan itseään vastaan”. Ensimmäinen taktiikka on toteutettavissa jo representaatioita vastaanotettaessa, eli niitä tulkittaessa, mutta jälkimmäiset vaativat representaatioiden tuottajuutta. Uudelleen merkityksellistäminen voi olla esimerkiksi ironisesti lukemista, tai viestin nurinkääntämistä esimerkiksi sukupuolen representaatioissa. Negatiivisen korvaaminen positiivisella -taktiikka on lähtöisin 1970- ja 1980-luvuilla käydyistä feministisistä ja postkolonialistisista keskustelusta. Taktiikka mahdollistaa representaatioiden laajentamisen ja monimuotoistamisen, muttei kuitenkaan ratkaise sitä ongelmaa, kenellä on valta määrittellä positiivisen ja negatiivisen alueet. Viimeisin taktiikka, representaation kääntäminen itseään vastaan, esittää haitallisen historian omaavan esityksen uudenlaisessa valossa. Esimerkkinä tästä toimii muun muassa koomikko Dave Chappellen sketsi mustasta henkilöstä, joka valkoisen hupun suojissa nousee Ku Klux Klanin johtajaksi. Mustiin kohdennettu vihapuhe näyttäytyy sketsissä naurettavana ja alkaa toimia itseään vastaan kun sen konteksti näin muutetaan. (Rossi 2010, 273-275)

3.6. Kriittinen diskurssianalyysi käytännössä

Kuten jo todettiin, ei diskurssianalyysi ole mikään yksi, yhtenäinen menetelmä. Siten diskurssianalyysia voidaan tehdä monella tavalla ja fokus voi eri tavoissa vaihdella. Omassa työssäni käytän diskurssianalyysia kuitenkin valta-analyysinä, eli analysoidessani kasvissyönteihin liittyviä diskursseja keskityn niiden välisiin suhteisiin ja valta-asetelmiin.

Norman Faircloughin mukaan diskurssianalyysi voi avata mediatekstejä kolmella tavalla. Ensiksi näkyväksi tulee se, miten maailmaa representoidaan, seuraavaksi minkälaisia identiteettejä eri osapuolille annetaan, sekä lopuksi millaisia suhteita heidän välilleen rakennetaan. (Fairclough 1995, 14.) Valtaan keskittyvässä diskurssianalyysissä keskeisiä tarkastelun kohteita ovat Sanna Valtosta lainaten esimerkiksi ”miten diskursiivisissa käytännöissä tuotetaan erilaisia, keskenään ristiriitaisia tai kilpailevia todellisuuksia”, ”millaisia ovat näiden todellisuuksia tuottavien diskurssien sisäiset ja väliset valtasuhteet”, sekä ”miten diskurssista tulee hegemoninen”, ja miten tätä ”hegemoniaa pidetään yllä diskurssijärjestyksessä”. Tarkastelussa on siis yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen muotojen

rakentuminen, sekä se, millaisia valtarakenteita tietynlainen vuorovaikutus pitää sisällään. (Kantola ym. 1998, 102.)

Koska toiset tavat merkityksellistää asioita saavat yhteiskunnassa enemmän tilaa kuin toiset, syntyy diskurssien välille jatkuvaa valtakamppailua. Valtakulttuurin näkemyksiä edustavat diskurssit ovat hegemonisessa asemassa ja toiset taas ovat vastakulttuurin asemassa. (Nieminen ym. 2009, 125.) Hegemonisessa asemassa olevista diskursseista muodostuu kulttuurissa yhteisesti jaettuina totuuksia tai itsestäänselvyyksiä, joita vastadiskurssien on vaikea haastaa. Tehokkaimmillaan diskurssit ovat silloin, kun niiden edustamasta ideologiasta on tullut niin arkista, ettei sitä edes mielletä enää ideologiaksi. (Kantola ym. 1998, 103.) Fairclough määrittelee ideologian väittämiksi tai itsestäänselvyyksiksi, jotka ilmenevät tekstissä epäsuorasti. Siten ne vaikuttavat erilaisten valtasuhteiden muotoutumiseen ja ylläpitämiseen. Väitteiden ideologisuuden voi tunnistaa tarkastelemalla ensinnäkin sitä, mistä ne ovat peräisin, ja kuka ne esittää. Tämän jälkeen voidaan pohtia, minkä takia väite on haluttu esittää, ja lopulta, mitä väitteestä seuraa ja ketä se hyödyttää. Diskurssianalyysejä tehtäessä on jokaisen tekstin kohdalla kysyttävä, sisältääkö se ideologisia elementtejä. (Fairclough 1995, 25-26.)

Kriittisessä diskurssianalyyseissä keskeistä on diskursiivisten käytäntöjen suhde sosiokulttuurisiin käytäntöihin. Tämä suhde nähdään kaksisuuntaisena: yhteiskunnan rakenteet muokkaavat diskursseja, mutta toisaalta myös diskurssit yhteiskuntaa tulkitessaan muokkaavat sen rakenteita. Faircloughn mukaan diskurssien valta-analyysi tutkii sitä, miten diskurssit nousevat totuuden asemaan (Fairclough 1992, 36; Kantola ym. 1998, 105). Tällöin etsitään teksteistä tekijöitä, joita hyödyntäen totuuksia tuotetaan ja vastakkaisia näkemyksiä kyseenalaistetaan. Lisäksi tarkastellaan sitä, miten hallitsevia diskursseja uusinnetaan, ja miten muita diskursseja hyödynnetään hallitsevien näkemysten tukemiseen. Oleellista on myös pohtia diskurssien ideologista taustaa, ja sitä, toimivatko diskurssit erilaisten alistussuhteiden oikeuttajina. (Kantola ym. 1998, 105.)

Diskurssianalyyseissä aineistoa lähestytään kokonaisuutena, jolla on omat sisäiset logiikkansa. Tutkimuksen tarkoitus on näiden logiikan rakenteiden kuvailu ja analysointi. Aineistoa pyritään tarkastelemaan monista eri näkökulmista ja samalla halutaan kyseenalaistaa sen itsestäänselvyyksinä näyttäytyvät ulottuvuudet. Aineisto otetaan näytteenä tutkittavana olevasta kielestä ja kulttuurista. Analyysin tuloksen suhteen ei tavoitella niinkään

yleistettävyyttä, vaan enemmänkin suhteutettavuutta: miten tulosten voidaan nähdä kertovan myös muista ympäristöistä. Tähän päästään osoittamalla ensin jonkin diskursiivisen käytännön toimivan jossain tietyssä ympäristössä, sekä tutkimalla, miten tämä käytäntö rakentuu. (Kantola ym. 1998, 106.)

Analyysi alkaa tekstin kontekstin määrittämisellä. Tietoa tai tekstiä ei nähdä itsenäisenä, vaan konteksti vaikuttaa niihin aina. Media-aineistoa analysoitaessa konteksti tarkoittaa esimerkiksi tekstin tuottamisen reunaehtoja: millainen tekstilaji on kyseessä. Genre määrittää sekä tekstin aihevalintaa että käsittelytapaa, mutta se myös ohjaa lukutapaa. Sanna Valtosen mukaan kontekstin huomioiminen tarkoittaa sitä, että ”analysoitavaa kielen käyttöä tarkastellaan tietyssä ajassa ja paikassa tapahtuneena sosiaalisena toimintana”. Kontekstiin kuuluu myös kulttuuri sekä historia, jolloin aineistoa on tulkittava myös kulttuurisiin tapoihin tai yhteiskunnalliseen ilmapiiriin pohjaten. Tarkastelussa on säännönmukaisuudet, eli etsitään esimerkiksi sellaisia seikkoja, jotka määrittävät toimittajan valintoja uutisaiheita etsittäessä. (Kantola ym. 1998, 106-109.) Fairclough nimeää diskurssianalyysin vahvuudeksi sen, että tekstejä lähestytään siinä vaihtoehtojen kokoelmina. Tekstiin (usein tiedostamattomasti) valitut kieliopilliset muodot, väitteet ja näkemykset ovat osa laajempaa vaihtoehtojen joukkoa, jotka määrittävät tekstin välittämät merkitykset. Huomio kiinnittyy tällöin tehtyihin valintoihin, sekä siihen, mitä tekstissä jätetään sanomatta. (Fairclough 1995, 30.)

Uutisiin suhtaudutaan helposti totuutena. Uskottavuutta rakennetaan esimerkiksi objektivoiden, jolloin media pyritään esittämään ulkopuolisena tarkkailijana. Tasapuolisuuden vaikutelmaa voidaan luoda myös esittämällä keskenään ristiriitaisia näkökulmia. Myös vetoaminen omiin havaintoihin, numeerisiin faktoihin, asiantuntijoihin tai vaihtoehdottomuuteen saa uutiset vaikuttamaan totuudenmukaisemmilta. Oleellista on myös se, millaisia faktoja uutisessa hyödynnetään ja miten ne tukevat sisältöä. Sanna Valtosen esimerkissä prinsessa Dianan kuoleman uutisoinnista samoja faktoja hyödynnettiin sekä diskursseissa, joissa onnettomuuden syyksi nimettiin paparazit, että diskursseissa joissa syyppää oli juopunut kuljettaja. Samaa asiaa voidaan myös tuottaa erilaisena eri diskursseissa. Esimerkiksi prinsessa Dianan kuolemaan johtaneeseen auto-onnettomuuteen liittyen voidaan Dianan toimijuutta merkityksellistää eri tavoin. Hänestä voidaan puhua uhrina silloin, kun syyllisiksi nimetään paparazzi-kuvaajat, mutta syyllistettäessä juopunutta kuskia nimetään

Dianan toiminta vastuuttomaksi hänen lähtiessään juopuneen kuljettajan kyytiin. (Kantola ym. 1998, 103-113.)

Diskurssien ja niiden valta-asetelmien tunnistamisen lisäksi kriittinen diskurssianalyysi huomioi myös kielen käytön seurauksellisuuden. Pyritään osoittamaan, mitä tekstillä tuotetaan, eli ”minkälaisia merkityksenannon/toiminnan mahdollisuuksia tekstissä avataan ja mitä suljetaan, minkälaisia tulkintoja teksti houkuttelee tuottamaan”. Kielen käytön funktiot tulee myös yhdistää niiden ideologisiin seurauksiin, joita voivat olla esimerkiksi hallitsevien näkökantojen oikeuttaminen tai alistussuhteiden ylläpitäminen. Muita esimerkkejä ovat tietyn poliittisen kannan esittäminen luonnollisena, tai erilaisten itsestäänselvyyksien puolustaminen tapaan vedoten. Kriittisessä diskurssianalyysissä tarkastelussa on siis tekstin politiikka, se, mitä kielellä halutaan tuottaa, ja miten teksti johdattaa lukijaa tietynlaiseen ymmärrykseen. (Kantola ym. 1998, 112-113.)

Faircloughn mukaan teksteistä voidaan tarkastella tieto- ja uskomusjärjestelmien rakentumista samanaikaisesti sosiaalisten suhteiden ja identiteettien kanssa. Rakennetuista identiteeteistä voidaan tarkastella, onko niiden keskeisiä tekijöitä esimerkiksi rooli, status, vai persoonallisuus. Oleellista on myös kirjoittajan ja lukijan välinen suhde: esitetäänkö se kenties etäisenä vai läheisenä, tai muodollisena vai epämuodollisena. (Fairclough 1995, 80.) Kulttuuriset muutokset voivat näkyä mediateksteissä siten, että diskurssijärjestykset tulevat uudelleenmääritellyiksi. Diskurssien asemien muutokset voivat olla yhteiskunnallisen kiistan aihe, kun valta-asemassa olevat ryhmät yrittävät ylläpitää entistä järjestystä. (Fairclough 1995, 77)

Valtosen mukaan kriittinen diskurssianalyysi on paikallaan erityisesti silloin, kun aiheena on kulttuuriset itsestäänselvydet, ja kun analysoitavalla tekstillä nähdään olevan yhteiskunnallista merkitystä, kuten mediateksteillä usein on (Kantola ym. 1998, 117).

3.7. Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistoni koostuu Helsingin Sanomissa vuoden 2017 aikana ilmestyneistä kasvissyöntiä käsittelevistä teksteistä. Aineistoon kuuluu kaikkia sanomalehdissä käytettyjä tekstilajeja: uutisia, reportaaseja, artikkeleja, pääkirjoituksia, kolumneja, mielipidekirjoituksia sekä arvosteluja. Mainoksia sen sijaan en työssäni käsittele, vaikka niillä onkin merkittävä

rooli ruokakulttuurin näkymisessä mediassa. Mainokset kuitenkin kertovat ennen kaikkea siitä, miten tuottajat haluavat tuotteensa esittää. Oma tutkimuskysymykseni liittyy enemmän kasvissyönnin vastaanottoon, jolloin mainokset eivät ole olennaisinta aineistoa. Myöskään teksteihin liittyneitä kuvia en työssäni käsittele, sillä se olisi paisuttanut aineiston opinnäytetyölle liian laajaksi.

Aikarajaukseksi valitsin vuoden 2017 tutkielman teon aloittamisajankohdan sekä aineiston runsauden vuoksi. Kasvissyönti on ollut viime vuosina paljon pinnalla, ja on vaikuttanut siltä, että ilmiötä on lähestytty mediassa uudella, positiivisemmalla otteella. Tätä haluan työssäni tarkastella. Aineiston rajautuessa yhteen vuoteen vertaan vuotta 2017 kasvissyönnistä aiemmin annettuun kuvaan tutkimuskirjallisuuden avulla.

Helsingin Sanomat valikoitui aineistoksi sen keskeisen aseman ja laajan lukijakunnan vuoksi. Kasvissyöntiä käsiteltiin lehdessä niin runsaasti, että opinnäytetyön puitteissa katsoin parhaaksi rajata aineiston yhteen lehteen. Tulokset voisivat tietysti olla erilaisia, jos olisin käsitellyt muita sanomalehtiä. Työni voisikin tällaisenaan nähdä käsittelevän ennen kaikkea pääkaupunkiseutua ja sen mielenmaisemaa.

Aineisto koostuu teksteistä, joissa mainittiin jollain tavalla kasvissyönti. Käyttämiäni hakusanoja on useita: kasvis, kasvissyönti, kasvisruoka, kasvissyöjä, vegetarismi, vegetaristi, vegetaarinen, vegaani, veganismi, sekä vegaaninen. Hakusanojen esiintymisen lisäksi kasvissyönnin tuli olla tekstissä jollain tavoin keskeisenä aiheena. Sellaisia tekstejä, joissa kasvissyönti vain lyhyesti mainitaan, mutta joissa aihetta ei varsinaisesti käsitellä, en lukenut aineistoon kuuluviksi. Kasvissyönnin keskeisyyden arvioiminen tapahtui enemmän laadullisin kuin määrällisin menetelmin. En esimerkiksi laskenut, kuinka moneen kertaan tietty sana artikkelissa esiintyi, vaan tutustuin artikkeliin ja määritin sen aiheen. Näin aineistoon valikoitui yhteensä 116 kasvissyöntiä käsittelevää tekstiä.

Alasuutarin (2011) näkemykseen laadullisen tutkimuksen etenemisestä pohjaten pyrin aluksi pelkistämään aineistosta tekemiäni havaintoja, ja muodostamaan sitä kautta analyysin osa-alueita. Keskityn tarkastelemaan aineistoa esittelemästäni teoreettis-metodologisesta näkökulmasta, mutta otan huomioon myös sen, mitkä aiheet ovat aineistossa paljon esillä. Esimerkiksi eläinkuva ja ruoan sukupuolittuneet merkitykset ovat suoraan teoriataustastakin nousevia aihealueita, kun taas esimerkiksi kasvisruoan makuun, hintaan tai helppouteen liittyvät aiheet eivät samalla tavalla taustoituksessa esiinny. Koska ne kuitenkin esiintyvät

artikkeleissa usein, katsoin ne oleellisiksi analyysin kohteiksi. Kaikki analysoitavat teemat liittyvät siihen, miten kasvissyönnistä puhutaan, ja niiden kautta on mahdollista analysoida kasvissyönnistä annettua kuvaa ja siihen liitettyjä merkityksiä.

Havaintojen pelkistämiseen liittyy Alasuutarin mukaan myös havaintojen yhdistäminen, jolloin saadaan muodostettua havaintojen joukkoja, joista on mahdollista nimittää yhdistäviä piirteitä (Alasuutari 2011, 40). Esimerkiksi etsiessäni eläinkuvaan liittyviä mainintoja muodostin niistä oman joukkonsa, josta edelleen muodostin pienempiä joukkoja sen mukaan, kuvattiinko eläimiä esimerkiksi samaistumisen kohteena vai hyödyllisyyden kautta. Pyrin poimimaan kuhunkin joukkoon sellaiset tekstit, joissa joukkoa yhdistävä aihe, esimerkiksi eläinkuva, on keskiössä. Näiden lisäksi aihe voi esiintyä pienemmässä roolissa muissakin teksteissä, mutta tällöin en ole sisällyttänyt sitä eläinkuvaa käsittelevien tekstien joukkoon.

Havaintojoukkojen muodostamisen jälkeen etsin niistä diskurssianalyysin keinoin toistuvia puheen tapoja, eli diskursseja. Diskurssien nimeämisen yhteydessä tarkastelen myös sitä, millaista ideologiaa ja arvomaailmaa ne kuvastavat. Tutkimalla diskurssien välisiä valtasuhteita pyrin selvittämään, mitkä niistä ovat aineistossa hegemonisessa asemassa. Havaintojoukkoja läpikäydessäni pyrin antamaan kattavan kuvan niissä esiintyneistä erilaisista puheen tavoista, ja lisäksi analysoimaan niitä kevyesti suhteessa tutkielman teoreettiseen taustaan. Vasta analyysiluvun lopussa syvennyn tarkemmin analysoimaan representaatioiden yleisiä linjoja keskittyen erityisesti kasvissyönnin liitettyihin merkityksiin sekä kasvissyönnin kulttuurin luontosuhteeseen.

Analyysin havaintojoukoiksi eli teemoiksi muotoutui tämän prosessin myötä eläinkuva, ruoantuotannon kuvaukset, ympäristöystävällisyys, tavallisuus ja kotimaisuus, kasvissyönnin helppous, hinta ja maku, sekä viimeisenä terveellisyys. Näiden teemojen sisältä hahmottelen teksteissä esiintyviä diskursseja sekä niiden välisiä valtasuhteita. Tavallisuus ja kotimaisuus sekä kasvissyönnin helppous, hinta ja maku ovat aiheita, jotka eivät tulleet esiin teoriataustassa, mutta jotka olivat kuitenkin aineistossa melko paljon esillä. Myöskään terveyteen liittyviä aiheita ei taustassa kovin paljoa käsitelty, mutta aineistossa aihe saa paljon näkyvyyttä.

Osaa aineiston teksteistä käsitelen syvällisemmin kuin toisia, sillä esimerkiksi analysoidessani ympäristöystävällisyyttä käsittelevää materiaalia on artikkeleiden määrä

suuri, sekä pitkälti samaa sisältöä toistava. Sen sijaan käsittelen joitain artikkeleja yksityiskohtaisemmin kuin toisia sen mukaan, kuinka paljon samaa sisältöä niissä on ja kuinka antoisia ne analyysin kannalta ovat. Paikoin käsittelen myös samaa tekstiä osana useampaa teemaa, sillä yksi teksti voi käsitellä esimerkiksi sekä ruoan terveellisyyteen että ympäristövaikutuksiin liittyviä kysymyksiä.

4. Kasvissyönnin mediarepresentaatiot

Tässä luvussa esittelen ja analysoin kasvissyönnin mediarepresentaatioita kuuteen eri teemaan jaoteltuna. Luvun lopussa analysoin aineistoa kokonaisuutena ja tarkastelen etenkin sitä, miten teoriataustassa kuvatut kasvissyönnin luontosuhde sekä kategorijaottelut representaatioissa ilmenevät.

4.1. Eläinkuva

Eläinkuvaa käsitteleviä tekstejä on aineistossa yksitoista kappaletta. Teksteissä käsitellään lihantuotannon merkitystä, tuotantoeläinten hyvinvointia ja siihen liittyviä eettisiä ongelmia, sekä yleisemmin ihmisten ja eläinten eroja ja samankaltaisuuksia. Tuotannon puolesta puhuvat tekstit ovat aineistossa vähemmistössä, ja eläinten kohtelua kritisoidaan valtaosassa.

Tuotantoeläinten olosuhteista käydään aineiston artikkeleissa paljon keskustelua. Suurin osa artikkeleista esittää eläinten kohtelun julmana ja epäoikeudenmukaisena, mutta muutama esittää asian toisella tavalla. Artikkelin ”Lihakauppa varoittaa lihansyönnin julmuudesta Kaliforniassa” (Kuisma, Sofia 11.8.2017) kertoo eläinaktivisteista, jotka ”ovat hyökkäilleet kauppaa vastaan”:

Lihakauppa on pitänyt teurastustunteja viikoittain, jolloin aktivistit ovat piirittäneet kaupan. Toisinaan he esiintyvät alasti tekoverta valuen”. ”Lihakaupan omistajat Monica ja Aaron Rocchino päättivät tulla puoliväliin vastaan. ”Kysyimme, mitä voimme tehdä. He sanoivat miettivänsä asiaa, mutta jatkoivat protestoimista kymmenen viikkoa. Naapurimme olivat vihaisia, alueemme liikkeet menettivät asiakkaita”, Monica Rocchino kertoo. ”Meidän piti alkaa vegaaniseksi lihakaupaksi tai luopua teurastustunneista. Vaihtoehtona oli laittaa kyltti, joka kertoo eläimillä olevan oikeuksia.”” ”Monica Rocchinon mukaan kyltti ei ole vaikuttanut asiakkaisiin. ”Teemme paljon työtä sen eteen, että lihamme tulee paikallisilta tiloilta ja että eläimet kasvatetaan mahdollisimman inhimillisesti ilman antibiootteja. Haluamme lihamme olevan ihanteellista. Asiakkaamme tietävät sen ja tukevat meitä.

Lihakauppiat esitetään tekstissä sopuun pyrkivänä osapuolena, ja eläinaktivistit heidän työtään vaikeuttavina aggressiivisina häirikköinä. Aktivistien toimintaa kuvaillaan negatiivisin termein puhuttaessa mielenosoituksista ”hyökkäilemisestä” sekä tavoitteesta ”leimata” lihansyönti samoin kuin tupakointi. Aktivistit sanovat vastustavansa pienliikkeiden harhaanjohtavaa mainontaa, ”parempaa väkivallan tapaa”. Lihakaupan pitäjät oikeuttavat tuotantoa ahkeralla työllä sekä lihan paikallisuudella, joiden annetaan ymmärtää merkitsevän eläimen kannalta hyviä tuotanto-olosuhteita sekä turvallista ja terveellistä lihaa. Huolimatta

artikkelin otsikon väitteestä ”lihansyönnin julmuudesta” asetutaan tekstissä kuitenkin sanavalinnoilla ja kauppiaan näkökulman painottamisella puolustamaan lihantuotantoa.

”Suomalainen liha vai tuontiaivokado?” -artikkelissa (Nalbantoglu, Minna 10.1.) tarjotaan kahdenlaisia näkemyksiä kun eri tavoin ajattelevat asiantuntijat vastaavat kysymyksiin ruoan eettisyydestä. Vegaaniliiton edustaja esittää eläimet olentoina, joilla on oikeuksia, ja jotka selvästi tahtovat elää. MTK:n edustaja puolestaan ”painottaa suomalaisen maataloustuotannon tärkeyttä”, ja ”tuotantoeläimet on hänestä alun perinkin kasvatettu syötäviksi”.

Vuoden 2017 aikana valmisteilla ollut uusi eläinsuojelulaki esiintyy muutamassa artikkelissa. Edellinen laki säädettiin 1990-luvulla, ja on siis noin kolmekymmentä vuotta vanha. Tieteen käsitys eläimistä on tänä aikana ehtinyt merkittävästi muuttua, samoin kuin ihmisten asenteet. Esimerkiksi eläinsuojeluyhdistykset SEY ja Animalia ovat kritisoineet valmistelussa ollutta lakia jo valmiiksi vanhentuneeksi, sekä todenneet sen mahdollisesti jopa heikentävän eläinten suojelun tasoa. (www.elainsuojelulaki.fi)

Viranomaisten näkökulmaa aiheeseen edustaa artikkeli ”Mies, joka pelasti sikojen saporot” (Pennanen, Tiimari 22.11.), joka haastattelee Eviran pääjohtajaa Matti Ahoa. Hänen kerrotaan parantaneen tuotantosikojen oloja lopettamalla saporon poistot. Kysymykseen tuotantoeläinten hyvinvoinnista Aho vastaa, ettei nykytilaan voi olla tyytyväinen, ”kun joka vuosi löytyy uupuneita tuottajia, jotka eivät kykene huolehtimaan eläimistään”. Artikkelin ihmiskuva on hyvin positiivinen, vaikka käsittelyssä onkin ihmisen toiminnan aiheuttamat ongelmat:

Aho kuitenkin uskoo, että valtaosa ihmisistä voi ja haluaa pyrkiä parempaan. ”Ammattimaiset tuottajat ovat Suomessa merkittävä enemmistö, ja heidän osaltaan tämä on kunnossa.” ”Uskon, että lähitulevaisuudessa, hyvinkin pian, pidämme perin merkillisenä sitä, että tänään on luvallista pitää eläimiä kytkettynä pitkiä aikoja ja että eläimillä ei ole jatkuvaa veden saantia”. ”Sen verran olen maailmalla käynyt, että tiedän ihmisten olevan sinänsä samanlaisia ympäri maapalloa. Ihan samalla tavalla rakastetaan, ollaan huolissaan lapsista ja halutaan tehdä työt kunnolla.

Hyvän ihmisyyden ja parempaan pyrkimisen kautta pyritään antamaan kuva vastuullisesta ruoantuotannosta. Ongelmana esitetään tuottajien uupumus, eikä itse tehotuotanto, vaikka lihan kulutuksen todetaankin olevan tarpeettoman suurta. Sikojen kokema stressi sekä kytkettynä pitäminen nähdään ongelmallisena. Muutoksen parempaan nähdään toteutuvan ”vapaaehtoisin toimin, sitoutumalla laatujärjestelmiin ja erityisesti kertomalla kuluttajille hyvinvoinnin tasosta pakkausmerkinnöin”. Eläinten olosuhteiden ajatellaan paranevan

markkinavetoisesti: ”eläinten hyvinvointi ja kuluttajien toiveet kulkevatkin hänen (Ahon) puheessaan rinta rinnan toisiaan palvelen”. ”Jos ruuan tuotanto hoidetaan huonosti eli tuhlataan pilaamalla maaperää tai kiusaamalla eläimiä, se ei ole tehokasta eikä fiksua”. Eläinten hyvinvointi esitetään siis tehokkuuden edellytyksenä. Myös luomutuotannosta puhutaan artikkelissa tehokkaana, jolloin tehokkuuden ei nähdä olevan ristiriidassa ympäristön rajojen tai eläinten hyvinvoinnin kanssa.

Käsitys markkinavoimien vaikutuksesta on päinvastainen, kuin muissa eläinlakia käsittelevissä teksteissä. Pääkirjoitus ”Ruokasi elämä ja kärsimykset” (HS 12.3.) puhuttelee kuluttajaa jo otsikolla. Eläinten aseman parantamisen tiellä esitetään olevan pelko siitä, ”että kuluttajat eivät halua maksaa ruoastaan enemmän eläinten parhaaksi”. Eläinten huonot olot mahdollistavat halvat hinnat. Yleisenä kehityssuuntana esitetään kuitenkin pyrkimys vastuulliseen kuluttamiseen: ”yhä useampi haluaa syödä terveellisesti, välttää ympäristön pilaamista – ja eläinten kärsimyksiä”. Tuotantotavat esitetään tämän päivän arvomaailman vastaisena, ja niiden päivittämisen Suomen kilpailukykyä parantavana tekona: ”Uusi vuosisata on pitkällä. Takaako Suomi eläimille elämisen arvoisen elämän, vai pitäydymmekö vanhentuneissa, vain ihmisille hyötyä tavoittelevissa käsityksissä? Varmaa on, että uudesta eläinsuojelulaista tulee osa Suomi-brändiä.”

Kirjoituksessa nähdään itsestänselvyytenä, että eläin on yksilö, joka kärsii tuotanto-olosuhteissa niin psyykkisesti kuin fyysisestikin: ”Maidontuotannossa vasikoilta poltetaan sarvenalut turvallisuussyistä. Tämä aiheuttaa vakavat, kolmannen asteen palovammat ja mahdollisia peruuttamattomia muutoksia eläimen persoonaan, ankarasta kivusta puhumattakaan.” Samoin kuin edellinen artikkeli, huomauttaa kirjoitus eläinten lajityypillisestä käyttäytymisestä: ”Sitä ei ole esimerkiksi se, että lehmä ei pääse laitumelle”.

Mielipidekirjoitus ”Eläinlain nimen muuttaminen ei riitä” (Wahlberg, Birgitta 29.6.) esittää valmisteilla olevan lain olevan jo valmiiksi vanhentunut, ja sen voimaan saattamisen olevan ”eläinten ja kansalaisten pettämistä”. Lain tulisi kirjoittajan mukaan ”heijastaa sitä, miten eläimiä pitää yhteiskunnassa arvostaa ja mikä asema eläimillä oikeudellisesti on”. Suomalaisen ruoantuotannon kannalta tärkeänä esitetään, että tuottajat ”kykenevät siirtymään kestävämpään kasvisperäiseen elintarviketuotantoon”.

Eläinten kohtelu esitetään moraalittomana myös yhdeksäsluokkalaisen puheenvuorossa mielipidepalstalla. ”Ihmisen tulee kunnioittaa muita lajeja” (Siitonen, Sini

7.5.) esittää, että ”yhtenä kehittyneimmistä lajeista ihmisen moraalisen velvollisuutena voidaan pitää toisten lajien kunnioittamista”. Kirjoituksessa eläimiä ei nähdä moraalina olentoina, mutta niillä nähdään silti olevan oikeus elämään.

Ihmisten ja eläinten samankaltaisuutta sekä kumppanuutta korostetaan useammassa tekstissä. ”Samalla viivalla lehmän kanssa” (Pesonen-Smith, Anna 10.5.) alkaa kuvauksella kukon tappamisesta:

Päätön kukko juoksee kohti 10-vuotiasta Pinjaa. Sukulaiset seisovat ringissä ympärillä. Kopea lintu on juuri tapettu kirveellä. Illalla syödään juhlaillallinen – ranskalaisittain coq au vin, eli kukkoa viinissä. Pieni Pinja tajuaa, että padassa hautuu sama eläin, joka ravasi aiemmin pihamaalla. --- Kukosta Mustajoki näkee painajaisia edelleen. ”Se käyttäytyi aggressiivisesti ihmisiä kohtaan ja päätettiin eliminoida brutaalilla tavalla. Juokseminen kestää aikansa, vaikka pää irtaakaan. --- Mustajoki, 33, tunsitulleensa huijatuksi lapsena. Hänelle ei ollut kerrottu, että lautasella oleva ruoka on eläintä. Ja hän piti eläimistä – kavereina.

Ruoan alkuperä sekä eläinten kohtelun julmuus selviää artikkelissa pienelle lapselle traumaattisella tavalla. Epäoikeudenmukaisena ei näyttäyty pelkästään kukon kohtelu, vaan myös lapsen. Vegaaniksi identifioituva Mustajoki kertoo haluavansa ”antaa lapselleen sen mahdollisuuden, jota itse ei koskaan saanut; olla koskaan syömättä muita eläimiä”. Tehotuotantoa kritisoidaan artikkelissa toteamalla, että vaikka lainsäädännön myötä hyvinvointitekijöitä huomioitaisiinkin paremmin, ei karja ”silti pysty voimaan hyvin tuotantolosuhteissa”. ”Tuotantoeläimet hengittävät, mutteivät elä.”

Lapsuus ja vanhemmuus esiintyvät artikkelissa sekä lapsuuden huijatuksi tulemisen kokemuksena että äidiksi tulona, kun oman ”lapsen saannin myötä maidon tehotuotanto tuli Mustajokea lähelle”. Mustajoen mielestä on hurjaa ja tarpeetonta, että ihmiset juovat toisen lajin maitoa. ”Moni ei tule ajatelleeksi, että lypsylehmä täytyy tehdä tiineeksi keinosiemennyksellä. Utareisiin nouseva maito päätyy vasikan sijaan ihmisen käyttöön. Vasikka erotetaan jo varhain emästään.” ”Samalla viivalla lehmän kanssa” -otsikko avautuu tässä yhteydessä kehotuksena asettautua eläimen asemaan.

Artikkeli myös kritisoi sitä, kuinka piilotettua eläinperäisten tuotteiden tuotanto on: ”Kuolemaa ja verta ei nähdä välttämättä lainkaan, vaan ohuita ja siistejä leikesiivuja. - - Se skaala, jolla eläinten välinearvoistaminen tapahtuu ja kuinka piilossa kaikki tapahtuu kuluttajan katseilta, on räikeää”. Tuotannon etäisyyden nähdään osaltaan mahdollistavan eläinten epäeettisen kohtelun kun kuluttajan ei tarvitse tiedostaa ruokavalintojensa aiheuttamia ongelmia.

Artikkelissa ”Ihminen on eläin” (Pasanen, Anni 23.4.) haastatellaan eläinfilosofi Elisa Aaltola, jonka mielestä ”jako ihmisiin ja eläimiin voitaisiin jo unohtaa”. Ihmisen sanotaan olevan ”sokea ympärillään olevalle älykkyydelle”. ”Eläimissä näkee valtavasti mielen kyvykkyyttä, usein erilaista kuin ihmisillä”. Aaltola esittää edesmenneen koiransa ”itseään älykkäämpänä olentona”: ”Rosie osasi lukea paremmin minua kuin minä sitä, mikä herätti nöyryyttä. Sillä oli terävä katse, joka näki lempeästi lävitseni. Usein koirat koettavat ymmärtää meitä huomattavasti enemmän kuin me niitä.” Ihmisen ja eläimen rajaa hälvennetään korostamalla eläinten älykkyyttä sekä eläinten ja ihmisten välistä ystävyyttä.

Eläinsuojelijoiden kerrotaan usein joutuvan pilkan tai väheksynnän kohteeksi, ja heidän toimintaansa voidaan syyttää naiiviksi ja tunteilevaksi haihatteluksi. Artikkelissa asetelma käännetään pääläelleen: ”juuri eläinoikeusajattelijat yrittävät perustella eläinten huomioimista järjellisesti, kuten Aaltola nyt tekee. Hän huomauttaa, että kovat eläinasenteet vasta perustuvatkin tunteisiin, kuten ylemmyyteen, inhoon ja pelkoon. Lisäksi mukana on kasa epämääräisiä oletuksia ja ahneuden kaltaisia asenteita.”

Lihansyöntiä ei esitetä järkevänä, vaan kulttuurisista syistä johtuvana toimintana: ”Ilmiön yhtenä syynä ovat kulttuuriset oletukset, kuten tapa nähdä ihminen luomakunnan kruununa tai lihansyönti miehekkyyden merkinä. Toiseksi kyse on silkasta hedonismista eli mielihyvän metsästyksestä. Mukana on myös tunteita, kuten ilottomuuden pelkoa: moraalin seuraamista pidetään tympeänä uhrauksena.”

Hedonistille eläinten oikeuksia täytyy perustella hyötynäkökulman kautta: ”Aaltola on harkinnut huolellisesti, mitä hän haluaa nyt sanoa: eläinten huomioiminen ei ole kieltäytymistä eikä itseltä pois, vaan se rikastuttaa elämää, hän väittää.” Samalla kuitenkin kritisoidaan hyötynäkökulmaan perustuvaa suhdetta ympäristöön, eläimiin ja ihmisiin. Muutoksia nähdään tapahtuneen siinä, ettei eläinten oikeuksien puolustamisen nähdä enää olevan erityisen radikaalia: ”Moni asia on kiepahtanut ympäri. Eläinoikeuksien puolustajat ovat muuttuneet parjatuista kettutyöistä moraalikysymysten tuomareiksi, jotka kertovat, mitä pitäisi tehdä. Emmekä aina tottele, vaikka ymmärrämme heidän olevan oikeassa”.

”Luonnon ja lasten puolesta” artikkeli (Pesonen-Smith, Anna 25.10.) haastattelee lastenkirjailija Reetta Niemelää, jonka lukulehmäprojekti ”kutsuu koululaisia lukemaan kirjoja lempeille maskulaislehmille”.

”Paras juttu vierailuissa on, että lapsi lukee eikä siinä kukaan arvostele häntä. Lapselle palkitsevaa on arvokkuuden kokemus – sen näkeminen, miten lehmä nauttii ja että itse voi tuottaa iloa”. - - ”Jos yhteen eläimeen muodostuu arvostava suhde ja näkee, että eläin on yksilö, jolla on oma historiansa ja tunteet,

sama ymmärrys voi seurata muihinkin elollisiin”. - - ”Kun eläimen kanssa ystävystytään, ei lähdetä ekana miettimään, mitä siitä saa irti”. Kirjailija kokee ystävyyttä omaan koiraansa, samoin Kaiturin tilan vanhemman ”asiakaspalvelulehmän” Heilikin ja nuorten lukulehmiä Onnelin ja Annelin kanssa.

Lehmiä inhimillistetään esittämällä niiden nauttivan ihmisen läsnäolosta, kuuntelemisesta, ja huomion saamisesta. Antamalla eläimelle ”työ” (lukulehmä, asiakaspalvelulehmä) tehdään siitä myös ihmismäisempi. Projekti näyttäytyy yrityksenä opettaa lapsille lempeämpää, hyödyn sijasta kumppanuuteen perustuvaa suhdetta eläimiin. Edellisen artikkelin tapa puhua koirista huolehtivaisina kumppaneina muistuttaa tässä ilmenevää tapaa puhua lehmistä lempeinä. Opettaminen on myös molemmissa artikkeleissa läsnä: edellisessä filosofi avaa luontosuhdetta ja kertoo, miten eläimiin tulisi suhtautua, kun taas tässä esittelyssä on alakoululaisten opetustilanne. Artikkeleista voisi lukea ihmisten ja eläinten välisenä erona olevan se, että eläimet ovat luonnostaan lempeitä ja kumppanuutta vaalivia, kun taas ihmisille nämä asiat täytyy opettaa.

Artikkelissa ”Kauniit kalloni” (Vasantola, Satu 26.3.) haastatellaan pääkalloja keräilevää biologia, jonka mukaan tiedon lisääntyminen saa ihmisen antamaan eläimille itseisarvon. Biologin kuvaus lemmikkikaloistaan tekee poikkeuksen aiempaan lempeysdiskurssiin:

On selvää, että eläimillä on tunteet ja että ihmisten on otettava ne huomioon. Myös kalojen tunteet. Kalojen kyky tunkea kipua on tutkijoiden parissa jo hyväksytty fakta, mutta pitkään on kiistelty siitä, onko kaloilla tietoisuutta ja tunteita. Moni tutkimus viittaa siihen, että on. --- Eivätkä ne todellakaan suostu kutemaan kenen kanssa tahansa. Sen Karala on nähnyt omassa kodissaan. Vuosia sitten hän osti akvaarioonsa kaksi rusotimanttiahventa, naaraan ja koiraan, ja jäi odottamaan niiden lisääntymistä. Turhaan, sillä naarasta ei tämä tyyppi kiinnostanut. Kirjoahvenet ovat pariuskollinen heimo, joka tekee tarkkaa yhteistyötä poikasten kasvattamisessa. Siksi ne myös valitsevat kumppaninsa tarkkaan. Koiras yritti ensin parhaansa. Se puhdisti kutemapaikkoja valmiiksi naarasta varten ja yritti houkutella tätä laskemaan mätinsä. Kun naaras ei suostunut, koiraalta meni hermot ja se hyökkäsi naaraan kimppuun, näykkäi, tarttui kiinni evään ja ravisti. Väkivalta jatkui. Kerran tilanne kävi niin pahaksi, että normaalisti punasävyinen naaras muuttui kalpeaksi ja painui akvaarion pohjaan kolmen päivän ajaksi. Kun koiras lopulta kuoli, naaras pääsi viimein nauttimaan vapaasta leskirouvan elämästä.

Kaloihin yhdistetään samoja ominaisuuksia kuin ihmisiin, ja tässä tapauksessa myös negatiivisessa mielessä väkivaltaista käytöstä kuvattaessa. Artikkelin poikkeaa aiemmista siinä, että käsittelyssä ei ole pelkät nisäkkäät. Useimmiten samaistuminen rajoittuu vain ihmistä tarpeeksi lähellä oleviin lajeihin, ja kuten taustaluvussakin mainittiin, nousevat kalojen kokemukset harvoin esiin eläinoikeuskeskustelun keskittyessä lähinnä nisäkkäiden hyvinvointiin. Artikkelin voisikin nähdä esimerkkinä siitä, että tiedon ja myötätunnon kasvaessa samaistuminen muihin lajeihin tulee helpommaksi.

Eläinten oikeuksia samaistumisen kautta pohtimaan kannustaa myös Helsingin Sanomien kulttuuritoimitus suosituksessaan ”Eläimiä me ihmisetkin olemme” (HS 15.1.). Suositellun dokumentin ”kuvat lihankasvatuksesta shokeeraavat ilman yhtäkään efektiä. Pahuuden arkisuus lyö silmille”, ja kirjallisuusvinkki näyttää, ”miten keinotekoinen on raja ihmisen ja eläimen välillä”.

Lihantuotantoa siis puolustetaan kolmessa tekstissä joko diskursseilla tuotannon tärkeydestä, ahkerista ja kunnollisista tuottajista, tai eläinten välineellisyydestä. Lihantuotanto esitetään ruokahuollon kannalta välttämättömänä, tuottajien ahkeruus yhdistetään hyvinvoiviin eläimiin, ja tuotantoeläinten olemassaolo esitetään ihmisestä riippuvaisena ja ihmistä hyödyttävänä. Diskurssien taustalla voisi nähdä vaikuttavan jo mainitun tilanhoitajaetiikan: luonnosta hyötyminen on hyväksyttävää, kunhan siitä myös pidetään huolta. Tuotantoeläinten nähdään tekstissä ”Suomalainen liha vai tuontivokado?” olevan olemassa vain ihmistä hyödyttääkseen, jolloin lihantuotannon voidaan esittää tarjoavan eläimille elämän. Ihmisten ja eläinten samankaltaisuudesta ei puhuta, vaikka toisaalta pyritään siihen, että ”eläimet kasvatetaan mahdollisimman inhimillisesti”. Tuottavuuden yhdistäminen eläinten hyvinvointiin redusoi eläimet pelkiksi biologisiksi olennoiksi, ja jatkaa erontekoa ihmisen ja muiden lajien välille.

Lihantuotantoa vastustettaessa sen sijaan käytetään ennen kaikkea samankaltaisuuden diskurssia: tuotantoeläimiin samaistumalla nähdään niilläkin olevan itseisarvo. Samankaltaisuuden diskurssiin liittyy eläinten kokeman väkivallan ja lihantuotannon julmuuden korostaminen. Samaistuminen näyttäytyy myös sukupuolittuneena kokemuksena tekstissä ”Samalla viivalla lehmän kanssa” äitiyden ja maidontuotannon kautta.

Eläinten hyvinvoinnin diskurssi eroaa tuotannon puolustajien käyttämästä puheen tavasta, jonka mukaan vain hyvinvoiva eläin voi olla tuottava, kun taas tuotannon vastustajien mukaan eläimen ei ole tuotanto-olosuhteissa mahdollista voida hyvin. Ensimmäisessä hyvinvointi nähdään fyysisenä, toisessa kokonaisvaltaisempana kysymyksenä, mikä heijastaa myös sitä, nähdäänkö tuotantoeläin pelkkänä fyysisenä, vai myös tuntevana ja ajattelevana olentona.

Lihantuotantoa vastustetaan myös diskursseilla tuotannon epäeettisyydestä, ja esittämällä eläimet älykkäinä ja tuntevina olentoina. Lihantuotannon nähdään tavoittelevan

tehokkuutta eläinten hyvinvoinnin kustannuksella. Tehotuotannon ei myöskään nähdä sopivan tämän päivän arvomaailmaan kuluttamisen muuttuessa tiedostavammaksi.

Tuotantoeläinten kohtelua kritisoivia näkemyksiä esiintyy näistä teksteistä kymmenessä, kun taas tuotantoa puolustetaan vain kolmessa tekstissä. Myös tuotantoa puolustavissa teksteissä eettiset ongelmat ovat esillä, ja niitä vastaan joudutaan puolustautumaan. Lihantuotannosta ei siis voida puhua käsittelemättä siihen liittyviä ongelmia.

Kasvissyönnistä puhuttaessa siis selkeästi hegemonisessa asemassa oleva eläimistä puhumisen diskurssi kuvaa eläimiä kaltoinkohdeltuina, tuntevina ja ajattelevina yksilöinä. Ihmisen ja eläimen välistä erontekoa pyritään murtamaan samankaltaisuuden diskurssin avulla, muutamassa tekstissä ihmisen ja eläimen suhteesta puhutaan kumppanuutena. Eläinten asemasta puhumisen tapojen tiedostetaan teksteissä muuttuneen, eikä eläinten oikeuksia voida enää kiistää. Sen sijaan lihantuotannon oikeutus ainakin nykyisessä muodossaan kyseenalaistetaan vahvasti, mikä kuvastaa selkeästi luontosuhteen ristiriitaisuutta lihankulutuksen ollessa samaan aikaan suurta. Kriittisten puheenvuorojen korostuminen luo kuvaa kasvissyönnin siirtymisestä ristiriidan ratkaisijana.

4.2. Ruoantuotannon luonnonmukaisuus, innovaatiot ja ekologisuus

Ruoantuotantoa käsittelevät tekstit luovat erilaisia kuvia suhteesta luontoon. Osassa korostuu luonnonmukaisuus, osassa taas uudet innovaatiot ja tuotannon kehitys. Kaikissa kuitenkin ekologisuus on jollain tavalla läsnä.

Tuotannon uusista innovaatioista ja teknologian hyödyntämisestä puhutaan kahdessa artikkelissa. Teknologian kehittymisen kerrotaan synnyttävän vaihtoehtoisia tuotannon tapoja. Artikkelissa ”Luomu vaihtui ledeihin” (Vasama, Tanja 29.7.) haastatellaan insinööriä ja luomuviljelijän poikaa, Niko Kiviojaa, jota kiinnostaa luonnon ja kasvien sijaan teknologia. Kivioja kehittää uutta viljelyteknologiaa, ”jossa kasvit eristetään täysin luonnonvoimilta”.

Mitä saadaan, kun insinööriosaaminen yhdistetään kasvihuoneviljelyyn? Uudenlainen kasviviljelmä, jossa biologian opit menevät uusiksi. Luonnonvalo ei tarvita ollenkaan. Eikä juuri vettä tai työvoimaakaan. Tuloksena on viljelylaitos, jossa yrtit ja salaattit kasvatavat violettivalossa ja liikkuvat kouruissaan automaattisesti kasvuvaiheensa mukaan. Kokemukset ovat puutarhuri Risto Konosen mukaan hyvät: kasvu on nopeutunut, juuret ovat vahvempia ja varret tanakampia, kukissa väri on syvämpi ja salaattissa maku parempi.

Uuden viljelyteknologian etuina esitetään sen tehokkuus ja ekologisuus. Koska ”kasvit ovat suljetuissa sisätiloissa turvassa luonnonvoimilta” ja tuotanto-oloja pystytään kontrolloimaan, saadaan teknologian avulla ikään kuin parempia luonnontuotteita. Ajatuksessa uudenlaisesta viljelytavasta arvellaan kuitenkin olevan hieman totutteleminen, sillä tehokkuuden lisäksi ruoan halutaan olevan luonnonmukaista. Luonnonmukaisuuden nähdään kenties olevan olennainen osa ruokaa: ”Mutta mitä ruoassamme on jäljellä luonnonmukaisuudesta, jos tulevaisuuden viljelmillä kasvit ei ole enää kosketuksessa luontoon?” Sitä pidetään kuitenkin varmana, että ruoantuotanto tulee entisestään teknistymään.

Artikkelissa puhutaan teknologiasta kuin keinona mullistaa luonnon toiminta (”biologian opit menevät uusiksi”), ja saada luonto ihmisen hallintaan. Täysin tässä ei kuitenkaan onnistuta: ”Kasvit ovat alkaneet lopulta aikuisiällä kiinnostaa Kiviojaa. Hän on huomannut, että tekniikka ja biologia ovat hyvin lähellä toisiaan. Yksi asia automaatiotekniikan insinööriä viljelyssä silti turhauttaa. ”Kasvit ovat niin monimutkaisia, ettei niiden toimintaa voi täysin ymmärtää.””

Toisaalta luonnosta ollaan kaukana, toisaalta lähellä. Edistys yhdistyy luonnosta vetäytymiseen, ja sanavalinnat, kuten ”eristetään” ja ”turvassa luonnonvoimilta” esittävät luonnon vaarana, jota vastaan täytyy melkein pä taistella. Kuitenkin luonnonlait ovat läsnä myös ihmisen luomuksessa, teknologiassa, ja lopulta ihmisen ymmärrys luonnon toiminnasta esitetään rajallisena.

Myös ”Piilaaksosta lihatonta pihviä lautasille” (Saarikoski, Laura 31.12.) esittää uusien innovaatioiden vievän ruoantuotantoa entistä teollisempaan suuntaan. Artikkelissa käsitellään lihan vaihtoehdoksi kehitettyä kasviperäistä ”lihaa”, jonka kerrotaan maistuvan lihalta mutta olevan sitä huomattavasti ekologisempaa:

Biokemistin kehittämä lihaton liha maistuu raudalta ja vuotaa verta kuin oikea liha. - - Brown lähti siitä, että ihminen on hedonisti: suurin osa lihansyöjistä ei ryhdy kasvissyöjiksi, aivan kuten suurin osa ajajista ei luovu autosta. Siksi lihalle, kuten autolle, on kehitettävä yhtä hyvä kilpailija. - - Tuloksena on pihvi, joka vie Impossible Foodsin mukaan 95 prosenttia vähemmän laidunta, kuluttaa 74 prosenttia vähemmän vettä ja tuottaa 87 prosenttia vähemmän kasvihuonepäästöjä kuin lehmästä tehty pihvi.

Maailman nähdään muuttuvan uusien innovaatioiden myötä, ja muutoksen täytyy tapahtua markkinavetoisesti. Pihvin kehittäjien kerrotaan haluavan ”pelastaa maailman tuotteella, joka on parempi kuin alkuperäinen mutta ei tuhlaa yhtä paljon luonnonvaroja”. Kehitys, tehokkuus ja ympäristöystävällisyys näyttävät siis luonnonmukaisuutta arvokkaampana asiana.

Teksteissä ilmenee siis diskursseja uudesta tehokkaasta ja ekologisesta teknologiasta, johon yhdistyy pyrkimys luonnon hallintaan. ”Luomu vaihtui ledeihin” antaa kuvan jakautuneesta suhtautumisesta luontoon: luonnonvoimilta eristämisen nähdään tekevän tuotannosta tehokkaampaa, mutta toisaalta pohditaan, onko luonnonmukaisuus oleellinen osa ruokaa. ”Piilaaksosta lihatonta pihviä lautasille” toistaa sanomaa tehokkaista ja ekologisista tuotannon innovaatioista, mutta itse ruoasta puhutaan hieman eri tapaan: luonnonmukaisuuden puute ei huolestuta, vaan lihaton pihvi nähdään alkuperäistä parempana.

Ruoantuotannon innovaatioista puhutaan myös uusia kasviproteiinituotteita käsittelevissä teksteissä. ”Nyhtökaura oli vasta päänavaus” (Kempas, Karla 20.7.) kuvaa, kuinka idea uudesta kasviproteiinituotteesta sai alkunsa:

”Tekoliha maistuu vihdoinkin kanalta.” Näin kuului sanomalehti The New York Timesin uutisen otsikko, joka muutti sarjayrittäjä Maija Itkonen uran suunnan. Miksi tuotetta kutsuttiin tekolihaksi ja miksi sen pitää maistua kanalta, Itkonen mietti lukiessaan juttua lentokoneesta, ja idea iski kuin hyökyaalto. ”Mietin, miksei kasviproteiinituotetta voisi tehdä raaka-aineesta, jota ihmiset oikeasti haluavat syödä. Kaura on sellainen raaka-aine”.

Luonnonmukaisuutta, tai aitoutta, tavoitellaan siis raaka-aineissa, eikä tuotteen haluta esittävän lihaa. Kasviproteiinituotteiden tuotantoa ja kysyntää käsitellään myös muutamassa tekstissä. Kuluttajien kiinnostus uusia tuotteita kohtaan kuvataan niin suurena, ettei vasta käynnistynyt tuotanto ole kyennyt seuraamaan perässä.

Nyhtökaura tuli syksyllä myyntiin siinä vaiheessa, kun osa tuotannosta tehtiin vielä käsityönä. Tuotanto ei vastannut kysyntää, ja kaupoissa jouduttiin myymään ei-oota. ”Tuotanto on nyt 15-kertainen syksyyn verrattuna. Pystymme tuottamaan tällä vauhdilla noin 100 000 rasiaa viikossa. Syksyyn mennessä kapasiteetti vielä kaksinkertaistuu, mikä tarkoittaa noin 10 miljoonan rasian tuotantoa”, Gold&Green Foodsin toimitusjohtaja Maija Itkonen kertoo. Nyhtökauraa tuotetaan Järvenpään tehtaalla ihan tavallisilla elintarvikekoneilla, mutta tuotantolinjan kokoamisessa oli Itkonen mukaan haasteensa. Koneita piti yhdistellä uudella tavalla. - - ”Massa on hyvin omanlaistaan, ja siihen piti löytää juuri oikeanlainen tekniikka”. (Lassila, Anni 24.5. Härkis ja nyhtökaura hakevat kasvua)

Tuotantoa kuvatessa kuitenkin luonnonmukaisuuden sijaan korostuu määrät ja tehokkuus. Kasvusta ja tehostumisesta puhutaankin samaan tapaan kuin lihantuotannon kehityksestä 1970-luvulla. Lihankulutuksen kasvu rinnastui silloin suomalaisen elintason kehitykseen ja tuotantokapasiteetin kasvattaminen oli tärkeää. Uutta teknologiaa ja sen mahdollistamaa tehokkuutta ihasteltiin, ja lihamainonnassa tuotannon kuvaaminen oli yleistä. Tuotantoeläinten kohteluun liittyvät ongelmat eivät olleet vielä nousseet pinnalle, ja tehokkuutta kuvattiin puhumalla jopa ”liharöykkiöistä”. (Karhu 2012, 51, 93.) Yhteneväisyyksiä kasvituotteiden tuotannon kuvaamiseen löytyy määriin keskittymisen lisäksi tuotteiden menestymisen esittämisestä kansallisena projektina, mitä käsittelem

tarkemmin luvussa 4.4. Samoin kuin liha 1970-luvun lihamainonnassa, merkitsevät innovatiiviset kasvituotteet kasvua ja kehitystä, mutta tuotteisiin yhdistetyt merkitykset ovat osittain erilaisia lihan yhdistyessä luonnonhallintaan ja kasvituotteiden taas ekologisuuteen.

Osassa ruoantuotantoa käsittelevistä teksteistä kehityksen ja tehokkuuden sijaan korostuu kuitenkin luonnonmukaisuus. Artikkelissa ”Koulussa kasvaa kasviksia” (Fröman, Fanny 22.9.) Helsinkiläisen koulun kerrotaan kasvattavan ”omia kurkkuja, jotka maistuvat paremmilta kuin muut kurkut”. ”En ole mikään viherpeukalo, mutta olen oppinut kaikenlaista kasveista, kuten miten niitä tulisi hoitaa ja suojella”, sanoo Amos Korkeamäki, 11.” Parhaat kasvikset tuotetaan hyvin toisenlaisella tavalla kuin artikkelissa ”Luomu vaihtui ledeihin”. Ihanteellinen ruoka on omin käsin kasvatettua, ja kasvit ja luonto näyttäytyvät jonain, jota täytyy hoitaa ja suojella, ja jonka kanssa ollaan läheisessä yhteydessä.

Luonnonläheisyys korostuu myös artikkelissa ”Lähiruokapaja kerrostalokaksiossa” (Leminen, Teemu 31.8.), joka kertoo omavaraisuuteen pyrkivistä ”moderneista metsästäjä-keräilijöistä”. ”Tämä on kulttuuria ja pitkän jatkumon osa, mutta myös anarkistinen juttu. Miten pärjäisimme, jos yhtäkkiä ei olisikaan ruokakauppaa? Samalla kritisoimme nykyistä kulutusyhteiskuntaa, joka tuottaa järjettömän määrän kertakäyttöistä tavaraa.” Artikkelissa omin käsin kerätty kasvisruoka ja perinnetieto näyttäytyvät vastauksena kulutuskulttuurin ongelmiin. Kasvissyönnin luonnonmukaisuuden teema toistuu myös artikkelissa ”Keuruun ekokylä kasvattaa jo kolmatta sukupolvea” (Manninen, Mari 10.9.), jossa kerrotaan ekologiseen elämään ja omavaraisuuteen pyrkivän yhteisön syövän vain ”luonnonmukaista kasvisruokaa”.

Luonnonmukaiseen tuotantoon yhdistetään kuitenkin myös tehokkuus. Luomu esitetään taloudellisesti perusteltuna yritystoimintana Eviran pääjohtajan haastattelussa ”Mies, joka pelasti sikojen saporot” (Pennanen, Tiiamari 22.11.): ”satotasot ovat hyvät ja laatu korkea”. Mieliopidekirjoitus ”Luomutuotanto pitää yllä maatalousmaan kasvukuntoa” (Kummu, Matti & Porkka, Miina 27.1.) esittää luomun etuna kasvukunnon säilymisen ja haasteena hiukan pienemmät sadot. Myös kasvissyönnin historiaa sivuava ”Hitlerkin oli kasvissyöjä...” (Huusko, Jukka 22.8.) kertoo natsihallinnon edistäneen kasvissyöntiä ja luonnonmukaista viljelyä terveyden ja tehokkuuden tavoittelemiseksi. Taustalla kerrotaan vaikuttaneen 1800-luvulla kiihtyneen teollistumisen aiheuttama huoli siitä, että ”keinotekoisina pidetyt aineet vaarantavat ympäristön ja ihmisten terveyden”.

Kasvisruoan tuotannosta puhutaan siis aina ekologisuuden kautta. Hieman yli puolet teksteistä korostaa luonnonmukaisuutta ja loput uusia innovaatiota. Luonnonmukaisuus yhdistetään osassa myös uusiin innovaatioihin ja tehokkuuteen, mutta luonnonläheisyyden kautta voidaan myös luoda kuvaa itse kasvatetun ruoan paremmuudesta. Luonnonhallinta on tulkinnasta riippuen läsnä kolmessa tekstissä, ja niissä esiintyy kaikuja 1600-luvulla alkaneesta pyrkimyksestä hallintaan ja tehokkuuteen tieteen kehittymisen kautta. Tieteen rajallisuus tiedostetaan kuitenkin etenkin artikkelissa ”Luomu vaihtui ledeihin”, eikä hallintaan pyrkiminen yhdisty luonnon hyväksikäyttöön vaan ekologisempaan ruoantuotantoon. Pyrkimys hallintaan voi myös liittyä luonnonmukaisuuteen, kuten nyhtökauran tapauksessa luonnonmukaisen raaka-aineen ja uusien innovaatioiden yhdistyessä.

Kahdeksassa tekstissä, eli selkeästi valtaosassa, korostuu hallinnan ja teknologian sijaan luonnonmukaisuus, joten vallitsevan diskurssin voisi sanoa yhdistävän kasvisruoan tuotannon ekologisuuteen ja luonnonmukaisuuteen. Luonnollisuuden onkin havaittu olevan kuluttajille tärkeää: esimerkiksi Noora Rimmi toteaa pro gradu -työssään joidenkin kasvipöytälihan korvikkeiden kulutusta laskevan niiden kokeminen epäluonnollisina (Rimmi 2019, 64-65). Kaikkia tekstejä yhdistävä pyrkimys ekologisuuteen osoittaa kasvissyönnin merkityksen uudenlaisen luontosuhteen rakentajana, jossa ihminen ja luonto eivät ole enää niin erillään toisistaan, ja jota hyödyn sijaan tai sen lisäksi määrittää ymmärrys riippuvaisuudesta luontoon.

4.3. Ympäristöystävällinen kasvisruoka?

Kasvissyönnin mielletään ekologisena ruokavaliona ja eläintuotteiden kulutus ongelmallisena valtaosassa ruoantuotantoa ja ympäristöä käsittelevistä artikkeleista. Aihe on keskiössä yhteensä 26 tekstissä, joista vain kuudessa kasvissyönnin ei pidetä ympäristön kannalta tärkeänä. Tietoa ruoan ekologisuudesta on siis tarjolla runsaasti, ja sama viesti muutoksen välttämättömyydestä on esillä toistuvasti:

Länsimainen elämäntapamme on liikaa. Ajamme yksityisautoilla, syömme usein lihaa, lennämme kaukumatkoille ja vaatteemme tehdään hikipajoissa kaukana täältä. Talousjärjestelmämme perustuu jatkuvalla kasvulla samaan aikaan, kun luonnonvaramme hupenevat. (Kojonsaari, Anna-Riikka 22.7. Länsimainen elämäntapamme on liikaa)

Jos ihminen siirtyy kasvisruokavalioon, hän vähentää ruokailunsa ympäristövaikutuksia yleensä vähintään neljänneksellä, tai jopa puolittaa ne. (Nalbantoglu, Minna 10.1. Suomalainen liha vai tuontiaivokado)

Tieteilijöiden joukko listasi myös 13 parannusta, jotka ihmiskunnan pitäisi saada aikaan tuhon välttämiseksi. Listalla ovat esimerkiksi syntyvyyden rajoittaminen sekä kasvissyönnin ja uusiutuvan energian käytön lisääminen. (Mäkinen, Vesa 7.4. 15 000 tieteentekijää 184 maasta varoittaa joukkosukupuutosta)

“Näin koululaiset pelastavat maailmaa” (Fröman, Fanny 3.11.) ehdottaa kasvissyönnin lisäämistä ympäristön auttamiseksi, ja “Ruoka on ympäristövalinta” (HS 11.2.) sekä “Hallituksen pitää turvata tuottajien toimeentulo” (Nuutinen, Pekka 15.3.) toteavat kasviperäisen ruoan kuormittavan ympäristöä eläinperäistä vähemmän. Samaa viestiä kasvisruoan ympäristöystävällisyydestä toistavat myös “Parantumattomasti sairas lääkäri pelastaa maailmaa” (Räisänen, Kari 10.5.), sekä “Lewis Hamilton siirtyi vegaaniruokavalioon” (Virtanen, Ari 18.9.).

Kuluttajan asema esitetään keskeisenä ekologisemman ruoantuotannon tavoittelussa:

Vaaleja tulee ja menee, mutta jos kansalaiset ottavat päästöjen rajoittamisen omakseen, sitä ei pysäytä mikään. (Saarikoski, Laura 22.9. Suomalaiset toivat ”nolla-päästöpäivän” New Yorkiin)

Kun isot eettiset kysymykset ja maailmanpolitiikka kytkeytyvät ruoantuotannossa yksilöön, tulee voimaton olo. Onko valinnoillani mitään vaikutusta mihinkään? Tähän huoleen ei ole syytä. ”Nykyään on entistä enemmän kansalaistason vaikuttamista, jossa tehdään asioita virallisten rakenteiden ohi”. -- ”Monenlaiset ihmiset ovat kiinnostuneita siitä, miten omat syömiset tähän maailmaan vaikuttavat.” Ja mitä useampi on kiinnostunut, sitä enemmän aamiaisillamme, lounaillamme, päivällisimmillämme ja illallisimmillamme on valtaa. (Kanerva, Arla 3.2. Maailma on mitä syöt)

Kaikki eivät halua jättää heti kaikkea lihaa tai ryhtyä kurinalaiseksi vegaaniksi. Tärkeintä olisi kuitenkin yrittää: kokeilla tehdä kasvisruokaa vaikka kaksi kertaa viikossa ja vaihtaa liha joskus vastuullisesti pyydettyyn kalaan. Pienilläkin valinnoilla on merkitystä. (Moglia, Amanda 15.3. Kasvisruokaa voisi tehdä vaikka kahdesti viikossa)

Hallituksen näkökulmaa aiheeseen edustaa artikkeli ”Ilmastopolitiikkaa luonnonvarojen hyödyntämällä” (Lohilahti, Oona 12.8.), jossa haastatellaan maatalous- ja ympäristöministeriä Kimmo Tiilikaista.

Liikennettä enemmän päästöjä syntyy lihantuotannossa, mutta aihe on keskustalle arka. Tiilikainen puolustaa tuottajia, eikä pidä tuottajien syyllistämistä lihakeskustelussa. Omien sanojensa mukaan ministeri suhtautuu asiaan juuri sillä vakavuudella kuin siihen täytyy suhtautua, mutta lähtökohtana on terveys. ”Kansanterveys ja ilmasto kulkevat käsi kädessä.” Kasvisten syönnin on kannustettu vuosikymmenet, mutta Tiilikainen epäilee, onko valistus mennyt perille. Poliitikkona hän ei silti halua puuttua ihmisten henkilökohtaisiin valintoihin.

Ristiriitainen otsikko ja maininnat esimerkiksi puoluetustan vaikutuksesta, hallituksen aikeista lisätä metsien hakkuita ja sen saamasta kritiikistä saavat ministerin ympäristöpolitiikan näyttäytymään enemmän hyödyntämiseen kuin suojeluun pyrkivänä.

Suoraa kritiikkiä artikkelissa ei kuitenkaan ilmene. Ministerille kasvissyöntiin kannustaminen ei näyttäydä ympäristöongelmien ratkomisessa keskeisenä. Myös pääkirjoitus ”Jos ei voi mitata, ei huomaa” (HS 23.10.) pitää muita asioita, kuten energiatehokkuutta, ruokavaliota keskeisempänä: ”Kumpi tekee enemmän työtä ilmastosuojelun eteen, fennovegaani yllä lämmitetyssä asunnossa vai lihansyöjä viileähkössä ja tiiviissä talossa? Ehkä jälkimmäinen”.

Ympäristöä käsittelevistä teksteistä yhdeksän keskittyy erityisesti Itämeren tilaan ja ruoantuotantoon. Teksteistä viisi esittää, että eläinperäisen ruoan tuotanto kuormittaa Itämerta merkittävästi, kun taas loput puolustaa suomalaisen ruoantuotannon ekologisuutta.

”Naudanliha, maito ja hevoset rehevöittävät” (Saavalainen, Heli 3.2.) kertoo kuluttajan avuksi tehdystä Itämeri-laskurista, joka perustuu Suomen ympäristökeskuksen ja Luonnonvarakeskuksen selvityksiin, ja on toteutettu yhteistyössä Helsingin Sanomien ja John Nurmisen Säätiön kanssa.

Itämeri-laskuri laskee suomalaisen kuluttajan aiheuttaman ravinnekuormituksen Itämereen yhden vuoden aikana. Sen avulla pystytään ensi kertaa maailmassa laskemaan erilaisten kulutustottumusten – ruokavalion, asumisen, liikkumisen, harrastusten – vaikutukset kuluttajan ravinnekuormitukseen. - - Tulokset osoittavat, että kuluttajan valinnoilla on merkitystä. Eniten meren rehevöitymiseen ja kesäisiin leväkukintoihin vaikuttavat ruokatottumukset. - - Yksinkertaisin tapa pienentää kuormitusta on vähentää maitotuotteiden ja lihan kulutusta sekä lisätä kotimaisen luonnonkalan ja kasvien osuutta ruokavaliossa.

Kuormitukseen kerrotaan vaikuttavan monia tekijöitä, mutta ruokavalio nostetaan niistä merkittävimmäksi. Sama viesti on artikkeleilla ”Jokainen vaikuttaa Itämeren kuntoon” (HS 3.2.), ”Itämeri-jalanjälki kuvaa kulutusta” (Saavalainen, Heli 14.2.), ”Leväterveiset Itämeren syvänteistä” (HS 24.7.) ja ”Itämereen päätyvä lasti kevenee pala kerrallaan” (HS 11.6.). Artikkeleissa myös korostuu kuluttajan valintojen merkitys: kuluttajalla nähdään olevan valta vaikuttaa, ja kulutuskäyttäytymisellä esitetään olevan suuri merkitys Itämeren tilaan.

Kritiikki laskuria kohtaan ilmenee vain mielipidepalstalla, johtuen oletettavasti Helsingin Sanomien osallisuudesta laskurin toteuttamiseen. Teksteissä kritisoidaan ruokavalion merkitystä väittäen sen painoarvon olevan liian suuri:

Laskuriin liittyvissä jutuissa nousee esiin ruoka, vaikka jätevedenkäsittelyllä on suurempi merkitys kuin siirtymällä sekasyöjästä vegaaniksi” (Pietola, Liisa 10.2. ”Itämeri laskuri leikkii vastuuttomasti”).

Miksi rehevöityminen on pahinta Helsingin ja muiden kaupunkien edustoilla eikä suinkaan Pohjanmaan rannikolla, missä maatalous on intensiivisintä? (Kalmari, Anne 9.2. ”Jätevesilietteen vaikutukset Itämereen huolestuttavat”).

Laskuria kuvataan myös yksinkertaistavana, ja sen tietopohjaa puutteellisenä.

Maatalouspolitiikkaa ei myöskään sovi unohtaa. ”Sillä, valitseeko liha- vai kasvituotteen, on vähemmän merkitystä, koska tukijärjestelmien vuoksi Suomen peltoala ei seuraa markkinaehtoisesti kysyntää. Tärkeintä on tuotannon ympäristövaikutuksien vähentäminen. Siihen tarvitaan tutkimusta, neuvontaa ja yhteistyötä tuottajien kanssa.”(Kultanen, Ari 6.3. ”Kasvisruoan syöminen ei pelasta Itämeriä”) Lisäksi nostetaan esiin Suomen maaperä ja ilmasto, joiden nähdään sopivan paremmin eläinperäisen kuin kasviperäisen ruoantuotantoon (Kauppi, Pekka; Vanhatalo, Aila; Alakukku, Laura 5.2. Itämeri ei voita mitään, jos Kiuruveden karjatalous häviää).

Ympäristönäkökulma esiintyy myös yleisemmin ruokavalintojen poliittisuutta käsittelevissä teksteissä. ”Ruoka on yhä useammin kuluttajan eettinen valinta” (HS 5.3.) katsoo ruokavalintoja useammalta eri kannalta:

”Ruoka on yhä useammin kuluttajalle kokonaisuus, johon liittyy paljon muuta kuin ruoantuotanto ja syöminen. Olennaisina osina valintoihin ja ruokakulttuuriin kuuluvat terveellisyys ja ruoan ympäristövaikutukset. Ruokavalinnat määrittelevät kuluttajien arvomaailmaa, joka edellyttää myös ruokajärjestelmältä joustavuutta ja muuttumiskykyä.”

Lisäksi ”Erilaisia ruokakuvia” (Lehmusvesi, Jussi 6.2.) kertoo Poliittisen valokuvan festivaalista, jossa ”muistutetaan, että jokainen suupala on poliittinen teko”. Valokuvanäyttely ”nostaa esiin ruoan poliittisia, yhteiskunnallisia ja ekologisia ulottuvuuksia”.

Rimmi (2019, 65) toteaa pro gradu työssään kuluttajien tiedostavan ruoan ympäristövaikutukset ja pitävän eläinperäisiä tuotteita ympäristölle haitallisimpina. Tämä näkyy selkeästi myös aineistossa vallitsevan diskurssin kuvatessa kasvisruokavaliota ympäristöystävällisenä. Tekstien runsaus kertoo aiheen tärkeydestä ja ympäristöongelmien herättämästä huolesta. Vaikka ongelmat nähdään ihmisen aiheuttamina, ei valtaosa kuitenkaan puhu kestäättömistä elämäntavoista syyllistävään sävyyn. Pikemminkin kannustetaan pieniin muutoksiin ja korostetaan niiden tärkeyttä. Myöhäismodernille ajalle tyypilliseksi nimitettyä antipatiaa ihmisten toimintaa kohtaan yksilötasolla ei siis juurikaan esiinny. Ongelman esitetään olevan rakenteissa ja kulttuurisissa totumuksissa, ei niinkään yksilöiden valinnoissa.

Kuudessa tekstissä ruokavalion merkitys myös kyseenalaistetaan ja muita tekijöitä nostetaan tärkeämmäksi. Vaikka kasvissyönnöksi esiintyy teksteissä yhtenä ympäristötekona muiden joukossa, näyttäytyy se merkittävyytensä takia useimmissa jopa välttämättömyytenä.

4.4. Tavallinen, kotimainen ruoka

Aineistossa esiintyvät tekstit liha- ja kasvistuotteiden kulutuksesta sekä ruoan kotimaisuudesta maalaavat kuvaa siitä, mikä on tavallista suomalaista ruokaa. Teksteissä pohditaan lihan tarpeellisuutta ja sen saamia merkityksiä, uusien kasvisruokien normalisoitumista, sekä yleisemmin suomalaisen ruokakulttuurin muutosta.

Lihankulutusta käsitellään useassa artikkelissa. Jo mainitussa ”Mies, joka pelasti sikojen saporot” -artikkelissa Eviran pääjohtaja toteaa, että lihan aseman olisi suotavaa muuttua:

Ahon mielestä lihasta tulisi tehdä arvotuote, suorastaan ylellisyyttä. ”Suomalaisia ei ole tarpeen kannustaa syömään enemmän punaista lihaa – ei proteiinien saannin, ei ympäristönsuojelun eikä edes ravitsemusturvallisuuden kannalta.” Ruokakulttuurimme on muuttunut lihapainotteiseksi vasta muutaman vuosikymmenen aikana, ja se voi muuttua takaisin, jos haluamme, Aho sanoo. ”Ei meillä kotona 60-luvulla ollut todellakaan joka päivä lihaa, ja silloin kun oli, ei paljoa.”

Liha ei siis näyttäydy itsestäänselvyytenä, vaan sen aseman ymmärretään olevan kulttuurinmuutoksiin sidonnainen.

Kasvisruokabuumista huolimatta lihankulutus ei aineiston artikkelien mukaan laske, ainakaan koko Suomen tasolla tarkasteltuna. ”Trendi on, että punaisen lihan kulutus on pysynyt suunnilleen samana kuin aiempina muutamana vuotena, mutta siipikarjalihan kulutus kasvaa.” (Vuorio, Jukka 30.6. Suomalainen syö lihaa jo 81 kiloa vuodessa). Kuitenkin lihan asemassa tai siihen liitetyissä merkityksissä tapahtuu muutoksia. Kolumnissa ”Riittäisikö 44 kiloa lihaa vuodessa?” (Lilja, Esa 12.1.) kirjoittaja käsittelee omaa laskenutta lihankulutustaan:

Keksin muuttuneelle käytökselleni kolme syytä. Ensinnäkin sain lihasta elokuussa yliannostuksen. Olin kolmen viikon työmatkalla Rion olympialaisissa, ja kiireen lomassa oli syötävä sitä, mitä oli tarjolla. Siis lihaa joka päivä, joka ainoalla aterialla. Sen jälkeen oli mukava syödä kotimaassa kevyemmin mutta silti hyvin. Lihattomuus on nyt muotia, ja korvikkeita oli tarjolla runsaasti. Toinen syy olikin juuri tässä: muutos oli erittäin helppo tehdä. Kolmatta syytä oli ensin hieman vaikea myöntää, mutta myönnettävä se oli: oman koiran hankkiminen on muuttanut suhtautumista eläimiin. Monen kasvissyöjän periaate on, ettei syö mitään sellaista, minkä kanssa voi kommunikoida ja mitä voi silittää. Ymmärrän heitä hyvin. - - Vielä vuonna 1970 suomalaiset söivät 44 kiloa lihaa henkeä kohti vuodessa. Vuonna 2015 määrä oli 80 kiloa. Voi olla, että näitä määriä ja teollista lihantuotantoa kummastellaan muutaman vuosikymmenen päästä. Miksi söimme näin, vaikka terveystiedettä tiedettiin eikä meidän ollut pakko?

Yltäkylläisyys näyttäytyy kolumnissa jo vastenmielisenä, ja lemmikin hankkimisen myötä huoli tuotantoeläimien hyvinvoinnista kasvaa. Lihan asema on kulutusta käsittelevissä teksteissä edelleen keskeinen, vaikka merkkejä muutoksesta onkin havaittavissa. Mäkelän

(2005) mukaan suomalainen ruokavalio koostuu edelleen pitkälti perinteisinä pidetyistä aineksista: ruisleivästä, puuroista, perunasta ja muista juureksista, naudan- ja sianlihasta, maitotuotteista ja kalasta. Suosikkiruokalajit ovat lihapainotteisia: paistettu kala, pizza, pihvit tai leikkeet, lihapullat ja lasagne (Ruokatieto 2015).

Lihan keskeisestä asemasta kertoo myös se, että jos lihasta halutaan luopua, se ”korvataan”: ”Markkinoille on tullut entistä enemmän laadukkaita lihankorvikkeita” (Malmberg, Lari 29.1. ”Vegemessut vetivät väkeä”). Artikkelissa ”Miksi ministeri pelkää vegaania?” (HS 3.4.) kerrotaan saksalaisen maatalousministerin ilmoittaneen haluavansa ”kieltää vegaanisen makkaran kutsumisen makkaraksi”. Tätä selitetään lihantuottajien lobbauksella. ”Kasvissyönnistä puhutaan juuri nyt paljon, ja lihantuottajat tuntevat selvästi asemansa uhatuksi. Tosiasiassa lihan kulutus kuitenkin kasvaa.” Korvikkeet näyttävät lihantuottajille vakavasti otettavana uhkana. Lisäksi artikkelissa ”Tutkimus: Lähes joka neljäs nuori noudattaa erityisruokavaliota” (Valtavaara, Marjo 5.8.) kasvisruokavalion suosion kerrotaan laskeneen sen ollessa kolmanneksi suosituin nuorten erityisruokavaliosta.

Sukupuolen ja ruokavalion suhdetta käsitellään kolmessa tekstissä. Artikkelissa ”Heviä syödään entistä enemmän” (HS 19.1.) toteaa, että ”naiset syövät lihaa suositusten mukaan alle sata grammaa päivässä. Miehet ylittävät suositukset”. Artikkelissa ”Tytär houkutteli vegaaniksi” (Rinne, Jaana 31.1.) esitetään, että ”makkaramiehet hallitsevat yhä suomalaista syömistä, sillä lihan kulutus jatkaa edelleen kasvuaan”. Muutoksen todetaan olevan ”vahvasti nuorten ja naisten käsissä”. Haastattelussa ”Olavi Uusivirta: ”Miksi baaria kutsutaan lihatiskiksi?” (Rinne, Jaana 10.3.) puhutaan lihan sukupuolipolitiikasta. ”Lihaan liittyy myös epäilyttäviä sukupuolittuneita konnotaatioita: miksi baaria kutsutaan lihatiskiksi, ja mitä tarkoitetaan kinkulla, lehmällä ja sakkolihalla?” Lihan sukupuolittuneet merkitykset tiedostetaan, ja esineellistämiseen tähtäävää puhetta halutaan kritisoida.

Kotimaisuus nousee aineistossa esiin useammalla eri tavalla. Se voidaan liittää niin eläin- kuin kasviperäisiin tuotteisiin, ja kotimaisuuden nähdään kertovan tuotteen turvallisuuden ja takaavan varman tiedon sen alkuperästä. Piironen, Mäkelä ja Niva (2004) toteavatkin, että suomalaisuus on jo pitkään yhdistetty ruoantuotannon laatuun ja turvallisuuteen. Kotimainen ruoka mielletään tuontiruokaa paremmaksi ja turvallisemmaksi, sillä tuotantoa ohjaavien säädösten uskotaan olevan kunnossa ja tuotteen alkuperän

määrittämisen helppoa (Mäkelä ym. 2003; Forsman-Hugg & Mäkelä 2008). Erityisesti lihantuotantoon yhdistetyt ruokakriisit, kuten hullun lehmän tauti, salmonella ja lintuinfluenssa ovat vahvistaneet näitä mielikuvia (Konttinen 2011, 141).

Artikkelissa ”Lihaskandaali voi lisätä kasvisruoan suosiota” (HS 22.3.) arvellaan, että skandaalit, kuten pilaantuneen brasilialaisen lihan tapaus, tulevat ”kerta toisensa jälkeen” toistumaan. Ulkomainen liha esitetään epäluotettavana. Samalla todetaan Suomen olevan sekä syrjäisyytensä että pienen väkilukunsa puolesta onnekaassa tilanteessa, jolloin suomalaisilla on ”edes jonkinlaiset mahdollisuudet suojautua ruokaskandaaleilta”. Lihan epäluotettavuuden takia kasvissyönnin arvellaan yleistyvän. Artikkelissa kerrotaan myös Suomessa edellytettävästä lihan alkuperän ilmoittamisesta pakkauksissa. Kuluttajan nähdään omassa kulutuskäyttäytymisessään suosivan kotimaista lihaa, mutta vaara piilee esimerkiksi ravintolassa syötäessä, jolloin lihan alkuperä ei välttämättä tule kuluttajan tietoon. Myöhäismodernin ajan turvattomuus on artikkelissa selkeästi läsnä. Etenkin ulkomainen liha symboloi terveystarve, kotimaisuus turvaa ja kuluttajan mahdollisuutta vaikuttaa asioihin. Kasvisruoka näyttäytyy mahdollisena ratkaisuna turvattomuuteen.

Kotimaisuus liitetään vahvasti myös kasvit tuotteisiin, etenkin kaurasta valmistettuihin. ”Rakas ruis sai kilpailijan” (HS 1.6.) -kirjoituksessa puhutaan rukiin vakiintuneesta asemasta suomalaisessa ruokakulttuurissa, sekä sen asemasta terveellisenä viljana. Vientituotteeksi siitä ei kuitenkaan juurikaan ole ollut. Sen sijaan rukiin elintarvikekäytön juuri ohittanut kaura on toista maata. Kauran tuotannosta yli puolet menee kirjoituksen mukaan vientiin, kaurasta voidaan valmistaa ruista monipuolisemmin elintarvikkeita, ja tutkijat ovat alkaneet pitää sitä ruista terveellisempänä. Suomalaisen elintarvikealan todetaan hyötyvän ”kasvisruokabuumista”. ”Maitopojista kaurakoplaksi” -artikkeli (Salmi, Susanne 26.8) kertoo maidolla menestyneestä perheyriykestä, joka haluaa nyt ”osansa myös kaurabuumista”. Ruokabisnestä luonnehditaan artikkelissa toistuvasti kilpailuna, jossa ei saa jäädä jälkeen, ja kauratuotteet esitetään keinona pysyä kisassa. Kasvipohjaisten tuotteiden suosion nähdään kasvavan, ja näin onkin perheyriyksen mukaan oltava, ”mikäli elämän planeetallamme halutaan jatkuvan”.

Jo tuotannon ja luontosuhteen yhteydessä käsitelty nyhtökaura on olennaisessa osassa myös kotimaisuuden suhteen. Nyhtökauraa käsiteltäessä puhutaan siitä aina suomalaisena innovaationa, ja sen kehittäjästä jopa suomalaisen talouden sankarina (Kempas, Karla 20.7.

”Nyhtökaura oli vasta päänavaus”). Tuotteen menestys näyttäytyy melkein pä kansallisena projektina ja sen kehittäneen yrityksen, Gold & Greenin toivotaan toimivan esimerkkinä suomalaisille yrittäjille ja ohjaavan kotimaista ruoantuotantoa vastuullisempaan ja innovatiivisempaan suuntaan:

Nyhtökaurasta tutun Gold & Green Foodsin perustaja Maija Itkonen pitää mahtiajatuksiin tarttumista kansalaisvelvollisuutena. - - ”Maija Itkoseen kiteytyy niin paljon innostavia tekijöitä, ja jokainen suomalainen voisi oppia häneltä paljon. Rohkeus, into ja määrätietoisuus viedä nyhtökauraideaa eteenpäin toimivat esimerkkinä meille kaikille.” - - ”Maija Itkoseen kiteytyy se, mihin toivoisi koko Suomen pystyvän. Omia vahvuuksia ja osaamista kehitetään rohkeasti innovatiiviseen yrittäjyyteen, jossa design, digitaalisuus ja globaali vastuu yhdistyvät.” (Nyhtökaura oli vasta päänavaus)

Nyhtökauran ja vastaavan kasviproteiinituotteen, Härkiksen, myyntiä ja kansainvälistymistä käsitellään myös artikkelissa ”Härkis ja nyhtökaura hakevat kasvua” (Lassila, Anni 24.5.). Artikkelissa haastatellaan kauppareissulla olevaa perheenäitiä, joka ilmoittaa heidän perheensä vaihtaneen lihan nyhtökauraan ja härkikseen. Härkiksestä on tulossa tuikitavallinen makaronilaatikko, joka maistuu myös helposti nirsoilevalle kuusivuotiaalle. Artikkelin mukaan ”ihan tavalliset sekaruokaiset perheetkin haluavat vähentää lihansyöntiä ympäristö-, terveys- tai eettisistä syistä”. Kiitos uusien kasvituotteiden on lihansyönnin vähentäminen nykyisin helpompaa. Tuotanto on sekä nyhtökauran että härkiksen osalta moninkertaistunut lyhyessä ajassa, ja molempien arvellaan olevan kilpailukykyisiä myös Ruotsin markkinoilla, joilla vastaavat tuotteet tehdään kaukaa tuodusta soijasta.

Samaa ounastellaan myös artikkelissa ”Nyhtökaura laajenee Ruotsiin syyskuussa” (Kempas, Karla 30.8.), jossa arvellaan pohjoismaisen kasvituotteen voivan olla menestys Euroopassa, Yhdysvalloissa ja Kiinassa. Menestystarinaa kuuluu myös notkahduksia, mistä kertoo artikkeli ”Nyhtökauraa ja härkistä saa nyt alelaareista” (Salmela, Jussi 22.7.). Myynnin nähdään hidastuneen uutuudenviehätyksen kadottua, mutta syksyllä tilanteen odotetaan korjaantuvan, kun koittaa niin sanottu ”arkiruokakausi”.

Uutuudestaan ja innovatiivisuudestaan huolimatta nyhtökaura esitetään tavallisten ihmisten ruokana, jolla on hyvät mahdollisuudet hyödyttää Suomen taloutta. Kasvituotteet esitetään siten poikkeuksen tai erikoisruokavalion sijaan koko kansan ruokana. Myös artikkeli ”Kerava: Lihaton vaihtoehto ei ole riittävä” (Rimaila, Elisa 22.9.), käsittelee kotimaisia kasviproteiinituotteita, ja kertoo Keravan kaupungin uudistavan ruokapalveluitaan. Aiemmin kouluissa ja päiväkodeissa tarjotun kasvisruoan ei nähty olevan ravintoarvoiltaan riittävä. Ongelmana esitetään myös tällöin tarjotun kasviproteiinin (kuten soijan) ulkomaisuus. Uusien

kotimaisten kasviproteiinien myötä kasvisruoka näyttäytyy ravitsevampana ja monipuolisempana.

Loput tekstit käsittelevät yleisemmin kasvisruoan kulutusta Suomessa. “Ruokavallankumouksen juurilla” (Manninen, Mari 23.4.) kertoo 1990-luvulla suomalaisessa ruokakulttuurissa tapahtuneista muutoksista, jolloin myös kasvissyönti alkoi yleistyä: “vaikka kasvissyöjiä oli edelleen vähän, heidän määränsä kasvoi, ja kasvissyönnistä tuli entistä poliittisempää”. ”Ruoka-Kalevala taltioi makumuistot” (Bäcksbacka, Katja 12.10.) puolestaan esittää menneiden vuosikymmenten ja perinteiden edelleen vahvasti määrittävän suomalaista ruokakulttuuria, joka määrittyy tekstissä lapsuuskokemusten ja mummolan ruokamuistojen kautta. Suomalaisten makumuistoja kokoavan Ruoka-Kalevalan kustannustoimittaja kertoo yllättyneensä siitä, että ”uudempia ruokamuistoja, kuten vaikka ravintolapäivää, vegaaniruokaa tai ensikohtaamisia etnisten ruokien kanssa käsiteltiin vain harvoissa tarinoissa”. Artikkelissa ”Ruokakulttuurin muutos kiteytyy kiinankaaliin” (Rantala, Riku 29.4.) muistellaan ulkomaisten kasvien rantautumista Suomeen, ja toivotaan kotimaisten kasvien suosimisen olevan seuraava ruokatrendi: ”Pitkän matkan kulkeneet kasvikset ovat usein vain kalpea aavistus alkuperäisestä”. Myös kasvien syönnin toivotaan lisääntyvän. Suomalainen ruokakulttuuri näyttäytyy muuttuvana ja ulkopuolisia vaikutteita omaksuvana. Kasvissyönnillä ei ole ollut kovin merkittävää asemaa, ja se on siksi näyttäytynyt poliittisena toimintana.

Tämän päivän ruokakulttuuria kuvaavat tekstit esittävät kasvissyönnin aseman toisenlaisena. Artikkelit ”Vegaanit eivät syö mitään eläinperäistä” (Järviluoma, Anna 13.1.) tarjoaa tietoa vegaaniruokavaliosta, ja normalisoi sitä kertomalla, kuinka “monet osallistuvat vegaanihaasteeseen eli kokeilevat elämää vegaanina”. Artikkelit ”Putro vegaanien keskellä” (Mattila, Ilkka 24.2.) kertoo myös vegaaniruoan suosioista: “ensimmäisen vegaanibrunssin liput varattiin loppuun silmänräpäyksessä”. Kirja-arvio ”Kasvisruokatorstai hemmottelee vegeväkeä” (HS 5.10.) kertoo kasviskeitto- ja kasvisruokatorstaiin syntyneen ”ajatuksesta, että kasvisruoka on aikamme ruokatrendeistä suurin, jopa niin valtava, ettei se ole oikeastaan edes trendi vaan valtavirtaa, uusi normaali”. Fleksaajia, eli kasvisruokaa suosivia mutta kasvissyöjäksi identifioitumattomia, arvellaan olevan paljon. Kirjan reseptit esitetään helppoina ja maukkaina.

Fleksaamista käsittelevien tekstien voisikin nähdä yhdistyvän tavallisuuden teemaan. Kasvissyönti näyttäytyy tavallisempana ja helpommin lähestyttävänä asiana artikkelissa “Tavarapaljous ahdistaa suomalaisia kuluttajia” (Nalbantoglu, Minna 9.6.) silloin, kun sen ei tarvitse olla pysyvä päätös: “Ruotsalainen voi hyvällä omallatunnolla olla vegaani vain päivän ajan. Suomalaiselle taas ryhtyminen kasvissyöjäksi on vakava päätös, jota harkitessa aina väikkyy mielessä epäonnistumisen mahdollisuus”. Myös mielipidekirjoitus “Kasvisruokaa voisi tehdä vaikka kaksi kertaa viikossa” (Moglia, Amanda 15.3.) toteaa, että “pienilläkin valinnoilla on väliä”, ja ”Kieltäydy ja kierrätä” (Syrjälä, Hanna 20.5.) jatkaa, että ”vaikutusta ei tule vain omaan, vaan myös muiden elämään”. Artikkelissa “Samalla viivalla lehmän kanssa” (Pesonen-Smith, Anna 10.5.) nähdään hyvänä asiana se, että “ihmiset tekevät tiedostettuja päätöksiä eläinten hyväksi, vaikka eivät pystyisikään siinä hetkessä lopettamaan kokonaan esimerkiksi lihan syöntiä”. Samoin haastattelu “”Maalaisjärki sanelee suhteeni ruokaan”” (Rinne, Jaana 7.7) toistaa viestiä fleksaamisen hyväksyttävyydestä, eli syömisestä “eettisesti mahdollisuuksien mukaan”.

Vaikka kulutustottumukset eivät ole kovin merkittävästi muuttuneet, muodostetaan kasvissyönnistä aineistossa kuvaa tavallisena suomalaisena ruokana. Kotimaisten kasvistuotteiden lisääntyminen tekee kasvissyönnistä suositumpaa, ja kotimaisuus yhdistyy niissä laatuun, turvallisuuteen, innovatiivisuuteen ja terveellisyteen. Lihatuotteiden kohdalla kotimaisuus merkitsee ennen kaikkea turvallisuutta ja luotettavuutta. Kasviproteiinituotteista puhuminen samaan aikaan innovatiivisena että tavallisena ruokana kertoo siitä, että ne on otettu omaksi hyvin nopeasti. Kasvissyönnin tavallisuuteen yhdistyy myös teksteissä toistuva näkemys siitä, ettei ruokavaliota tarvitse muuttaa täysin vegaaniseksi vaan kasvien syönnin lisääminen riittää. Valtaosa teksteistä puhuu tavalla tai toisella joko kasvissyönnin yleistymisestä tai sen normalisoitumisesta.

4.5. Kasvissyönnin hinta, helppous ja maku

Kasvissyöntiin liittyviä käytännön seikkoja käsitellään aineistossa hinnan, maun, helppouden ja tarjonnan kannalta. Valtaosalle suomalaisista ruoan tuoma mielihyvä, hinta ja helppous ovatkin terveellisuuden ohella eniten ruokavalintoihin vaikuttavia tekijöitä (Konttinen yms.

2013, 876). Esimerkiksi makua käsittelevien tekstien voidaan myös nähdä kertovan kasvisruokaan kohdistuvista asenteista, mitkä puolestaan kertovat kulttuurin arvomaailmasta.

Hinnasta puhuttaessa käytetään enimmäkseen halpuuden diskurssia, mutta tiettyjen uusien kasvisruokainnovaatioiden kohdalla korkea hinta nähdään ongelmana. Aineiston artikkelit antavat ymmärtää, että kasvisruoka nähdään yleensä muuta ruokaa kalliimpana. Tämä käsitys artikkeleissa kuitenkin kumotaan. Artikkelissa ””Olen haastava ravintola-asiakas”” (Rinne, Jaana 23.6) muusikko Janna Hurmerinta kertoo ruokatottumuksistaan, ja sivuaa myös hintakysymystä: ”Moni luulee, että kasvisruoka on kalliimpaa kuin sekaruoka. Se on harhaluulo.” Sama ennako-oletus on näkyvillä myös päiväkotiruokaa koskevissa teksteissä. ”Päiväkodeissa kokeillaan vegaaniruokaa” (Suokas, Erja 23.8.) kertoo kokeilusta, jonka tarkoituksena on selvittää vegaaniruokien kustannukset. ”Kaupungin päiväkodeissa tarjolle vegaaniruokaa” (Aalto, Maija 31.10.) kertoo tuloksen olevan, ”että vegaaniannoksen hinta voisi jäädä aiemmin arvioitua pienemmäksi”. Artikkelin ”Halvallakin voi syödä hyvin” (Ala-Risku, Päivi 4.5.) puolestaan kertoo yleisesti keinoista pienentää kauppalaskua, ja esimerkit edullisista ruoista ovat hyvin kasvispainotteisia. Poikkeuksen halpuusdiskurssiin tekee artikkeli ”Piilaaksosta lihattomaa pihviä lautaselle” (Saarikoski, Laura 31.12.), jossa lihattoman soijapohjaisen lihan ainakin tämän hetkisenä ongelmana esitetään sen hinta. Mielipidekirjoitus ”Kasviksille kevyempi vero” (Kosonen, Hanna 10.1.), näkee hinnan keskeisenä esteenä kasvien syömiselle. ”Sokeriveron vaihtoehtona voisi keventää tuoreiden kasvien, marjojen ja hedelmien verotusta kaupoissa ja toreilla.” Joidenkin kasvistuotteiden kalleutta ihmetellään myös artikkelissa ”Mikä tekee erikoisjäätelöistä niin kalliita?” (Kempas, Karla 27.6.).

Kasvissyönnistä puhutaan siis turhan kalliina neljässä tekstissä, ja kolmessa tätä käsitystä pyritään muuttamaan. Kasvissyönnin kohdalla hintaa ei yhdistetä eettisyyteen, toisin kuin lihan kohdalla. Eläinlomia käsittelevissä teksteissä halpuuden esitetään selkeästi tarkoittavan eläinten kaltoinkohtelua: ”pelko on, että kuluttajat eivät halua maksaa ruoastaan enemmän eläinten parhaaksi” (HS 12.3. ”Ruokasi elämä ja kärsimykset”). Lihan hinnasta puhutaan myös toivottaessa, että lihaan alettaisiin suhtautua harvoin nautittavana ylellisyystuotteena (Pennanen, Tiimari 22.11. ”Mies, joka pelasti sikojen sapatot”).

Kasvisruokaa kuvaillaan rentona, helppona ja maukkaana useassa tekstissä. Kirja-arvio ”Mausteista kasvismättöä” (HS 9.2.) kehuu kasvisruokakirjan reseptejä ihanaksi

mättöruoaksi, jota on myös helppo valmistaa. Maukkuus- ja helppousdiskursseja käytetään myös teksteissä ”Maksalaatikka vegaaneille”, sekä ”Maailman maukkain curry”.

Kasvisversiot nähdään molemmissa yhtä maukkaina, tai jopa lihaversioita maukkaampina: ”(Vegaanisen) maksalaatikon maku yllättää positiivisesti. Ihan on aitoa tai jopa parempaa.” (Syrjälä, Hanna 22.6. ”Maksalaatikka vegaaneille”). Samoin kasvisyöntiä sivuavissa haastatteluissa puhutaan siitä herkutteluna:

Silvopleen 30 ruokalajin noutopöytä notkuu kasvisruokaa. - - ”Tämä on kuin utopia, jota ei oikein uskoisi todeksi. Haluan maistella kaikkea”. (Rinne, Jaana 20.1. ”Olen makaronilaatikkomutsi”)

”Intiassa mietin, ettei olisi mikään ongelma olla kasvisyöjä. Ruoka oli niin hyvää, että järki lähti. (Rinne, Jaana 10.2. ”Näyttelijä Mari Hynynen: ”Syön puolet enemmän kuin Jouni””).

Maun esitetään joissain teksteissä olevan osaamisesta kiinni. Artikkelissa ”Kasvisruoan kulta-aika” (Väkevä, Valtteri 6.1) ruokakirjailija näkee puutteita kokkien koulutuksessa: ”Hyviä kasvisruokia ei ensinnäkään tehdä, koska kokkeja ei opeteta valmistamaan niitä”.

Kouluruokailussa tarjotun kasvisruoan makua sekä ruokahävikin määrää käsitellään kahdessa artikkelissa. ”Miten saadaan kaikki syömään?” (Valtavaara, Marjo 3.2.) pohtii, kuinka kouluruokailussa syntyvää hävikkiä voitaisiin vähentää. Toisaalta esitetään tarpeellisena lisätä kasvisruokaan makua, toisaalta taas kasvisruokaa esiintyy oppilaiden toiveruoissa ja kasvisruoan osuus hävikistä esitetään pienenä. Artikkelissa ”Miljoona annosta ruokaa roskiin” (Kuokkanen, Katja 3.11) oppilaat kertovat vegaanisen keiton olevan ”lähinnä värjättyä vettä”. Koulujen kasvisruoissa on siis artikkelien mukaan kehittämistä. Kouluruokakokemuksia käsitellään myös artikkelissa ”Istuin kyöneleet silmissä tillilihan äärellä” (Rinne, Jaana 11.8.), jossa uskotaan, ”että lihansyönti vähenee paitsi välttämättömyydestä, myös kasvisruoan herkullisuuden lisääntyessä”. Toisaalta aivan kaikki kasvisruoassa ei maistu: ”Ällöttävintä vegaaniuudessa olivat aivan margariinilta maistuvat juustot” (Rinne, Jaana 31.3. ”Anna Puu kokeili olla vegaani, mutta vegaanijuustot olivat liikaa”) Myös kirja-arvio ”Juustoa jää ikävä, puuromaitoa ei” (HS 19.1.) näkee kasvisruoan parempana silloin, kun se ei jäljittele ”tuttuja ruokia”. Jäljitellessä ”saattaa joutua toteamaan, että vegaaninen on tylsempää”. Valtaosassa teksteistä makua ei kuitenkaan nähdä kasvisruoan ongelmana.

Kasvisyönnin helppoutta käsitellään useassa artikkelissa. Kasvisruoan kerrotaan yleistyneen myös pikaruokaloissa (Kempas, Karla 27.5. Mitä on pikaruoka ilman lihaa?), mikä tuo sen helpommin saataville. Artikkeliksi ”Pikaruokaa syödään yhä enemmän” (Härkönen, Anni 12.7.) kertoo pikaruokaloitten houkuttelevan yhä useampia kokeilemaan kasvisruokaa,

ja artikkeli ”Tyhjistä 36 miljoonan euron bisnekseksi” (Raeste, Juha-Pekka 13.3.) toteaa kasvishampurilaisten myyvän hyvin.

Helpompaa kasvissyönnistä tekee myös puolivalmisteet. Puolivalmiiden kasvituotteiden määrä on monien artikkeleiden mukaan kasvanut, ja esimerkiksi artikkeli ”Pannuun ilman pilkkomista” (Leminen, Teemu 9.2.) esittää, että ”moni kokee juuresten ja kasvien käsittelyn työlääksi”. Korvikkeiden hyödyntäminen esitetään ruokatottumusten muuttamista helpottavana keinona artikkelissa ”Vähitellen vegaaniksi” (Leminen, Teemu 12.1.), ja myös artikkeli ”Einekset kelpaavat eliitillekin” (Nykänen, Anna Stina 2.7.) kertoo, että ”nyhtökauran ja härkiksen maistelu on helppoa, kun niitä voi ostaa valmiiksi maustettuina eineksinä”.

Artikkelissa ”HK sekoittaa jauhelihan joukkoon porkkanaa” (Eloranta, Ville 19.1.) HK esittää, että ”kasvien pilkkominen on työlästä ja vie aikaa”, jolloin kasvien sekoittaminen jauhelihan joukkoon ”helpottaa ihmisten ruoanlaittoa”. Vegaanisen juuston valmistamista käsittelevä artikkeli kertoo, kuinka ”toimittaja osallistui vegaanijuustokurssille ja innostui uutuuksista. Sitten iski laiskuus” (Ala-Risku, Päivi 12.1. ”Vegaaninen parmesaani eli varmesaani on helppo valmistaa”). Vegaanivaihtoehdon kokkaamisesta puhutaan toisaalta helppona, mutta viitseliäisyyttä vaativana. Kirja-arvio ”Härkistä oikaisijoille” (Syrjälä, Hanna 30.3.) sen sijaan korostaa kasvisruokien tekemisen helppoutta. Kasvisruoan saatavuutta käsitellään muun muassa artikkeleissa ”Ruokarajoitteet ja hienot yllätysmenut – mahdoton yhtälö?” (Koskinen, Matti 7.4.) ja ”Vegaani hamstraa Tallinnasta” (Syrjälä, Hanna 14.1), joista molemmat vakuuttavat, ettei saatavuusongelmia ole Suomessa eikä ulkomaillaakaan. Kasvissyönti siis näyttäytyy aineistossa helppona, varsinkin puolivalmisteiden yleistyessä.

Kasvissyönnin hinnasta esiintyy aineistossa siis vastakkaisia näkemyksiä. Niva, Vainio ja Jallinoja (2019, 94) kuitenkin toteavat kasvissyöntiä rajoittavia tekijöitä määriteltessään, etteivät taloudelliset syyt tai saatavuus ole niistä merkittävimpiä, vaan kasvissyöntiin siirtymistä vaikeuttaa enemmän mieltymys lihan makuun, rutiinit ja tottumukset, ruokaan liitetyt uskomukset ja tiedon puute, kiinnostuksen puute sekä kokemus kasvisruoan valmistamisen vaikeudesta. Myös mausta ja helppoudesta esiintyy aineistossa erilaisia näkemyksiä, vaikka valtaosa esittääkin kasvisruoan helppona ja maukkaana. Asenteet kasvissyöntiä kohtaan ovat siis tältä osin enimmäkseen hyvin positiivisia.

4.6. Terveellisyys

Terveyttä käsitteleviä kasvissyöntiin liittyviä tekstejä on aineistossa 21 kappaletta. Valtaosa esittää kasvisruokavaliot terveellisinä, mutta eriäviäkin mielipiteitä esiintyy. Yksittäisten ruoka-aineiden terveellisyttä aineistossa ei juurikaan käsitellä, mutta maito tekee tähän poikkeuksen: lehmänmaidon ja kasvimaitojen terveellisyttä puidaan neljässä artikkelissa. Maidon asema suomalaisen ruokakulttuuriin keskeisesti kuuluvana juomana on suurimmassa osassa artikkeleista kyseenalaistettu, ja lähes kaikissa artikkeleissa maidon kulutuksen todetaan laskeneen. Maitoa lähestytään sekä terveellisyden että sen taloudellisen merkityksen kautta.

Artikkelissa ”Maidon asema horjuu” (Vihavainen, Suvi 5.10.) käsitellään maidon erityistä asemaa Suomessa, sen taustaa, sekä nykyisiä muutoksia kulutustottumuksissa. Maidon kulutuksen todetaan laskeneen kolmannekseen 1950-luvun lukemista. Maidon asema terveellisenä ja tärkeänä juomana asetetaan kyseenalaiseksi pureutumalla suuren kulutuksen taustalla vaikuttaneisiin historiallisiin ja taloudellisiin tekijöihin: ”Ei ole sattumaa, että suomalaiset ovat maidon huippukuluttajia. Maidontuotannolla on ollut katovuosien jälkeisestä ajasta lähtien merkittävä rooli suomalaisessa maataloudessa, ja siinä liikkuvat suuret rahavirrat.” Terveysvaikutukset asetetaan jopa naurettavaan valoon lainaamalla ”Suomen maitopropagandatoimiston” postikorteissa sekä muissa mainoksissa esiintyneitä väittämiä, jotka nykyisessä kontekstissa alkavat toimia itseään vastaan:

Kansalaisia onkin valistettu maidon terveysvaikutuksista ahkerasti läpi vuosikymmenten. Maitoa on kutsuttu julisteissa, esitteissä ja postikorteissa muun muassa ”valkoiseksi taikajuomaksi” ja ”magiaksi”. Maidon on kerrottu olevan ”terveytemme lähde”, ”kauneuden perusta”, kohottavan kuntoa, tekevän vahvaksi ja pitävän koululaiset kasassa.

Käsitykset maidon terveellisyydestä on artikkelin mukaan rakennettu palvelemaan poliittisia ja taloudellisia tavoitteita: ”maitopolitiikka on ollut paljon muutakin kuin ravitsemuksellista politiikkaa”. Ruokatutkimuksen professori Johanna Mäkelä puhuu artikkelissa ”maidon brändistä”: ”Maito on menettänyt yleisjuoman asemansa. Se ei ole ruokajuomana enää itsestäänselvyys, vaan tilalle on tullut vaihtoehtoja.” Vaikka lehmänmaidon kulutus onkin laskussa, näkee Mäkelä maidon aseman sen suhteen keskeisenä, että hylkäämisen sijaan se halutaan korvata kasvimaidoilla.

Maidon terveellisuutta ja tarpeellisuutta käsitellään haastattelemalla ravitsemustieteilijä Mikael Fogelholmia, joka toteaa, että ”maito voi kuulua hyvään ruokavalioon, mutta hyvä ruokavalio voidaan rakentaa myös ilman maitoa ja maitovalmisteita”. Lasten kohdalla Fogelholm kuitenkin näkee maidon tarpeellisena: ”En suosittelisi vegaaniruokavaliota alle nelivuotiaille. Jos halutaan olla kasvisruokavaliolla, maitotuotteita sisältävä kasvisruokavalio on turvallisempi vaihtoehto”.

Maidon keskeisen aseman purkamista jatketaan mielipidekirjoituksessa ”Maidon terveyshyötyjä liioiteltiin” (Kaipiainen, Johanna 10.11.), jossa ravitsemusterapeutti kumoo väitteen kasvimaitojen riittämättömyydestä, ja toteaa, ettei lehmänmaidon juonti ole luonnollista eikä tarpeellista.

Artikkeli ”Maito jäi pois – mistä kalsiumia?” (Ala-Risku, Päivi 16.3.) esittää kasvisruoan kalsiumin saannin kannalta kelpo vaihtoehtona, ja toteaa tarvittavan määrän saannin olevan ”kohtuullisen helppoa”. ”Maitotuotteet eivät siis ole mikään ehdoton edellytys kalsiumin saannille, kuten Suomessa on totuttu ajattelemaan”. Maitoa ei nähdä epäterveellisenä, eikä toisaalta maidotonta ruokavaliota puutteellisena (”esimerkiksi tofussa ja silakassa kalsiumia on yllättävän paljon”).

”Onko maito pahis?” (Päivänen, Pinja 15.6.) sen sijaan esittää maidon terveellisuuden kyseenalaistamisen ohimenevänä vaiheena: ”Viimeiset vuosikymmenet on ollut tällaista, että on yksi pahis ruoka-asioissa. Nyt se on monille maito”. ”Tuntuu, että meillä on pieni ja äänekäs porukka, joka syyttää maitoa monista haitoista”. Vastakkain asetetaan yleiset väitteet tai uskomukset maidon haitallisuudesta tai tarpeettomuudesta sekä asiantuntijoiden tieto, joka kumoo nämä väitteet. Käsiteltäessä maidon merkitystä lasten kasvulle todetaan, että ”jos muu ruokavalio on kunnossa, niin kasvimaidollakin pärjää. Monella on kuitenkin parannettavaa, ei esimerkiksi syödä tarpeeksi kalaa ja kasviksia ja syödään liikaa sokeria ja muita höttöhiilareita”. Maidonjuonti esitetään siis turvallisena ratkaisuna normaalille ihmiselle, jonka ruokavaliossa on parannettavaa.

Lehmänmaidon terveellisyydestä ja kasvimaitojen riittävydestä esiintyy siis erilaisia näkemyksiä. Kahdessa tekstissä lehmänmaito esitetään lapsille tarpeellisena, kolmessa tekstissä sen terveyshyödyt tai ainakin välttämättömyys kyseenalaistetaan.

Loput teksteistä käsittelevät yleisemmin kasvissyönnin terveellisuutta. ”Liha – kasvis 1-1” (Kemppainen, Jouni K. 6.1.) pohtii kasvisruokatrendiä muun muassa lihaton lokakuu

-kampanjan kautta. Kampanjan osallistujamäärien todetaan olleen laskussa, vaikka kampanja on toisaalta ollut paljon esillä. Artikkelissa haastatellut ruokakauppojen edustajat esittävät kuitenkin, ettei kasvissyönti ole ohimenevä trendi. Eniten kasvissyönnissä nähdään motivoivan terveellisyys: ”Aiemmin lihansyönnin vähentämistä perusteltiin ympäristöön ja eläinten hyvinvointiin liittyvillä syillä. Nyt tuijotetaan enemmän omaa napaa, ja perustelut liittyvät yhä useammin terveellisyteen”. Haastateltavat pohtivat myös uusien kasvisproteiinien merkitystä: ”Nämä tuotteet eivät välttämättä korvaa lihaa ruokavaliossa, mutta useampi kuluttaja haluaa kokeilla uutta ja saada vaihtelua ruokavaliolionsa”. Kasvisten osuuden lisääminen ruokavaliossa esitetään terveyttä edistävänä myös mielipidekirjoituksessa ”Ruoka olkoon lääkkeemme ja lääke ruokamme” (Taskinen, Taito 3.4). ”Aivoruokaa ahkeroitsijoille” (Leminen, Teemu 12.3) puolestaan kertoo kasvistrendin näkyvän lounasravintoloissa, ja muutoksen nähdään olevan pysyvä. Erityisesti tummat vihannekset esitetään terveellisinä. Artikkelissa ”Kesätyöntekijän idea toi punajuuren mehujäähän” (Leminen, Teemu 25.5.) haastateltu kasvismehujäiden kehittäjä näkee kasvisten trendikkyuden tuovan uusia mahdollisuuksia: ”toivoisin, että tarjolla olisi enemmän terveellisiä vaihtoehtoja ja että niiden valitseminen olisi yhtä helppoa kuin suklaapatukan nappaaminen kaupasta”.

Muutama artikkeli tarjoaa tietoa kasvisruoasta joko esittelemällä ruokia, joista saa jotain tiettyä ravintoainetta, tai vain kertomalla, millaisia kasvisruokavaihtoehtoja on olemassa. ”6 myyttiä raudasta” (Ala-Risku, Päivi 27.4.) kertoo, millaisella ruokavaliolla niin sekasyöjä kuin vegaanikin saa tarpeeksi rautaa. Artikkelissa kumotaan muun muassa väite ”vain lihassa on rautaa”. Artikkelit ”10 yllättävää tapaa syödä enemmän kasviksia” (Leminen, Teemu 26.1.) ja ”Kasviproteiinien kirjo” (HS 6.1.) keskittyvät monipuolisuuteen. ”Kun ruokavaliosta jätetään lihatuotteet pois, tilalle tarvitaan muita proteiinin lähteitä. Kauppojen hyllyt pursuavat nykyään monia erilaisia kasviproteiinivalmisteita”. Lihan poisjättäminen näyttäytyy varteenotettavana ja yleisenä vaihtoehtona, etenkin ”pursuavien” kasvishyllyjen äärellä. ”Asiantuntijat neuvovat lisäämään kasviksia niin kakkuun kuin pastaankin.” Puhutaan kasviksilla korvaamisesta, tai niiden lisäämisestä. Tarjoamalla asiantuntijoilla varmistettua tietoa ja esittämällä kasvissyönti terveellisenä, kannustavat nämä artikkelit lisäämään kasviperaisten tuotteiden määrää ruokavaliossa. Kasvisruoka myös esitetään maukkaana, ja yhdistettynä vaihtoehtojen määrään ei kasvisruoka näyttäydy luopumisena, vaan parempaan

vaihtamisena. Artikkelissa ”Terveellistä ruokaa ilman syyllistystä” (Pölkki, Minna 12.3.) haastatellaan Ravitsemusneuvottelukunnan puheenjohtajaa, joka tiedostaa, ettei ruokavalioita muuteta kieltämällä: ”En ole julistanut mitään ruokia pannaan, ja kyllä meilläkin joskus herkutellaan. Pyrin kuitenkin siihen, että syömme joka päivä kasviksia ja enemmän kalaa sekä pidämme kasvisruokapäiviä”. Lihansyöntiä ei esitetä terveellisenä eikä vastuullisena.

Ravitsemussuosituksia käsitellään artikkeleissa ”Eu-maat kohtelevat vegaaneja eri tavoin” (Kauhanen, Anna-Liina; Kervinen, Elina; Kunnas, Kaja 4.4.) ja ”Vegaani on Virossa harvinaisuus” (Kunnas, Kaja 4.4.), joista ensimmäinen kertoo Suomen ja Ruotsin suhtautuvan vegaaniruokavalioon suopeammin kuin Saksan ja Viron, jotka pitävät vegaaniruokavaliota esimerkiksi lapselle riittämättömänä. Jälkimmäinen esittää vegaanien tilanteen Virossa hankalana: ”luottamus terveydenhuoltohenkilökunnan ja vegaanien välillä on murentunut”. Ravitsemussuositukset näyttävät ristiriitaisuudessaan muuttuvina ja kiistanalaisina.

Lasten ruokavaliosta puhutaan aineistossa sen riittävyyden kautta. ”Nirso lapsi voi pärjätä yllättävän vähällä” (Ala-Risku, Päivi 8.2.) ja ” Lapset syövät aiempaa enemmän kasviksia” (Ala-Risku, Päivi 11.3) esittävät lasten riittävän kasvisten syönnin yleisenä huolenaiheena. Huolen tarpeellisuus kuitenkin kielletään, ja ruokavalio esitetään riittävänä. Kasvikset nähdään lasten terveyden kannalta keskeisenä. Kouluruokaa käsitellään artikkeleissa ”Uusi suositus korostaa yhdessä syömistä” (Repo, Päivi 25.1), joka kertoo uuden kouluruokailusuosituksen suosivan kasvisproteiineja kalan ja valkoisen lihan rinnalla. Kouluruokailun todetaan olevan tärkeä osa oppilaiden oppimista ja hyvinvointia, ja kouluruoan terveellisyys on siksi tärkeää. Myös ”Vegaanilapsille tulee taata päiväkotiruoka” (Vilkamaa, Susanna 20.8.) toteaa, että ”vegaaniruoka on THL:n mukaan terveellinen vaihtoehto kaikenikäisille — myös pikkulapsille”.

Kasvissyöntiin aiemmin liitettyjä merkityksiä heikompana ravintona murretaan urheilijoiden kasvissyöntiä käsittelevissä artikkeleissa. Artikkelin ”Siirtyminen vegaaniksi tapahtui vähitellen” (HS 5.6.) esittää kasvisruoan urheilijallekin sopivana, eläintuotteita terveellisempänä ruokana. Entinen jalkapalloilija kertoo artikkelissa voivansa paremmin kasvissyöjäksi ryhdyttyään. Terveysseikkojen lisäksi muutoksessa motivoivat jalkapalloilijan mukaan myös eettiset ja ekologiset tekijät.

”Tässä on Suomen vahvin nainen” (Ala-Kivimäki, Petteri 25.11.) esittelee voimanostajan, joka haastaa monia stereotypioita: ”Johanna Laitinen on humanisti ja

kasvissyöjä, joka sanoo, ettei harrasta liikuntaa, mutta nostaa silti 500 kiloa rautaa".

Kasvissyönnin motiiveja ei artikkelissa käsitellä, mutta erityisen terveellisenä tai rajoittavana ruokavaliona sitä ei ainakaan esitetä. Artikkelissa esiintyy kaksi ruokalajia: kakku ja hampurilaiset. ”Laitinen sanoo, että on mukava olla satakiloinen voimamainen. ”Ei tarvitse hirveästi miettiä, mitä syö, ja se on oikein kivaa. Voimailu on pelastanut minut ongelmasyömiseltä.”” Voimakkuus selitetään artikkelissa lahjakkuudella, mutta myös kovalla työllä. Ruokaa lähestytään siihen helposti liittyvien rajoitteiden, ja niistä vapautumisen kautta. Niin naiskuva kuin käsitys kasvisruoastakin vaihtuu heikosta vahvaan ja kevyestä raskaaseen.

Kasvisruoan ei siis tarvitse liittyä terveellisyteen. ”Kasvisruokavalio on lifestyle-kysymys” (Tervonen, Kaisu 23.3) käsittelee kasvisruokaan keskittyvää tv-sarjaa, ”joka henkii terveyttä, hyvää oloa ja pehmeää estetiikkaa”. ”Se ei kuitenkaan ole viimeisintä muotia. Kasvisruokavalio ei ole enää toviin tarkoittanut vain terveellistä syömistä. Viimeisin trendi on sipsikaljavegeily, jossa ei kaihdeta rasvaa eikä suolaa.”

Valtaosa kasvissyöntiä ja terveyttä käsittelevistä teksteistä siis korostaa kasvisruoan terveellisyyttä, mutta kahdessa tekstissä esitetään kasvissyönnin voivan olla myös epäterveellistä herkuttelua. Epäterveellisyys ei siis kuitenkaan johdu ruokavalion puutteellisuudesta. Epäterveellinen kasvisruoka näyttäytyy uutena trendinä, jolla annetaan kenties rennompi ja helpommin lähestyttävä kuva kasvissyönnistä.

Vain muutamassa tekstissä kasvisruoan terveellisyys siis kyseenalaistetaan: lehmänmaito nähdään lapsille tarpeellisena, ja muiden maiden ravitsemussuosituksia käsittelevissä artikkeleissa esiintyy näkemyksiä, joiden mukaan kasvisruokavalio ei ole riittävä. Lisäksi ”Syö terveellisesti ja unohda salaattit” (Pallaste, Tuija 4.2.) tekee poikkeuksen terveellisyysdiskurssiin ja ihmettelee, miksi salaattia pidetään terveellisenä ruokana: ”se on hädintuskin ravintoa lainkaan”. Artikkelit kyseenalaistaa siis yhden ruoka-aineen terveellisuuden, mutta ei kuitenkaan puhu kasvisruoasta yleisesti.

Vallitsevasta terveellisyysdiskurssista huolimatta kasvisruoka ei ole kuitenkaan ainoaa terveellisenä esitettyä ruokaa: myös esimerkiksi kalasta puhutaan terveellisenä. Lihan ja maidon vahvasta asemasta kertoo omalla tavallaan se, että ne täytyy kasvisversioilla korvata pelkän poisjättämisen sijaan. Haitallisista terveystaakasta puhuminen on erilaista kasvis- ja liharuoan välillä. Kasvisruoan ongelmana voidaan esittää lähinnä riittämättömyys, kun taas

liharuokiin yhdistetään suoraan epäterveellisyys ja tuotteiden turvallisuuteen liittyvät ongelmat.

4.7. Kasvissyönnin kulttuuri: merkitykset ja luontosuhde

Kasvissyöntiä käsitellään aineistossa keskeisimpien aiheiden mukaan ryhmiteltynä siis eniten hinnan, helppouden ja maun kautta (30 tekstiä), tavallisuuden ja kotimaisuuden kautta (yhteensä 28 tekstiä), ympäristöystävällisyyden kautta (26 tekstiä), ja terveellisuuden kautta (21 tekstiä). Eläinkuva on keskiössä vain yhdessätoista tekstissä, ja ruoantuotanto kymmenessä.

Aineistossa painottuu kasvissyöntiin liittyvät käytännön seikat, ja eettisyyteen liittyviä kysymyksiä käsitellään ympäristöystävällisyyttä lukuunottamatta selvästi vähemmän. Mistä eettisten syiden varjoon jääminen kasvissyönnin mediarepresentaatioissa siis kertoo? Ovatko ne menettäneet merkitystään, vai ovatko kasvissyöntiin liitetyt merkitykset muuttuneet ideologisesta vaihtoehtoruokavaliosta tavalliseen, maukkaaseen koko kansan ruokaan?

Kasvissyönnin syiksi on totuttu nimeämään terveyden ohella eläinten oikeudet ja ympäristöystävällisyys, ja esimerkiksi Nivan, Vainion ja Jallinojan mukaan nämä syyt ovat edelleen keskeisiä. Kasvissyöntiin motivoivia syitä kartoittavassa tapaustutkimuksessaan he tarkastelevat kasvissyöjäksi ja lopulta vegaaniksi siirtymistä suomalaisessa kontekstissa haastatteleamalla pääkaupunkiseudulla asuvaa, luovalla alalla työskentelevää 30-vuotiasta miestä. Haastateltu siirtyi kasvissyöntiin ensin terveyssyistä, mutta myöhemmin ruoan ympäristövaikutukset ja eläinten oikeudet nousivat keskeisimmiksi tekijöiksi. Kasvissyöntiin siirtymisen syiden onkin todettu olevan muuttuvia ja dynaamisia. Haastateltu kertoo kohdanneensa hyvin vähän kritiikkiä vegaanisuuksiensa liittyen, mutta arvelee syyksi sen, että vegaanisuus on ymmärretty terveyteen liittyvänä valintana. Sekasyöjien on haastatellun mukaan helpompi yhtyä ajatukseen kasvisten syömisen terveellisyydestä kuin siihen velvoittavista moraalisisista periaatteista. Terveyssyiden painottaminen voi siis olla kasvissyöjän tapa välttää konfliktitilanteita. (Niva, Vainio & Jallinoja 2019, 92-93, 95.)

Tutkimuksessa kasvissyönti näyttäytyy edelleen ideologisena vaihtoehtokulttuurina, jonka koetaan voivan herättää vastustusta. Eettisten syiden sijaan terveellisuuden

korostaminen näyttäytyy keinona tehdä kasvissyönnistä hyväksyttävämpää. Kenties myös mediarepresentaatioissa on kyse samasta ilmiöstä: kasvisruokaa pyritään normalisoimaan maukkuutta, helppoutta ja kotimaisuutta korostamalla.

Tutkittaessa kuluttajien ruokavalintojen taustalla vaikuttavia asenteita ja arvoja on huomattu, että vaikka kuluttajat voivatkin pitää esimerkiksi ruoan ympäristöystävällisyyttä tärkeänä, vaikuttaa ostohetkellä kuitenkin eniten makumieltymykset, vanhat tottumukset, helppous ja hinta (Rimmi 2019, 64-65). Teemu Parkkinen kartoittaa kasviproteiinituotteiden valintaan liittyviä tekijöitä pro gradu -tutkielmassaan ”Kuluttajien suhtautuminen kasviproteiinipohjaisiin tuotteisiin: valinnan esteet ja kannustimet” (2017), ja toteaa, että tuotteisiin suhtaudutaan enimmäkseen positiivisesti, makuun ollaan tyytyväisiä, tuotteet koetaan helppoina käyttää, ja myös kotimaisuus koetaan positiivisena tekijänä.

Kasviproteiinien ostoa puoltavat toki myös terveyteen, eettisyyteen ja ympäristöön liittyvät tekijät. Myös kasvisruoan trendikkyys ja siihen liittyvän tiedon lisääntyminen tunnistetaan puoltaviksi tekijöiksi. Kasvissyöntiä vaikeuttavia tekijöitä käsittelevät esimerkiksi Pohjolainen, Vinnari ja Jokinen artikkelissaan Consumers’ perceived barriers to following a plant-based diet (2015). Hinnan, makumieltymysten ja tottumusten lisäksi miesten todetaan siirtyvän naisia harvemmin kasvissyöntiin, ja myös nuori ikä, maaseudulla asuminen, lapsiperheessä eläminen, alhainen koulutustaso ja perinteiden arvostaminen vaikeuttavat kasvissyöntiin siirtymistä. (Pohjolainen, Vinnari & Jokinen 2015, 1160-1161).

Kasvissyöntiin vaikuttavia tekijöitä siis tunnistetaan tutkimuksissa runsaasti, ja samat tekijät näkyvät myös aineistossa. Vaikka kasvissyönnin pohjimmaisista syistä ovatkin eettisyys ja terveellisyys, voidaan kasvisruokaa merkityksellistää arkisempien asioiden, kuten maun ja helppouden kautta, jotka vaikuttavat lopulta enemmän kuluttajien ostopäätöksiin. Mediarepresentaatioiden voisi siis nähdä normalisoivan kasvissyöntiä käsittelemällä positiiviseen sävyyn juuri ostopäätöksiin vaikuttavia tekijöitä, ja jättämällä eettiset perusteet vähemmälle huomiolle. Näin kasvisruoka näyttäytyy myös sekasyöjälle helpommin lähestyttävänä. Toisaalta eettisten syiden pienemmälle näkyvyydelle voi olla toinenkin selitys: kasvissyönnin eettinen tausta on tullut niin tutuksi ja itsestään selväksi, ettei siitä tarvitse enää puhua. Kasvissyönnin ideologinen tausta muuttuu näkymättömäksi sen tullessa tavanomaiseksi, kuten myös lihansyönnin taustalla vaikuttavalle ideologialle on käynyt. Ehkä

kasvissyönnin kuvaaminen arkisten käytännön seikkojen kautta kertookin siitä, että siihen liittyvät arvot ja ideologia on jo sisäistetty.

Millainen merkitys kuvatuilla kasvissyönnin representaatioilla sitten on? Vaikka kuluttajat saavatkin runsaasti ruokaan liittyvää tietoa mediasta, on esitetty, ettei tieto välttämättä johda ruokailutottumusten muuttamiseen. Tämä johtuu osittain skeptisyydestä median ja asiantuntijoiden tarjoamaa tietoa kohtaan. Asiantuntijoiden koetaan esittävän näkemyksiään liian itsevarmasti, etenkin kun mediassa esillä olevat näkemykset terveellisestä tai turvallisesta ruoasta muuttuvat niin nopeasti. (Dickinson 2013, 448, Beardsworth 1990.) Toisaalta median on myös esitetty aikaansaavan selkeitä muutoksia ihmisten suhtautumisessa ruokaan, kuten esimerkiksi käsityksissä gourmet- ja arkiruoan eroista. Media määrittelee Johnstonin ja Baumanin mukaan sen, millainen ruoka on arvokasta. Yhdysvaltoihin kohdistuvissa tutkimuksissaan he toteavat valkoisen keskiluokan dominoivan ruoan esiintymistä mediassa, jolloin myös arvokkaana pidetty ruoka edustaa tämän ryhmän ruokakulttuuria. (Dickinson 2013, 446-447; Johnston & Bauman 2007, 2010.)

Pääkaupunkiseudun mielenmaisemaa kuvatessaan myös Helsingin Sanomat kuvastaa vain tietyn ryhmän näkemyksiä. Esimerkiksi sukupuolen, iän, asuinpaikan, perhetilanteen ja koulutustason on kuvattu vaikuttavan kasvissyöntiin siirtymiseen, ja kasvissyönti onkin kaikista tyypillisintä kaupungeissa asuvien korkeasti koulutettujen nuorten naisten keskuudessa. Kasvissyönnistä annettu kuva voisikin olla hyvin toisenlainen tarkasteltaessa muita sanomalehtiä. Helsingin Sanomien vaikutusvalta ei myöskään ole kaikkialla Suomessa samanlainen.

Kasvissyönnin arvellaan kuitenkin tulevaisuudessa yleistyvän. Esimerkiksi Sara Sassi tutkii pro gradu -työssään ”Mitä syömme vuonna 2030? – Näkemyksiä tulevaisuuden ruoka-aineista, ruokailutottumuksista sekä kestävästä syömisestä” (2019) työikäisten näkemyksiä tulevaisuuden ruoasta ja ilmastonmuutoksen vaikutuksesta siihen. Haastateltujen mukaan erityisesti proteiininlähteet tulevat muuttumaan: punaisen lihan kulutus laskee ympäristö- ja terveyssyistä, ja sitä korvaa valkoinen liha, kala, kasviproteiinit, hyönteistuotteet sekä keinoliha. Ruokavalintojen arvellaan kuitenkin riippuvan esimerkiksi sukupuolesta, iästä ja asuinpaikasta.

Muutokset ruokakulttuurissa merkitsevät muutosta myös luontosuhteessa. Myöhäismodernin ajan kasvanut ristiriita suhteessa luontoon ja eläimiin näkyy aineistossa

kestämättömien kulutustottumusten ja eläinten epäeettisen kohtelun kritisointina. Valtaosa eläinkuvaa käsittelevistä teksteistä korostaa eläinten itseisarvoa ja tarvetta eettisemmälle kohtelulle, mutta lihankulutus ei näiden vaatimusten mukana ole kuitenkaan pienentynyt, eikä edes uuden eläinlain esitetä parantavan tilannetta. Ruoantuotannon ympäristövaikutukset ovat teksteissä runsaasti esillä, ja lähes kaikki myöntävät nykyisen ruoantuotannon ongelmallisuuden.

Franklinin nimeämät myöhäismodernin ajan piirteet, kuten misantropia, ovat aineistossa vaihtelevasti läsnä. Eläinkuvaan liittyvissä teksteissä ihmisen toiminta näyttää itsekäänä ja julmana esimerkiksi puhuttaessa kuluttajien halusta pitää lihatuotteet halpoina, vaikka sen ymmärretään merkitsevän tuotantoeläinten huonompia olosuhteita. Ympäristöä käsittelevissä teksteissä kuitenkin tällaista antipatiaa ihmisen toimintaa kohtaan ei niinkään ilmene. Yksilön valintojen sijaan ongelmana näyttää yhteiskunnalliset rakenteet ja kulttuuriset tottumukset. Ympäristöstä puhuttaessa myös kannustetaan pieniin tekoihin, eli lisäämään kasvisten osuutta ruokavaliossa vähitellen. Eläinten hyvinvoinnista puhuttaessa tällaista diskurssia ei käytetä, vaan esimerkiksi uudesta eläinlaista puhuttaessa vaaditaan merkittäviä muutoksia nykyisiin tuotanto-olosuhteisiin, ja jopa kyseenalaistetaan koko lihantuotannon tarve ja oikeutus.

Franklinin mainitsema turvattomuuden kokemus esiintyy aineistossa toistuvasti. Ympäristöongelmat tulevat tekstien mukaan vain vaikeutumaan, ja ratkaisut ovat vaikeasti toteutettavia. Kasvissyönnin näyttö näyttää valtaosassa ratkaisuna ruoantuotannon osuuteen ympäristöongelmista. Kasvissyönnin kulttuuriin yhdistyy usein myös muut ympäristöystävällisemmät kulutusvalinnat ja elämäntavat, jolloin se näyttää Twiggin ja Ederin kuvausten mukaisena uudenlaisena luontosuhteen mallina. Kasvissyönnin representaatioissa korostuu useimmiten luonnonmukaisuus ja ekologisuus, sekä samankaltaisuus ihmisistä ja eläimistä puhuttaessa. Modernin ajat dualismit ihmisestä ja eläimestä sekä luonnosta ja kulttuurista eivät sovi kasvissyönnin valtavirtaan, eivätkä luonto ja eläimet pääosin näyttävät ihmiselle alistetuina. Kuitenkin muutamassa tekstissä suhde luontoon on hallintaan pyrkivä: uusien innovaatioiden kautta halutaan muokata joko kasvu-ympäristöä tai raaka-aineita tehokkuuden ja ekologisuuden mahdollistamiseksi. Pyrkimys hallintaan yhdistyy siis luonnon suojeluun, toisin kuin modernissa, hyväksikäyttöön perustuvassa luontosuhteessa. Eder määrittelee lihansyönnin kulttuurin teolliseksi, luontoa

hyväksikäyttäväksi ja objektivoivaksi. Kaikki nämä piirteet eivät välttämättä kasvissyönnin kulttuurissa käänny päälle, kuten Eder ja Twigg ovat arvelleet. Uusista kasvisruokainnovaatioista ja niiden tuotannon kasvusta puhutaan aineistossa yhtä ihastelemaan sävyyn kuin lihantuotannon tehostumisesta 1970-luvulla. Yhteiskunnallista kehitystä on siis edelleen teollisen tuotannon tehokkuus ja jossain määrin myös luonnon hallinta, mutta luonnon ja eläinten arvo on 1970-lukuun verrattuna toisenlainen. Tehokkuus ja ekologisuus eivät näyttäyty uudenlaisen ruoantuotannon kuvauksissa vastakkaisina tavoitteina, vaan ekologisuuden ymmärretään merkitsevän myös tehokkuutta. Luonnonläheisyys ei siis kasvissyönnin kulttuurissa välttämättä merkitse teollisuudesta tai tehokkuudesta eroon pyrkimistä, vaan niiden toteuttamista ekologisuuden ehdoilla.

Modernin ajan piirteiksi nimetyistä kahtiajajoista jaottelu ihmisiin ja eläimiin tullaan kasvavassa määrin kyseenalaistamaan muun muassa eläinten kognitiivisten kykyjen paremman tiedostamisen myötä. Thomasin mukaan tämä kehityskulku on jatkunut jo 1600-luvulta alkaen. Tieteen kehittyminen vaikeutti eläinten näkemistä pelkkinä biologisina tai ihmistä hyödyttävinä olentoina. Kahtiajako luontoon ja kulttuuriin on sen sijaan tieteen kehittyessä voimistunut. Tässä tutkielmassa muodostuva kuva kasvissyönnin kulttuurista antaa ristiriitaisia merkkejä kehityksen suunnasta. Usein kasvissyönnin kulttuuriin yhdistyy luonnonläheisyys, mutta ajoittain läheisyyden sijaan korostuu hallinta ja luonnon yläpuolelle asettuminen. Thomas liittyy luonnosta eriytymiseen myös moraalisen yhteyden katoamisen, mutta tarkasteltujen mediarepresentaatioiden valossa ihmisen ympäristöön vaikuttavaa toimintaa käsitellään nimenomaan etiikan kannalta. Vaikka kahtiajako luontoon ja kulttuuriin ei ole katoamassa, on luonnon ja eläinten itseisarvon myötä moraalinen vuorovaikutus luontosuhteessa jopa keskeisintä. Kasvissyönnin kulttuurin luontosuhde muistuttaakin kristillistä tilanhoitajaetiikkaa siinä, että ihminen asetetaan luonnon yläpuolelle, mutta ihmisellä on kuitenkin luontoa kohtaan moraalisia velvoitteita.

Kasvissyöntiä ja ympäristöystävällisyyttä käsittelevien tekstien suuren osuuden puolesta aineistossa on kuitenkin usein läsnä ymmärrys ihmisen riippuvaisuudesta luontoon: vaikka luontoa pyrittäisiinkin hallitsemaan, ei ihmistä voida riippuvaisuuden vuoksi täysin erottaa luonnon kategoriasta. Pääosin kasvissyönnin kulttuuri siis näyttää liittyvän lihansyönnin kulttuurin negaationa, mutta luonnon hallinnan tavoittelu osittain myös yhdistää näitä karrikoituja kuvauksia.

5. Johtopäätökset

Tässä tutkielmassa on kartoitettu kasvissyönnin representaatioita Helsingin Sanomissa vuoden 2017 aikana. Tutkimuskysymykset ovat jakautuneet kolmeen osaan: millaiseen sävyyn ja minkä teemojen kautta kasvissyöntiä käsitellään, millä tavoin modernin ajan kahtiajaot luontoon ja kulttuuriin sekä ihmiseen ja eläimeen näkyvät aineistossa, ja millaista luontosuhdetta kasvissyönnin representaatiot kuvastavat.

Representaatiot on jaoteltu teemoittain eläinkuvaa, ruoantuotantoa, ympäristöystävällisyyttä, tavallisuutta ja kotimaisuutta, kasvissyönnin hintaa, makua ja helppoutta sekä terveellisyyttä käsitteleviin osa-alueisiin. Eniten kasvissyöntiä käsiteltiin hinnan, helppouden ja maun kautta (30 tekstiä), tavallisuuden ja kotimaisuuden kautta (28 tekstiä), ympäristöystävällisyyden kautta (26 tekstiä), ja terveellisyyden kautta (21 tekstiä). Eläinkuvaa käsiteltiin vain yhdessätoista tekstissä, ja ruoantuotantoa kymmenessä. Eniten käsitellyt aiheet ovat myös tekijöitä, joiden on todettu eniten vaikuttavan kuluttajien ostopäätöksiin. Kasvissyöntiä käsiteltiin Helsingin Sanomissa enimmäkseen hyvin positiiviseen sävyyn, ja representaatioiden voisikin nähdä kannustavan lukijaa kasvissyöntiin. Eettisten tekijöiden vähempi esiintyminen aineistossa on tulkittu johtuvan kasvissyönnin normalisoitumisesta tai pyrkimyksestä siihen: ideologinen tausta, eli ympäristöystävällisyyden ja eläinten oikeuksien puolustaminen, on ainakin pääkaupunkiseudun kontekstissa muuttunut siinä määrin itsestäänselväksi, että kasvissyöntiä voidaan käsitellä muidenkin aiheiden kautta.

Erilaisten kasvissyöntiin yhdistettyjen teemojen lisäksi tutkielmassa on tarkasteltu kasvissyönnin kulttuurista muodostuvaa kuvaa. Kasvissyönnin historiaa ja kulttuurista taustaa on lähestytty modernisaatioprosessiteorian kautta, ja kasvissyönnin kulttuuria on tässä yhteydessä kuvailtu lihansyönnin kulttuurin negaationa. Analyysissä tämän näkemyksen paikkansapitävyyttä on testattu, ja näkemystä on osittain myös haastettu. Karrikoidun jaottelun mukaan lihansyönnin kulttuurin on teoriataustassa esitetty kuvastavan teollista, hallintaan ja hyväksikäyttöön pohjaavaa luontosuhdetta, ja kasvissyönnin kulttuurin taas kuvastavan luonnonläheisyyttä ja ekologisuutta. Analyysissä kasvissyönnin kulttuurin piirteiksi on luonnonläheisyyden ja ekologisuuden lisäksi havaittu liittyvän osittain myös lihansyönnin kulttuuriin liitetty pyrkimys teollisuuteen, tehokkuuteen ja luonnon hallintaan.

Vaikka kasvissyöntiin liitetäänkin enimmäkseen luonnonläheisyyden merkityksiä, esiintyy myös kuvauksia luonnon hallintaan pyrkimisestä ja teollisen tuotannon tehokkuuden ihannoinnista. Luonnon hallinnan tavoite on kuitenkin lihan- ja kasvissyönnin kulttuureissa eri: kasvissyönnissä se tähtää hyväksikäytön sijaan ekologisuuteen.

Tutkielmassa on pohdittu myös teoriataustasta noussutta ajatusta kasvissyönnin kulttuurista ihminen/eläin sekä luonto/kulttuuri jaotteluiden haastajana. Jaottelut on taustoituksessa esitetty ristiriitaisen luontosuhteen aiheuttajana, minkä vuoksi myöhäismodernina aikana ne tullaan jollain tavoin kyseenalaistamaan. Jaottelu ihmisiin ja eläimiin ei mediarepresentaatioidenkaan valossa näyttäyty enää toimivana, mutta luonnon ja kulttuurin erottelun kohdalla tilanne ei ole niin yksiselitteinen. Koska representaatioissa esiintyy niin luonnonläheisyyttä kuin luonnon hallintaakin korostavia esimerkkejä, vaikuttaisi tämä jaottelu pysyvämmältä. Thomasin mukaan luonnon ja kulttuurin erottaminen toisistaan merkitsee myös sitä, ettei ihmisellä ole enää moraalista suhdetta luontoon. Tämä on mediarepresentaatioissa kuitenkin kääntynyt pääläelleen, ja suhteessa luontoon korostuu juuri moraaliset velvoitteet ja luonnon itseisarvo.

Kasvissyönnin kulttuurin luontosuhteesta muodostuvassa kuvassa ihminen asetetaan luonnon yläpuolelle, mutta kaitsijan roolissa. Eronteko ihmisen ja muiden lajien välillä on osoittautunut ongelmalliseksi, ja eläimillä nähdään olevan itseisarvo. Suhde luontoon on sekä hyötyä ja tehokkuutta että luonnonmukaisuutta korostava. Luonnon hallintaa ihannoidaan, kunhan siihen sisältyy myös pyrkimys ekologisuuteen.

Tutkielman merkitystä on perusteltu taustoittamalla median, representaatioiden ja diskurssien roolia kulttuurin muovaajana. Se, miten kasvissyönnistä puhutaan mediassa, vaikuttaa tapoihin, joilla kasvissyöntiä merkityksellistetään. Representaatiot siis kertovat jotain siitä, millaiseksi kasvissyönnin asema suomalaisessa ruokakulttuurissa on muotoutumassa. Kriittisessä diskurssianalyysissä kielen käyttöön ymmärretään liittyvän vaikutusvaltaa. Kasvissyönnistä käytetyt diskurssit määrittävät sitä, millä tavoin kasvissyönti ymmärretään. Valta-asemaan nousevat diskurssit myös rajoittavat muita puheen ja ymmärtämisen tapoja. Tutkielmassa onkin pohdittu erilaisia tapoja merkityksellistää kasvissyöntiä, ja sitä, miksi tietyt tavat ovat saaneet enemmän näkyvyyttä. Diskurssit ja representaatiot nähdään työssä poliittisina vallankäytön välineinä. Media tarjoaa kasvissyönnistä haluamansa, valmiiksi määritellyn kuvan. Tutkielmassa on analysoitu eri

esittämisen tapojen välisiä valtasuhteita, ja siten pyritty tavoittamaan sitä, millä tavalla kasvissyönti halutaan merkityksellistää: helppona, maukkaana, tavallisena, ympäristöystävällisenä, terveellisenä ja eläinten arvoa kunnioittavana. Vaikka tämä tutkielma ei olekaan mahdollistanut kasvissyönnin ja lihansyönnin asemien vertailua, kertoo kasvissyönnin tietynlaisesta valta-asemasta ja normalisoitumisesta kuitenkin jo se, ettei kasvissyöntiä käsiteltäessä aina nosteta esiin sen ideologista taustaa.

Keskittyessään tutkimaan luontosuhdetta ja ihmisen ja eläimen kategorioita kasvissyönnin kautta antaa tämä tutkielma aiheesta rajoitetun kuvauksen. Hyvän vertailukohdan tarjoaisikin yleisemmin suomalaisen luontosuhteen ja mainittujen kategorioiden tutkiminen. Vertailu voisi myös paljastaa kasvissyönnin kulttuurin aseman ja roolin kulttuurinmuutoksessa: toimiiko kasvissyönnin kulttuuri suunnannäyttäjänä, joka muovaa suomalaista ruokakulttuuria eettisempään ja ympäristöystävällisempään suuntaan?

6. Lähteet

- Aalto, Maija (31.10.2017). Kaupungin päiväkodeissa tarjolle vegaaniruokaa.
- Ala-Kivimäki, Petteri (25.11.2017). Tässä on Suomen vahvin nainen.
- Ala-Risku, Päivi (27.4.2017). 6 myyttiä raudasta.
- Ala-Risku, Päivi (4.5.2017). Halvallakin voi syödä hyvin.
- Ala-Risku, Päivi (11.3.2017). Lapset syövät aiempaa enemmän kasviksia.
- Ala-Risku, Päivi (16.3.2017). Maito jäi pois – mistä kalsiumia?
- Ala-Risku, Päivi (8.2.2017). Nirso lapsi voi pärjätä yllättävän vähällä.
- Ala-Risku, Päivi (12.1.2017). Vegaaninen parmesaani eli varmesaani on helppo valmistaa.
- Bäcksbacka, Katja (12.10.2017). Ruoka-Kalevala taltioi makumuistot.
- Eloranta, Ville (19.1.2017). HK sekoittaa jauhelihan joukkoon porkkanaa.
- Fröman, Fanny (22.9.2017). Koulussa kasvaa kasviksia.
- Fröman, Fanny (3.11.2017). Näin koululaiset pelastavat maailmaa.
- HS (15.1.2017). Eläimiä me ihmisetkin olemme.
- HS (19.1.2017). Heviä syödään entistä enemmän.
- HS (11.6.2017). Itämereen päätyvä lasti kevenee pala kerrallaan.
- HS (23.10.2017). Jos ei voi mitata, ei huomaa.
- HS (3.2.2017). Jokainen vaikuttaa Itämeren kuntoon.
- HS (19.1.2017). Juustoa jää ikävä, puuromaitoa ei.
- HS (6.1.2017). Kasviproteiinien kirjo.
- HS (5.10.2017). Kasvisruokatorstai hemmottelee vegeväkeä.
- HS (24.7.2017). Leväterveiset Itämeren syvänteistä.
- HS (22.3.2017). Lihaskandaali voi lisätä kasvisruoan suosiota.
- HS (9.2.2017). Mausteista kasvismättöä.
- HS (3.4.2017). Miksi ministeri pelkää vegaania?
- HS (1.6.2017). Rakas ruis sai kilpailijan.
- HS (11.2.2017). Ruoka on ympäristövalinta.
- HS (5.3.2017). Ruoka on yhä useammin kuluttajan eettinen valinta.
- HS (12.3.2017). Ruokasi elämä ja kärsimykset.
- HS (5.6.2017). Siirtyminen vegaaniksi tapahtui vähitellen.

Huusko, Jukka (22.8.2017). Hitlerkin oli kasvissyöjä....

Härkönen, Anni (12.7.2017). Pikaruokaa syödään yhä enemmän.

Järviluoma, Anna (13.1.2017). Vegaanit eivät syö mitään eläinperäistä.

Kaapro, Laura (23.2.2017). Maailman maukkain curry.

Kaipiainen, Johanna (10.11.2017). Maidon terveyshyötyjä liioiteltiin.

Kalmari, Anne (9.2.2017). Jätevesilietteen vaikutukset Itämereen huolestuttavat.

Kanerva, Arla (3.2.2017). Maailma on mitä syöt.

Kauhanen, Anna-Liina; Kervinen, Elina; Kunnas, Kaja (4.4.2017). EU-maat neuvovat vegaaneja eri tavoin.

Kauppi, Pekka; Vanhatalo, Aila; Alakukku, Laura (5.2.2017). Itämeri ei voita mitään, jos Kiuruveden karjatalous häviää.

Kempas, Karla (27.6.2017). Mikä tekee erikoisjäätelöistä niin kalliita?

Kempas, Karla (30.8.2017). Nyhtökaura laajenee Ruotsiin syyskuussa.

Kempas, Karla (20.7.2017). ”Nyhtökaura oli vasta päänavaus”.

Kempas, Karla (27.5.2017). Mitä on pikaruoka ilman lihaa?

Kempainen, Jouni K. (6.1.2017). Liha – kasvis 1–1.

Kojonsaari, Anna-Riikka (22.7.2017). Länsimainen elämäntapamme on liikaa.

Koskinen, Matti (7.4.2017). Ruokarajoitteet ja hienot yllätysmenut – mahdoton yhtälö?

Kosonen, Hanna (10.1.2017). Kasviksille kevyempi vero.

Kunnas, Kaja (4.4.2017). Vegaani on Virossa harvinaisuus.

Kuokkanen, Katja (3.11.2017). Miljoona annosta ruokaa roskiin.

Kuisma, Sofia (11.8.2017). Lihakauppa varoittaa lihansyönnin julmuudesta Kaliforniassa.

Kultanen, Ari (6.3.2017). Kasvisruoan syöminen ei pelasta Itämerta.

Kummu, Matti & Porkka, Miina (27.1.2017). Luomutuotanto pitää yllä maatalousmaan kasvukuntoa.

Lassila, Anni (24.5.2017). Härkis ja nyhtökaura hakevat kasvua.

Lehmusvesi, Jussi (6.2.2017). Erilaisia ruokakuvia.

Leminen, Teemu (26.1.2017). 10 yllättävää tapaa syödä enemmän kasviksia.

Leminen, Teemu (12.3.2017). Aivoruokaa ahkerotsijoille.

Leminen, Teemu (25.5.2017). Kesätyöntekijän idea toi punajuuren mehujäähän.

Leminen, Teemu (31.8.2017). Lähiruokapaja kerrostalokaksiossa.

Leminen, Teemu (9.2.2017). Pannuun ilman pilkkomista.

Leminen, Teemu (12.1.2017). Vähitellen vegaaniksi.

Lilja, Esa (12.1.2017). Riittäisikö 44 kiloa vuodessa?

Lohilahti, Oona (12.8.2017). Ilmastopolitiikkaa luonnonvaroja hyödyntämällä.

Manninen, Mari (10.9.2017). Keuruun ekokylä kasvattaa jo kolmatta sukupolvea.

Manninen, Mari (23.4.2017). Ruokavallankumouksen juurilla.

Malmberg, Lari (29.1.2017). Vegemessut vetivät väkeä.

Mattila, Ilkka (24.2.2017). Putro vegaanien keskellä.

Moglia, Amanda (15.3.2017). Kasvisruokaa voisi tehdä vaikka kahdesti viikossa.

Mäkinen, Vesa (7.4.2017). 15 000 tieteenekijää 184 maasta varoittaa joukkosukupuutosta.

Nalbantoglu, Minna (10.1.2017). Suomalainen liha vai tuontiaavokado?

Nalbantoglu, Minna (9.6.2017). Tavarapaljous ahdistaa suomalaisia kuluttajia.

Nuutinen, Pekka (15.3.2017). Hallituksen pitää turvata tuottajien toimeentulo.

Nykänen, Anna Stina (2.7.2017). Einekset kelpaavat eliitillekin.

Pallaste, Tuija (4.2.2017). Syö terveellisesti ja unohda salaattit.

Pasanen, Anni (23.4.2017). Ihminen on eläin.

Pietola, Liisa (10.2.2017). Itämeri-laskuri leikkii vastuuttomasti.

Pennanen, Tiiamari (22.11.2017). Mies, joka pelasti sikojen saporot.

Pesonen-Smith, Anna (10.5.2017). Samalla viivalla lehmän kanssa.

Pesonen-Smith, Anna (25.10.2017). Luonnon ja lasten puolesta.

Päivänen, Pinja (15.6.2017). Onko maito pahis?

Pölkki, Minna (12.3.2017). Terveellistä ruokaa ilman syyllistystä.

Raeste, Juha-Pekka (13.3.2017). Tyhjästä 36 miljoonan bisnekseksi.

Rantala, Riku (29.4.2017). Ruokakulttuurin muutos kiteytyy kiinankaaliin.

Repo, Päivi (25.1.2017). Uusi suositus korostaa yhdessä syömistä.

Rimaila, Elisa (22.9.2017). Kerava: ”Lihaton vaihtoehto ei ole riittävä”.

Rinne, Jaana (31.3.2017). Anna Puu kokeili olla vegaani, mutta vegaanijuustot olivat liikaa.

Rinne, Jaana (11.8.2017). ”Istuin kyöneleet silmissä tillilihan äärellä”.

Rinne, Jaana (7.7.2017). ”Maalaisjärki sanelee suhteeni ruokaan”.

Rinne, Jaana (10.2.2017). Näyttelijä Mari Hynynen: ”Syön puolet enemmän kuin Jouni”.

Rinne, Jaana (10.3.2017). Olavi Uusivirta: ”Miksi baaria kutsutaan lihatiskiksi?”.

Rinne, Jaana (23.6.2017). ”Olen haastava ravintola-asiakas”.

Rinne, Jaana (20.1.2017). ”Olen makaronilaatikkomutsi”.

Rinne, Jaana (31.1.2017). Tytär houkutteli vegaaniksi.

Räisänen, Kari (10.5.2017). Parantumattomasti sairas lääkäri pelastaa maailmaa.

Saarikoski, Laura (22.9.2017). Suomalaiset toivat ”nolla-päästöpäivän” New Yorkiin.

Saarikoski, Laura (31.12.2017). Piilaaksosta lihatonta pihviä lautaselle.

Saavalainen, Heli (14.2.2017). Itämeri-jalanjälki kuvaa kulutusta.

Saavalainen, Heli (3.2.2017). Naudanliha, maito ja hevoset rehevöittävät.

Salmela, Jussi (22.7.2017). Nyhtökauraa ja Härkistä saa nyt ale-laareista.

Salmi, Susanne (26.8.2017). Maitopojista kaurakoplaksi.

Siitonen, Sini (7.5.2017). Ihmisen tulee kunnioittaa muita lajeja.

Suokas, Erja (23.8.2017). Päiväkodeissa kokeillaan vegaaniruokaa.

Syrjälä, Hanna (30.3.2017). Härkistä oikaisijoille.

Syrjälä, Hanna (20.5.2017). Kieltäydy ja kierrätä.

Syrjälä, Hanna (22.6.2017). Maksalaatikka vegaaneille.

Syrjälä, Hanna (14.1.2017). Vegaani hamstraa Tallinnasta.

Taskinen, Taito (3.4.2017). Ruoka olkoon lääkkeemme ja lääke ruokamme.

Tervonen, Kaisu (23.3.2017). Kasvisruokavalio on life-style kysymys.

Valtavaara, Marjo (3.2.2017). Miten saadaan kaikki syömään?

Valtavaara, Marjo (5.8.2017). Tutkimus: Lähes joka neljäs nuori noudattaa erityisruokavaliota.

Vasama, Tanja (29.7.2017). Luomu vaihtui ledeihin.

Vasantola, Satu (26.3.2017). Kauniit kalloni.

Vihavainen, Suvi (5.10.2017). Maidon asema horjuu.

Vilkamaa, Susanna (20.8.2017). Vegaanilapsille tulee taata päiväkotiruoka.

Virtanen, Ari (18.9.2017). Lewis Hamilton siirtyi vegaaniruokavalioon.

Vuorio, Jukka (30.6.2017). Suomalainen syö lihaa jo 81 kiloa vuodessa.

Väkevä, Valtteri (6.1.2017). Kasvisruuan kulta-aika.

Wahlberg, Birgitta (29.6.2017). Eläinlain nimen muuttaminen ei riitä.

7. Kirjallisuus

Aaltola, Elisa (2004). *Eläinten moraalinen arvo*. Tampere: Vastapaino.

Adams, Carol (2000). *The Sexual Politics of Meat. A Feminist Vegetarian Critical Theory*. New York: Continuum.

Alasuutari, Pertti (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere: Vastapaino.

Albala, Ken (2012). *Routledge International Handbook of Food Studies*. London: Routledge.

Anttonen, Veikko (2002). Uskonto eläimiä koskevan tiedon organisoijana. Teoksessa Ilomäki, Henni & Lauhakangas, Outi (toim.) *Eläin ihmisen mielenmaisemassa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 63–82.

Arluke, Arnold & Sanders, Clinton R. (1996). *Regarding animals*. Philadelphia: Temple University Press.

Ashley, B., Hollows, J., Jones, S., & Taylor, B. (2004). *Food and Cultural Studies*, London: Routledge.

Beardsworth, A. D. (1990). ”Trans-Science and Moral Panics: Understanding Food Scares,” *British Food Journal*, 92(5): 11–16.

Beardsworth, A., Keil, T. (1997). *Sociology on the Menu: An Invitation to the Study of Food and Society*. London: Routledge.

Dagevos, H. & Voordouw, J. (2013). ”Sustainability and meat consumption: is reduction realistic?” *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 9(2): 60–69.

- De Solier, I. (2005), "TV Dinners: Culinary Television, Education and Distinction," *Continuum: Journal of Media and Cultural Studies*, 19(4): 465–481.
- Dickinson, R., (2013), "Food and the Media: Production, Representation, and Consumption," teoksessa Murcott, A., Belasco, W., and Jackson, P., (ed.), *The Handbook of Food Research*, London: Bloomsbury.
- Eder, Klaus (1996). *The social construction of nature - a sociology of ecological enlightenment*. London: Sage Publications. Saksankielinen alkuteos 1988.
- Elias, Norbert (1994). *The Civilizing Process. The History of Manners and State Formation and Civilization*. Oxford: Blackwell. Saksankielinen alkuteos 1939.
- Fairclough, Norman (1995). *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language*. Harlow: Pearson Education.
- Fairclough, Norman (1992). *Discourse and Social Change*. London: Polity.
- Fiddes, Nick (1991). *Meat - a natural symbol*. London: Routledge.
- Fiske, John (1992). *Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen*. Tampere: Vastapaino.
- Foucault, Michel (1998). *Seksuaalisuuden historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Franklin, Adrian (1999). *Animals & modern culture - a sociology of human-animal relations in modernity*. London: Sage Publications.
- Haraway, Donna (1991). *Simians, cyborgs, and women : the reinvention of nature*. London: Free Association Books.

Helldan, Anni & Helakorpi, Satu (2013). *Suomalaisen aikuisväestön terveystietäminen ja terveys, kevät 2014*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Hollows, J. (2003). "Oliver's Twist: Leisure, Labour and Domestic Masculinity in the Naked Chef," *International Journal of Cultural Studies*, 6(2): 229–248.

Jallinoja, P. Vinnari, M. & Niva, M. (2018). "Veganism and plant-based eating: Analysis of interplay between discursive strategies and lifestyle political consumerism" teoksessa *The Oxford Handbook of Political Consumerism*, ed. Mikael Bostrom, Michele Micheletti & Peter Oosterveer. The Oxford University Press.

Johnston, J. and Bauman, S. (2007). "Democracy versus Distinction: A study of Omnivorousness in Gourmet Food Writing," *American Journal of Sociology*, 113(1): 165–204.

Johnston, J. and Bauman, S. (2010), *Foodies: Democracy and Distinction in the Gourmet Foodscape*, London: Routledge.

Kalliokoski, Jyrki (toim.) (1999). *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

Kantola, Anu & Moring, Inka & Väliaverronen, Esa (1998). *Media analyysi. Tekstistä tulkintaan*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Karhu, K. (2012). *Lihan ja tuotantoeläimen muuttuvat merkitykset mainonnassa 1970-2010-luvuilla*. Sosiologian pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö.

Konttinen, Hanna, Sarlio-Lähteenkorva, Sirpa, Silventoinen, Karri, Männistö, Satu, & Haukkala, Ari (2013). Socio-economic disparities in the consumption of vegetables, fruit and energy-dense foods: The role of motive priorities. *Public Health Nutrition*, 16(5): 873-82.

Kupsala, Saara (2007) Eläinten hyvinvointia ja teurastusta koskevat dilemma: maatalouseläinten ambivalenttiasema. *Maaseudun uusi aika*, 2/2007, 19–34.

Kupsala, S., Tuomivaara, S. (2004). Sosiologinen eläintutkimus — eläinten yhteiskunnallinen merkitys sosiologian tutkimuskohteena. *Sosiologia*, 4/2004, 310-321.

Latvala, T., Niva, M., Mäkelä, J., Pouta, E., Heikkilä, J., Koistinen, L., Forsman-Hugg, S. & Kotro, J. (2011). *Meat Consumption Patterns and Intentions for Change among Finnish Consumers*. Paper prepared for presentation at the EAAE 2011 Congress "Change and Uncertainty: Challenges for Agriculture, Food and Natural Resources", Zurich, August 30 to September 2, 2011.

Mäkelä, J., Palojoki, P., Sillanpää M. (2003). *Ruisleivästä pestoon : näkökulmia muuttuvaan ruokakulttuuriin*. Helsinki: WSOY.

Mäkelä, J., (2005). Finland: Continuity and change. Teoksessa D. Goldstein & K. Merkle (toim.): *Culinary Cultures of Europe: Identity, Diversity and Dialogue*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 147-156.

Mäkelä, J. (1990). *Luonnosta kulttuuriksi, ravinnosta ruoaksi. Neljä näkökulmaa ruoan sosiologiaan*. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 21.

Murcott, Anne (toim.) (1983). *The Sociology of Food and Eating. Essays on the sociological significance of food*. Aldershot: Gower.

Mylläri, Jussi (2019). *Joustavan kasvissyönnin käytäntö osana maskuliinisuuden toteuttamista*. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto, Maatalous-metsätieteellinen tiedekunta, Taloustieteen laitos.

Nieminen, Hannu & Pantti, Mervi (2009). *Media markkinoilla. Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen*. Helsinki: Loki-kirjat.

Niva, M., Vainio, A., Jallinoja, P., (2019). The unselfish vegan. Teoksessa De Backer, C., Dare, J., Costello, L. *To Eat or Not To Eat Meat : How Vegetarian Dietary Choices Influence Our Social Lives*. Rowman & Littlefield Publishers.

Parkkinen, Teemu (2017). *Kuluttajien suhtautuminen kasviproteiinipohjaisiin tuotteisiin: valinnan esteet ja kannustimet*. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto, Maatalous- metsätieteellinen tiedekunta, Taloustieteen laitos.

Piironen, S., Mäkelä, J., & Niva, M. (2004). *Luottavaiset suomalaiset? : kuluttajien näkemykset ruoan turvallisuudesta*. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.

Pohjolainen, Pasi, Vinnari, Markus, & Jokinen, Pekka (2015). Consumers' perceived barriers to following a plant-based diet. *British Food Journal*, 117(3), 1150-1167.

Rimmi, Noora (2019) *Proteiini kasviksista lihan sijaan : kuluttajien asenteet ja arvot ruoanvalinnan taustalla*. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto, Maatalous- metsätieteellinen tiedekunta, Taloustieteen laitos.

Rossi, Leena-Maija (2010) Esityksiä, edustamista ja eroja: representaatio on politiikkaa. Teoksessa Knuuttila, Tarja & Lehtinen, Aki Petteri (toim.). *Representaatio. Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi*. Helsinki: Gaudeamus, 261-275.

Sajavaara, Kari & Piirainen-Marsh, Arja (2000) *Kieli, diskurssi & yhteisö*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Sarmela, Matti (2002) Meritokratian eläinkuvia. Teoksessa Ilomäki, Henni & Lauhakangas, Outi (toim.) *Eläin ihmisen mielenmaisemassa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 174–192.

Sassi, Sara (2019). *Mitä syömmme vuonna 2030? – Näkemyksiä tulevaisuuden ruoka-aineista, ruokailutottumuksista sekä kestävästä syömisestä*. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto, Kasvatustieteellinen tiedekunta, Opettajankoulutus.

Sinnemäki, Aino (1994). Norbert Elias ja sivilisaatioprosessi. Teoksessa Heiskala, Risto (toim.) *Sosiologisen teorian nykysuuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus, 223–242.

Schneider, T. & Davis, T. (2010), ”Advertising Food In Australia: Between Antinomies and Gastro-anomy”, *Consumption Markets and Culture*, 13(1): 31–41.

Sulkunen, Pekka (2003). *Johdatus sosiologiaan – käsitteitä ja näkökulmia*. Helsinki: WSOY.

Tester, Keith (1991). *Animals and society : the humanity of animal rights*. London: Routledge.

Thomas, Keith (1983). *Man and the natural world: Changing attitudes in England 1500–1800*. London: Penguin Books.

Tuomivaara, Salla (2003). *Eläimet muuttuvassa yhteiskunnassa – johdatus ihmisten ja eläinten välisten suhteiden sosiologiaan*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos.

Twigg, Julia (1983). *Vegetarianism and the Meanings of Meat*. London: Routledge.

Valtion ravitsemusneuvottelukunta (2014). *Suomalaiset ravitsemussuosituksset*. Helsinki: Evira.

Vialles, Noëlie (1994). *Animal to edible*. Cambridge: Cambridge University Press.

Vinnari, Markus, Montonen, Jukka, Härkänen, Tommi, & Männistö, Satu, ”Identifying vegetarians and their food consumption according to self-identification and operationalized definition in Finland”, *Public Health Nutrition* 12, no. 4 (April 2009): 481-488.

Vornanen, Jukka (2016). ”Lihaton lautanen”, teoksessa *Lihansyöjien maa*, (toim.) Taru Anttonen & Jukka Vornanen, Helsinki: Into, 261-312.

Ylimaunu, Juha (2002) Elinkeinot ihmisen ja eläimen suhteen muokkaajina. Teoksessa Ilomäki, Henni & Lauhakangas, Outi (toim.) *Eläin ihmisen mielenmaisemassa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 115–133.

Internet-aineisto:

Uusi eläinsuojelulaki. ”Raha ajoi eläinten hyvinvoinnin edelle – SEY antoi lausunnon uuteen eläinsuojelulakiin”. Julkaistu 12.2.2018, luettu 26.2.2020. <http://www.elainsuojelulaki.fi/raha-ajoi-elainten-hyvinvoinnin-edelle-sey-antoi-lausunnon-uuteen-elainsuojelulakiin/> .

KESKO. ”Kasvipohjaisten tuotteiden myynti kasvaa edelleen voimakkaasti — vegehyllä löytyy jo 200 K-ruokakaupasta, julkaistu 9.6.2017, luettu 29.12.2019, <https://www.kesko.fi/media/uutiset-ja-tiedotteet/uutiset/2017/kasvispohjaisten-tuotteiden-myynti-kasvaa-edelleen-voimakkaasti--vegehyll-loytyy-jo-200-k-ruokakaupasta/> .

Lihatiedotusyhdistys ry, ”Lihankulutus Euroopassa”, luettu 29.12.2019, <https://www.lihatiedotus.fi/tilastotietoa/lihankulutus-euroopassa.html>

Maito ja Terveys ry, ”Maidon kulutus maailmalla”, luettu 29.12.2019, <https://www.maitojaterveys.fi/maitotietoa/maitovalmisteiden-kulutus/maidon-kulutus-maailmalla-2015.html>

Ruokatieto (2015). Suomalaisten suosikkiruuat. <https://www.ruokatieto.fi/ruokakulttuuri/nykypaivan-ruoka-arki/suomalaisten-suosikkiruuat>. (Luettu 8.1.2020.)

Tilastokeskus, ”Lihasta luovutaan pikkuhiljaa – myös muualla kuin pääkaupunkiseudulla”,
luettu 6.1.2020, [https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2018/lihasta-luovutaan-pikkuhiljaa-
myos-muualla-kuin-paakaupunkiseudulla/](https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2018/lihasta-luovutaan-pikkuhiljaa-myos-muualla-kuin-paakaupunkiseudulla/).